

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOGIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PIRMSSKOLAS UN SĀKUMIZGLĪTĪBAS NODAĻA

Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas

“Pirmsskolas izglītības pedagogs”

5.sem. studente

Anete Volmane

Stud. apl. nr. av19082

Kvalifikācijas darbs

**PATSTĀVĪBAS UN PAŠAPKALPOŠANĀS PRASMJU
PILNVEIDE BĒRNIEM PIRMSSKOLĀ 3 – 4 GADU
VECUMĀ**

Darba vadītāja:

Profesore, Dr. psych. Tija Zīriņa

RĪGA

2021

ANOTĀCIJA

Darba autors: Anete Volmane

Darba tēma : Patstāvības un pašapkalpošanās prasmju pilnveide bērniem pirmsskolā 3 – 4 gadu vecumā

Darba veids : kvalifikācijas darbs

Studiju programma : pirmā līmeņa pirmsskolas pedagoģija

Darba zinātniskais vadītājs: Dr. Psych. Tija Zīriņa

Darba apjoms : 76 lpp

Darba saturs: Darbu veido 2 daļas:

1. Bērna patstāvības jēdziens;
2. Teorētiskās nostādnes par pašapkalpošanās prasmēm.

Darba mērķis: teorētiski pētīt un praktiski pamatot pedagoģiskos paņēmienus bērna patstāvības un pašapkalpošanās prasmju pilnveidei.

Darba gaitā tika veikta teorētiskā analīze par bērnu patstāvības un pašapkalpošanās attīstību. Pedagoģiskais pētījums par pašapkalpošanās prasmēm un to sekmēšanas iespējām 3 – 4 gadīgu bērnu grupā. Tiek pierādīta pētījuma hipotēze – Bērnu pašapkalpošanās prasmes pilnveidosies, ja pieaugušie pamatoti izmantos vingrinājumus un rotaļas.

Atslēgvārdi: patstāvība, pašapkalpošanās prasmes, pirmsskola.

ANNOTATION

Author of the thesis: Anete Volmane

Theme of the thesis: Improvement of independence and self – service skills for pre-school children aged 3 - 4

Type: Qualification thesis.

Study program: first level pre-school pedagogy.

Scientific supervisors: Prof., Dr. psych. Tija Ziriņa.

Thesis volume: 76 pages

Thesis content: The work consists of 2 parts:

- 1.The concept of the child's independence;
- 2.Theoretical approaches to self – service skills.

Aim of the work: Theoretical researched and practically substantiated pedagogical techniques for the improvement of the child's independence and self – service skills.

In the course of the work, a theoretical analysis of the development of children's independence and self – care was performed. Pedagogical research on self – service skills and promotion opportunities for a group of 3 – 4year old children. The hypothesis of the research is proved – children's self – service skills will improve, and adults will use exercises and games.

Keywords: independence, self – service skills, preschool.

SATURA RĀDĪTĀJS

| | |
|---|----|
| Ievads | 5 |
| 1. Patstāvības jēdziena skaidrojums..... | 8 |
| 1.1. Bērnu patstāvība 3 – 4 gadu vecumā | 11 |
| 1.2. Patstāvības attīstīšana bērniem pirmsskolā 3 – 4 gadu vecumā | 17 |
| 1.3. Pedagoģiskās vides ietekme uz bērna patstāvības attīstību | 22 |
| 2. Teorētiskās nostādnes par pašapkalpošanās prasmēm | 30 |
| 2.1. Pašapkalpošanās prasmju jēdziena skaidrojums | 30 |
| 2.2. 3 - 4 gadu vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstība..... | 33 |
| 2.3. Rotaļu izmantošana patstāvības un pašapkalpošanās prasmju veidošanai | 39 |
| 3. Pedagoģiskais pētījums par patstāvības un pašapkalpošanās prasmēm | 44 |
| 3.1. Pētījumu metožu pamatojums un pētījuma organizācija | 44 |
| 3.2. 3 – 4 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju izpēte | 44 |
| 3.3. Aktivitātes izmantošana roku mazgāšanas, ēšanas un ģērbšanās prasmju apguves sekmēšanai | 54 |
| 3.4. Pētījumu iegūto rezultātu apkopojums | 57 |
| Secinājumi un priekšlikumi..... | 60 |
| Nobeigums..... | 62 |
| Literatūra | 63 |
| Pielikumi | 65 |

IEVADS

Kvalifikācijas darba tēma ir “Patstāvības un pašapkalpošanās prasmju pilnveide bērniem pirmsskolā 3 – 4 gadu vecumā”. Darba autorei šī tēma ir aktuāla, jo strādā pirmsskolas izglītības iestādē ar 3 – 4 gadus veciem bērniem un vēlas izpētīt un uzzināt paņēmienus ar kuriem veicināt patstāvības un pašapkalpošanās prasmes. Pirmsskolas iestādē pedagogi bērnus audzina darbam saskaņā ar izstrādātu programmu, māca bērnus strādāt kolektīvā. Ģimenē bērns katru dienu strādā dabiskos apstākļos. Ģimenes audzināšanā liela loma ir tādiem faktoriem, kā vecāku un bērnu emocionālās savstarpējās attiecības dažādās situācijās. Bērna darbs ģimenē ir cieši saistīts ar bērna ikdienas dzīvi, tajā bērns rod prieku sev un sagādā to arī saviem vecākiem.

Katrs bērns piedzimst ar savu unikālu un neatkārtojamo personību, rakstura iezīmēm un spējām. Mūsu uzdevums ir veicināt, attīstīt un palīdzēt augt, būt patstāvīgiem nodrošinot bērniem mācīties rosinošu un attīstošu vidi. Sniegt bērniem nedalītu uzmanību, atraujoties no mobilo telefonu un planšetdatoru ekrāniem! Bērnu patstāvīga darbība ir veicināma aktīvā darbībā, rosinot bērnus darīt vienkāršus, bērniem piemērotus darbus, izzinot apkārtējo pasauli un apgūstot pieaugušo radīto. Pēc pieredzes, bērnus visvairāk aizrauj iesaiste ikdienas darbiņos, piemēram, palīdzot galda klāšanā vai palīdzot saslaucīt cepumu drupačās no grīdas. Protams, klājot galdu, karotes vairāk dzīvojas pa grīdu, nevis galdu, un drupačās tiek izslaucītas pa katru istabas stūri, toties bērns jūtas novērtēts un veidojas pienākuma apziņa. Bērns iemācās savu lomu ģimenes sadzīvē. Šajā vecumposmā ir raksturīga pieaugušā darbību imitācija. Bērns ir kā sūklis, kurš uzsūc informāciju no vides, kurā bērns uzturas. Bērns iemācās atdarināt mūsu rīcību un attieksmi pret lietām un situācijām. (Višķere, 2017).

Bērna vispusīgo attīstību veicina pareizi organizēts darbs un audzināšana. Bērniem darba procesā attīstās palīdzība, atsaucība, iejūtība, kuros viņi apgūst noteiktas prasmes un iemaņas. 3 – 4 gadus vecus bērnus saista pats darba process un kopīgais darbs ar vecākiem. Pirmsskolas jaunākajās grupās audzināšanas darbs sākas ar pašapkalpošanās organizēšanu. Pašapkalpošanās iemaņas tiek izvirzītas par vienu no galvenajiem pirmsskolas vecuma bērnu darba uzdevumiem. (Dzintere, 1974).

Pieaugušo līdzdarbošanās ar bērnu ir neizstājamas īpašības, ko iegūst bērns turpmākajā dzīvē: izzināt, mācīties, attīstīties, darboties patstāvīgi un pārlicinoši. Tā bērns mācās mācīties. (Režņičenko, 2014)

Pozitīvais aspekts ir tas, ka iemācīt bērnam daudzas lietas paveikt pašam tādējādi nostādīsim bērnus uz patstāvīgas rīcības ceļa. Mūsu uzdevums ir kļūt par pavadoni šajā ceļā, būt līdzās bērnam, kad bērns vingrinādamies apgūst daudz praktisku iemaņu, piemēram, prasmi pašam apģērbties, gan nonākt pamatsakarību izzināšanai. Marija Montesori allaž akcentēja to,

ka nav izdomājusi jaunu mācīšanas metodiku, bet gan to, ka bērnu mācīšanas idejas balstījusi galvenokārt uz konkrētiem novērojumiem. Marija Montesori konstatēja, ka bērnam nepieciešams – mācību procesā gūt prieku, attīstīt kārtības izjūtu, būt patstāvīgam, tapt ievērotam un uzklausītam, interesēties gan par īstām, gan arī izdomātām lietām (Pitamika, 2008).

Pašreiz aktuāls ir jautājums par radošas, atvērtas, varošanas un darboties gribu personības veidošanu jau pirmsskolas vecumā, saglabājot katra bērna individualitāti. Pētnieks Džons Pauels ir sacījis, ka “ ikviens no mums ir citāds, rūpīgi meistarots, apveltīts vienreizējām spējām. Ir vajadzīgs laiks, lai to atklātu un uzzinātu.” Alfrēds Ādlers uzsver, ka ikviens bērns ir īpatnējs. “Katram bērnam tā ir sava, viņam vien raksturīga, unikāla augšanas shēma un ritms, neatkārtojama personība, mācīšanās stils, ģimenes vēsture.” A. Dauge aicināja nevis vienkārši iesaistīt bērnus aktīvā izziņas darbībā, bet gan saskatīt katrā bērņā “ viņa visdziļāk īpatnējo” un, dodot iespēju patstāvīgi, droši darboties, modināt, atraisīt un attīstīt šīs īpatnējās spējas. R. Bernss uzskata, ka pedagoga loma ir bērnus rosināt izzināt sevi un citus. Pedagoģiskajā procesā nozīmīga ir pedagoga spēja nodot bērniem daļu sava “Es”. Attieksme pret sevi un citiem svarīgākais faktors, kas nosaka pašapziņu un vietu grupā (Dauge, 1928).

Itin visiem vecākiem, audzinot bērnus, nākas izvēlēties: ātri padarīt pašiem vai, izmantojot situāciju, censties kaut ko bērnam iemācīt. Tās ir divas priekšrocības – bērns attīstās un vēlāk jau vecākiem paliek vairāk brīvā laika. Vienīgā un pati galvenā misija – iemācīt bērnam patstāvību. “Izaudzis” un “pieaudzis” nav viennozīmīgi jēdzieni. Ja es gribu, lai bērns būtu patstāvīgs, ir jādod iespēja bērnam šīs īpašības attīstīt. Tas nozīmē – patstāvīgi domāt, patstāvīgi pieņemt lēmumus, patstāvīgi apmierināt savas vajadzības, patstāvīgi plānot un darboties, patstāvīgi novērtēt savas darbības. Iespēja, ka bērns kļūs patstāvīgs, radīsies vien tad, kad arī vecāki kļūs patstāvīgi. Iespēja audzināt patstāvīgu bērnu nerodas agrāk, iekams patstāvīgi nekļūst paši vecāki. Uzticēties bērnam, uzticēties sev, neatteikt palīdzību, ja bērns to lūdz. Audzināšanā ir pavisam cita pieeja un arī situāciju sekas – bērns nelūdz palīdzību, jo lieliski pats var tikt galā, kā arī tad, ja bērns neprasa palīdzēt, jo neviens nesadzirdēs. Iesākumā darbojoties kopā ar bērnu, pēc tam bērns to pats veic, vajag uzticēties bērnam, paslavējot un ja nepieciešams palīdzēt. Bērns dara pats un arī ar to vajag lepoties. Ideāli apstākļi patstāvības attīstībai – viss apkārtējais ir nekaitīgs + bērna motivācija (interese, nepieciešamība) + vecāku un pedagogu pārliecība. Pastāvības attīstīšanai galvenais uzdevums ir dot bērnam piemērotu motivāciju. Meklēt, kas ieinteresēs bērnu, atrast pareizos vārdus, pavērot, kas tieši ierosina darboties.

Mūsdienās daudzi vecāki izdara bērna vietā, neļaujot pašam bērnam attīstīties un apgūt šīs prasmes. Bērns kliez – “Es pats”. Palīdzēt bērnam tikai tad, kad bērns kaut ko nevar izdarīt

pats. Dot bērnam iespēju izmēģināt savus spēkus, novērtēt savas iespējas – to sevī ietver bērna attīstības faktors. Bieži vecāki un pedagogi redzot, ka bērnam neizdodas saka bērnam: ‘‘Dod man, es ātrāk to izdarīšu’’, vai arī ‘‘Dod man, es izdarīšu labāk’’. Bērnam ir vajadzīgs mūsu atbalsts, mūsu atzinība, bet ne mūsu pārākuma demonstrēšana. Mūsu uzdevums ir iemācīt bērnam saskatīt savas veiksmes un sasniegumus. Piemēram, lai arī bērnam neizdevās sasiet kurpju saites, taču ar saites galiņu ietrāpīja vajadzīgajā caurumiņā. Tas ir zināms sasniegums, un bērnam pienākas uzslava: ‘‘Malacis, tev jau izdodas ievērt aukliņu. Dod, es palīdzēšu sasiet. Drīz jau tu pats to visu iemācīsies.’’(Bikova, 2017)

Darba autore iedvesmojoties no pazīstamās teorētiķes un praktiķes Marijas Montesori pedagoģiskajām idejām un izstrādātajiem didaktiskajiem materiāliem, kuras sekmē bērna sociālo, praktisko, radošo, intelektuālo un fizisko spēju attīstību un izkopšanu. No vienkāršā uz sarežģīto, ļaujot bērnam apgūt pamatprasmes, pirms virzīties pie sarežģītāku uzdevumu izpildes. Lai bērns pats varētu redzēt progresu un pamanīt pieļautās kļūdas, un mācīties tās labot. Bērnā mīt dabiska un spēcīga vēlme izzināt un izprast pasauli. Vecākiem un pedagogiem jāatceras ‘‘Ļaut bērnam izdarīt pašam’’! Ļausim bērniem sniegt prieku darboties un mācīties viegli bez piepūles (Višķere, 2017).

Pētījuma objekts: Pedagoģiskais process pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: Bērnu patstāvības un pašapkalpošanās prasmju pilnveide

Mērķis: teorētiski izzināt un praktiski vērtēt dažādu pedagoģisko paņēmieni izmantošanas iespējas bērnu pašapkalpošanās prasmju pilnveidē.

Pētījuma hipotēze: Bērnu pašapkalpošanās prasmes pilnveidosies, ja pieaugušie pamatoti izmantos lielās un sīkās motorikas attīstīšanas vingrinājumus, rotaļas - lomu rotaļas, kurās bērni atdarina pieaugušos – redzēto, dzirdēto.

Uzdevumi:

1. Izzināt pedagogu un psihologu teorijas par pašapkalpošanās prasmju jēdzienu.
2. Analizēt pedagoģiskās darbības paņēmienus bērnu pašapkalpošanās prasmju pilnveidē.
3. Veikt pētījumu par pašapkalpošanās darba sekmēšanu 3 – 4 gadus vecu bērnu grupā.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā – literatūras analīze.
2. Empīriskās:
 - Bērnu novērošana.
 - Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.
 - Rezultātu apkopojums

Pētījuma bāze: Ķekavas novada X pirmsskolas izglītības iestāde. Pētījumā piedalās 8 bērni 3- 4 gadu vecumā. Pētījums ilgst no 2021.gada 4 oktobra līdz 2021.gada 17 novembrim.

1. PATSTĀVĪBAS JĒDZIENA SKAIDROJUMS

Ā. Karpova un I. Plotnieks ir izstrādājuši definīciju: ‘’ Personība ir cilvēks, kas stājas noteiktās sociālajās attiecībās, apzinās šīs attiecības un kā aktīvas darbības subjekts spēj pārveidot pasauli un atbildēt par pārveidošanās rezultātiem.’’ (Špona, 2006)

Ē. Fromms personību apraksta šādi – tikko bērns sāk apzināties sevi kā savas darbības subjektu attīstās tieksme pēc personības neatkarības un personīgās brīvības (Špona, 2006).

Psiholoģiski nobriedusi personība ir patstāvīga personība, kas dod priekšroku tam, ka tai visapkārt ir tādi paši nobrieduši cilvēki. Atkarīgie tiecas pēc atkarīgajiem, lai tādējādi radītu sev līdzīgo cilvēku kopumu (Bikova, 2017).

Pedagoģijas terminu skaidrojušajā vārdnīcā jēdzienam ‘’patstāvīgums’’ dots šāds skaidrojums: ‘’rakstura īpašība, kas izpaužas kā uzskatu brīvība, domu un rīcības neatkarība no citiem, citu uzskatiem, rīkojumiem, ietekmes, arī – kā pašiniciatīva (arī autonomija). Un vārds ‘’autonomija’’ skaidrots kā kādas institūcijas skolas, augstskolas, tiesības patstāvīgi īstenot mērķus, uzdevumus, izlemt noteiktus jautājumus; patstāvība. Personas, it sevišķi izcilas personības, būtiska īpašība un pazīme, kas izpaužas kā tieksme būt neatkarīgam un darboties patstāvīgi, neatkarīgi no ārējās vides un apstākļiem. Šīs tieksmes apspiešana, ierobežošana bērnībā, jaunībā sekmē autoritāras personas veidošanos (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Visa audzināšana, izglītība, mācīšana virzīta uz to, lai sekmētu harmoniskas, vispusīgi attīstītas personības, kam raksturīga progresīva vērtību orientācija, brīva apziņa, patstāvība un atbildība (Špona, 2001).

Bērnība ir īpašs laiks, gandrīz visi psihologi atzīst, ka personība pamatos izveidojas līdz piecu sešu gadu vecumam. Mācīšanās un mācīšana veicina intelektuālo attīstību un saskarsme ietekme personības attīstību. Apgūstot un attīstot personības pazīmes jāiegūst psiholoģiskā patstāvība un neatkarība, šie rādītāji raksturo augsti attīstītu personību (Špona, 2006).

Bērnam patstāvība veidojas pakāpeniski. Bērni sāk sadarboties, kopīgi rotaļājoties. Bērnu darbības veidu un iespēju paplašināšanās pamazām ļauj bērnam apzināties savu patstāvību. Darbošanās ar dažādiem priekšmetiem, palīdz bērnam apjaust savas spējas kaut ko paveikt jau bez pieaugušā palīdzības. Rodas pirmā patstāvības izjūta. (Golubina, 2007).

Bērnam ir jāiegūst pārliecība, ka tikai paša piepūle, neatlaidīgs darbs dod vēlamu rezultātu. Katrs pats ir savas gribas un garīgo spēku veidotājs. Bez pašaudzināšanas nav iespējams personības patstāvība, aktivitāte, iniciatīva un savu pozitīvo īpašību izkopšana (Jurgena, 2001).

Lai veiksmīgi attīstītu spējas, nepieciešamas daudzveidīgas izziņas intereses, attieksme, radoša pieeja, neatlaidība, patstāvība (Špona, 2001).

Patstāvības pētīšana ir bijusi uzmanības centrā jau antīkajā pasaulē. Domātāji kā Arhīts, Aristoksens, Sokrāts, Platons, Aristotelis daudz sava laika pavadījuši domās par patstāvību, aktīva un patstāvīga apguve. Sokrāts – bērna domāšana var sekmīgi attīstīties vienīgi patstāvīgās darbības procesā, bet personība un bērna spējas pilnveidojas pašizziņas procesā (Špona, 2006).

Krievu pedagogs K. D. Ušinskis uzskata, ka bērnam jādarbojas patstāvīgi, bet pedagogam jāvada šī patstāvīgā darbība un jānodrošina nepieciešamie materiāli (Špona, 2006, 55).

Skolotāja A. Vulfa patstāvību uzskata, kā vispārināta personības īpašība, kura izpaužas iniciatīvā, kritiskumā, pašnovērtējumā, atbildībā un uzvedībā (Vulfa, 2001).

Personības patstāvība saistīta ar aktīvu domāšanas darbību, jūtām un gribu. Saikne ir divpusēja: domāšanas, emocionālo un gribas procesu attīstību, ir nepieciešams patstāvīga darbības nostiprināšana un veido spēju pielietot motivētu darbību un panākt izpildi (Vulfa, 2001).

K. Dēķens bērna attīstību salīdzina ar graudiem – iesēti zemē, tie visi attīstās vienādi, bet katrs bērns izaug citāds. Tāpat arī katrā bērņā ir iedīgļi, visiem vienādi, bet katrs bērns izaug citāds (Špona, 2006).

P. Dāle uzskata, ka griba ir kā vērtīgs personības organizētāja centrs un kodols. Drošā un neatlaidīgā griba, kas kristalizējas stiprā un pozitīvā raksturā, ir tā, kas bērnu ceļ, ved pretim pašpiepildīšanai, bērns kļūst par personību (Špona, 2006).

Brīva izvēle sekmē patstāvības un atbildības veidošanos. Motivācija un darbības veids uzskatāmi par pamatu audzināšanas darbības procesam. Mērķtiecīga virzība nodrošina sekmīgu attieksmju veidošanos (Špona, 2006).

Krievu pedagogs M. Daņilovs norāda, ka īstenā audzināšana ir tā, kura izraisa bērniem nepieciešamību darbībā ieguldīt spēkus, dotumus, spējas, veido ideālus un patstāvīgus, kas turpinās pašaudzināšanā (Špona, 2006).

Pašaudzināšana prasa gribas piepūli. Pašaudzināšanā mērķa sasniegšanai ir nepieciešams sevis attīstība, pilnveidošana ar gribas piepūli (Špona, 2006).

Marijas Montesori izstrādātās metodes jēga ir stimulēt bērna pašaudzināšanai, pašmācībai, pašattīstībai. Bērns patstāvīgi ierauga un izlabo savas kļūdas, attīstīta gribu un

pacietību, vērīgumu un pašdisciplīnu, paplašinot zināšanas, bet pats galvenais trenēt savu aktivitāti. Paļaušanās uz bērna nepiespiestu interesi kā galveno viņa darbības dzinuli (Prudņikova, 2004).

M. Montesori pārsteidzošie atklājumi par bērniem, kuri viņai atgādina ‘‘apslēptos dārgumus’’, ka bērns ir ne tikai savas personīgās dzīves veidotājs, kā bioloģiska būtne.

Ir apgalvojums, ka neviens ‘‘ nevar augt bērna vietā’’, arī garīgajā sfērā bērns pats ir pats sevis veidotājs – ‘‘arhitekts’’, un neviens viņam nevar un nedrīkst šo arhitekta amatu atņemt (Prudņikova, 2004).

Audzinašanas vadmotīvi – patstāvība, neatkarība un sadarbības attiecības, tam, kurš vēlas ieaudzināt patstāvību un neatkarību, pašam jābūt patstāvīgam un neatkarīgam, nepieciešama drosmē būt pārliecinātam par savu rīcību un nav jābīstas no nepilnībām. Mīlestība pret otru un viņa pieņemšana ir saistītas ar tuvību un distancēšanos, patstāvību un individualitāti, robežām starp ‘‘es’’ un ‘‘tu’’, turpretī simbiotiska un bezgalīga mīlestība nospiež, tad kad bērnam rodas nepieciešamība, viņš ir jāatlaiž un jāļauj spert soļus. Robežu noteikšana nozīmē bērniem ‘‘ļaut’’, viņus ‘‘atlaist’’ un iedrošināt iejusties savā lomā. Mēģinot bērnu pasargāt no realitātes, bērnam tiek atņemta dzīvotspēja. Bez robežām tomēr nevar izdzīvot patstāvību, neatkarību, pašvērtību, emocionālo un sociālo piederību. Drīzāk ir nepieciešams vadīt, vest, atbalstīt un rosināt, robežu noteikšana un cieņa pret bērnu iet roku rokā. Bērnu cienīt un ņemt vērā nozīmē stiprināt bērna pašvērtības izjūtu, dāvēt viņam paļāvību un uzticēšanos. Pieņemot bērna vilšanos, kad kas neizdodas, nekritizējot un palīdzot mēs parādam, ka rēķināmies ar bērnu (Roge, 2008).

Iedrošinot patstāvību; bērni kļūdās un no kļūdām mācās, ja viņus atbalsta. Iedrošināt bērnus nozīmē garantēt viņiem pieredzes gūšanas iespējas, lai veicinātu viņu iemaņas un veiklību. Bērnus cienīt nozīmē paļauties uz viņu prasmēm, ja bērnus regulāri pārslogo – arī tādos gadījumos, kad ‘‘grib to labāko’’ - , bērniem traucē augt, un – kaut arī negribēti – tomēr bērni tiek padarīti nepatstāvīgi. Lai bērniem atvieglotu izvēli, ir svarīgi ļaut bērniem izvēlēties, citādi bērni apmaldās, zaudē drosmi un ticību saviem spēkiem. Cīņa par varu un bezpalīdzību bērns izsaka savu ‘‘vēl ne’’ (Roge Ūve, 2008).

Ja vecāki ir pārlietu centīgi, bērns tiek hiperaprūpēts. Tā nav vienkārši mīlestība pret bērnu, jo, mīlot bērnu, mēs dzirdam, ko bērns vēlas, bet hiperaprūpē vecākiem šķiet, ka viņi labāk zina bērna vajadzības. Bērns nav izteicis vēlēšanos, lai mēs palīdzam viņam saņorēt kurpītes, viņš to cītīgi dara pats, bet, to redzot, mūs pārņem dziļa pārliecība, ka bērnam tas ir bezgala grūti. Un visu izdarām bērna vietā. Ar šādu uzvedību mēs bērnam nododam informāciju, ka viņš pats neko nespēj, ka viņš tik labi kā mēs neko neizdarīs, labāk neko neuzsākt, jo tāpat ar to netiks galā. Šis bērns kļūst nedrošs, ar zemu pašvērtējumu, ar pārliecību,

ka viņš ne uz ko nav spējīgs. Nav ideālu bērnu, tāpat kā nav ideālu vecāku, jo katram izpratne par ideālo ir arī atšķirīga. Mēs dodam iespēju pašam bērnam dzīvot un just, ko mūsu uzdevums ir būt klāt tad, kad bērnam to vajag, nevis tad, kad mums šķiet, ka bērnam to vajag (Plaude, 2009).

‘‘Gribu pats’’, ‘‘Varu viens pats’’! Mums jāatļauj to darīt bērnam pašam, cik vien tas iespējams, pat ja tas sākumā velkas ilgāk un sagādā vairāk darba. Bērnam sākotnēji ir nepieciešama daudzveidīga palīdzība, bet tai vajadzētu būt kā pašpalīdzību subsidējošai palīdzībai atbilstoši bērna saucienam – ‘‘Palīdz man to izdarīt pašam’’! (Altermans, 1995).

Bērnam ir jāsasniedz fiziskā neatkarība; to bērns var izdarīt pats ar savu nepārtraukto darbu: bērns var sasniegt gan savas gribas neatkarību ar brīvu izvēli, gan savu domu neatkarību. ‘‘Ar netiešās iejaukšanās tehniku’’ vadīt bērna spontāno aktivitāti. Netiešums pastāv, no vienas puses, vecumam atbilstošas rosinošas apkārtējās vides, tātad sagatavotās vides, radīšana. Šajā bērns savu uzmanību var saistīt brīvi izvēlētiem priekšmetiem, lai pats apgūtu brīvas rīcības spēju vai kultūru saturu – ‘‘pats no sevis’’ (Altermans, 1995).

Lai pedagoģiskais vērtējums pozitīvi iedarbotos uz mācīšanās motivāciju, biežāk nepieciešams lietot uzslavas. Vienmēr var atrast, par ko slavēt vai izrādīt uzmanību. Īpaši ir jāatrod vārdi tiem bērniem kam rodas grūtības (Baltušīte, 2006).

Izvērtējot dažādu autora idejas, var secināt, ka patstāvība ir jebkura personības īpašība, kas attīstās individuāli, patstāvīgs savās darbībās ar savām vēlmēm un spējām. Patstāvība izpaužas kā pašiniciatīva, bērns strādā ar konkrētu uzdevumu. Pašapkalpošanos, bērns veic darbības ‘‘pats’’, pieaugušais kā paraugs. Bērns kontrolē savas vēlmes, intereses, vajadzības bez īpaša veida atbalsta. Izvēloties darbības pēc savas brīvas gribas, bērns darbojas, iepazīst pats savas spējas, rod prieku par savu noderīgumu, tiecas pēc jaunām darbībām un veido personību.

1.1. Bērnu patstāvība 3 – 4 gadu vecumā

Katrā vecumposmā atbilst savādāki patstāvības veidošanās. A. Ļeontjevs uzskata, ka bērnam raksturīga ir vadošā darbība, kurai galvenā nozīme bērna attīstībai. Vadošā darbība tiek uzskatīta tāda darbība, kuras attīstības rezultātā notiek galvenās pārmaiņas bērna psihē un, kuras ietekmē attīstās psihiskie procesi, kas sagatavo bērna pāreju jaunā attīstības pakāpē (Liegēniece, 1992).

M.Montesori secina, ka jāļauj bērnam brīvi darboties, neuzstādot īpaši striktas pedagoģiskās prasības. Pedagoģam tikai jāatsaucas uz bērna aicinājumu: ‘‘Palīdz man to

izdarīt pašam.” Šis bērna lūgums pēc palīdzības kļūst par M. Montesori pedagoģijas simbolu (Golubina, 2007).

Bērnībā ir jāapgūst pati būtiskākā no prasmēm – prasme mācīties. Šis ir laiks, kad bērnam teju visu gribas izmēģināt pašam, un mūsdienīgas izglītības izaicinājums ir šo gribēšanu nenoslāpēt. Veicināt bērnos interesi izzināt, izpētīt, allaž “rakt” dziļāk (Skola 2030).

Pirmsskolas mācību saturā no pamatprasmēm un zināšanām uzsvars ir arī uz vērtību un tikumu apguvi (Skola 2030).

Atbalstot un veidojot bērna patstāvību runājot ar bērnu par viņa ikdienas pieredzi un apgūto pirmsskolā ko bērns ir uzzinājis, stāstīt par savu pieredzi, dalīties ar savām zināšanām, kopīgi meklēt jaunas zināšanas, atbildes uz jautājumiem, lasot grāmatas, apmeklējot muzejus, izstādes (Skola 2030).

Bērna darbs sākas ar pieaugušo cilvēku darbības vērošanu, pēc tam ar kopīgu darba veikšanu. Bērna intelekta attīstīšana un tikumiskā audzināšana nav domājama bez bērna iepazīstināšanas ar darbu, kas ir pareizas audzināšanas pamats. Pedagoģa uzdevums ir neaizmirst, ka pirmsskolas vecumā bērna darbs atšķiras no pedagoģa darba būtiski, bērns tikai sāk apgūt pirmās patstāvīgās prasmes. Katrs uzdevums, kas pedagoģam liekas vienkāršs, bērnam svešs un nesaprotams. Jāpalīdz bērnam, veicot uzdevumu, ja rodas grūtības. Īpaši iecietīgiem jābūt, palīdzot apgūt dažādas prasmes (Golubina, 2007).

Krievu psihologa pētījumos ir noskaidrots, ka bērnam 3 – 7 gadu vecumā rodas tipiskais jaunveidojums – iekšēja regulācija, turpina attīstīties raksturīgā vajadzība pēc emocionāla kontakta (Lieģeniece, 1992).

Psihologs A. Zaporožecs uzsver, ka bērna psihiskajā veidošanā galvenais ir maksimāli attīstīt tos jaunveidojumus un to vadošo darbību, kas ir raksturīga attiecīgajam vecumposmam. Zviedrijā, ASV, Vācijā un citās ārvalstīs pedagoģi balstās uz zinātnieka Ē. Ēriksona izstrādātajām personības attīstības stadijām (Lieģeniece, 1992).

Ē. Ēriksons izdala 8 personības attīstības stadijas, no kurām uz pirmsskolas vecumu var attiecināt trīs. Katra no stadijām bērnam kā indivīdam var veidoties viena no divām alternatīvajām pasaules izjūtām. Par dominējošo ir atkarīgs no audzināšanas paņēmieniem. Agrā bērnības stadija (2. stadija) aptver otro un trešo dzīves gadu. Šajā periodā bērnam par valdošo kļūst vēlēšanās paust patstāvīgumu, apņēmīgums vai kauna un šaubu izjūta. Bērna aktivitāte bieži nonāk pretrunā ar pieaugušo izvirzītajām prasībām. Ja pieaugušie ļauj patstāvīgi veikt tādas darbības, kas atbilst bērna spēkiem, lieki bērnu nesteidzina, tad bērnā veidojas apziņa, ka bērns pārvalda savas kustības, sevi un zināmā mērā arī apkārtni. Bērnā rodas patstāvīgums. Savukārt, ja pieaugušais cenšas rīkoties bērna vietā, bērnā rodas nedrošības izjūta (Lieģeniece, 1992).

Bērna patstāvīgajā darbībā bieži vien var parādīties kļūdas un neveiksmes. Ja pieaugušie reaģē ar pārmērīgu nosodījumu, bērna var rasties šaubas, vai pieaugušā attieksme ir taisnīga (Lieģeniece, 1992).

Lokomotoriskā stadija (3. stadija) aptver četru līdz septiņu gadu vecumu. Šajā periodā nostiprinās bērna iniciatīva, parādās patstāvīga vainas apziņa. Pieaugušie ļauj bērnam pašam izvēlēties darbības veidu, netraucē bērnam fantazēt, rotaļāties, atbild uz bērna jautājumiem, bērnam sāk veidoties iniciatīvas iedīgļi (Lieģeniece, 1992).

Lai audzinātu un attīstītu bērnu, pieaugušajiem ir jāpazīst bērna iekšējā pasaule. Psihologi uzskata, ka agrīnā vecumā (1 – 3 g.) rodas personības veidošanās priekšnosacījumi, mainās bērna attieksme pret lietu pasauli un pret pieaugušajiem. Personības veidošanās aspektā svarīga nozīme ir jaunajai attieksmei pret pieaugušajiem (lielāka patstāvība). Pateicoties valodas un kustību spējas attīstībai, trīsgadīgs bērns kļūst vēl patstāvīgāks un dažās situācijās var iztikt bez pieaugušā atbalsta. Agrīnajā vecumā bērnam pakāpeniski rodas tieksme pašam darboties, izteiktāka kļūst patstāvības tendence. Attīstoties bērna patstāvībai, it īpaši trīs gadu vecumā, parādās bērna vēlēšanās apliecināt savu ‘es’. Bērns 3 – 4 gadu vecumā var jau parādīt zināmu neatkarību, nonākot konfliktā ar pieaugušajiem – spītība, kaprīzes, negativisms rodas, ja nerespektē bērna vajadzības un jaunveidojumus. 4 gadu vecumā attīstās bērna patstāvība, pašapziņa, pašregulācija, kas rada labvēlīgus apstākļus bērna tikumiskajai audzināšanai. Pirmsskolas vecumā bērns aktīvi reaģē uz pieaugušo un apkārtējas vides iedarbību (Lieģeniece, 1992).

Trešajā dzīves gadā bērns mācās veikt vienkāršus uzdevumus (paņemt krūzīti un nolikt uz galda, ja ēd pats, gabaliņu iedot arī kaķim). Pēc rotaļāšanās nolikt plauktā rotaļlietas. Otrajā mācību pusgada jau iesaista galda klāšanā, bērni pedagoga vadībā uzliek salvetes katram bērnam, šķīvjus ar maizi, galda piederumus (Golubina, 2007).

Ceturtajā dzīves gadā nostiprinās iepriekš apgūtais un veidojas jaunas, daudzveidīgas iemaņas un prasmes. Mācās ielikt salvetes turētājos, uzliek uz trauka ēdienu, krūzītes ielej šķidrumu, bet pēc ēšanas visu novāc no galda un novieto norādītajā vietā (Golubina, 2007).

Psihologu pētījumi pierāda, ka kopīgās rotaļas izraisa bērniem spilgtus pārdzīvojumus, veido biedriskumu, draudzības un citas tikumiskās jūtas, attīsta drosmi un pašapziņu, rada līdzpārdzīvojumu. Rotaļā pārveidojas bērna gribas darbības motīvi, ja bērna darbības mērķis un motīvs sakrīt tad sekmē bērna gribas attīstību, kas ir viens no galvenajām īpašībām uz patstāvību (Lieģeniece, 1992).

Bērna attīstību pirmsskolas vecumā sekmē rotaļa kā radoša darbība, rotaļa izpaužas sākotnējā bērna dvēseles ‘kustība’. K. Dēķens un M. Štāls savos darbos ir akcentējuši domu, ka bērni rotaļājas, lai iemācītos pārvaldīt savu ķermeni, ar prieku vingrina savus locekļus, lec,

kāpj, šūpojas, dejo, dzied. Bērna attīstības gaitā rotaļas saturs pakāpeniski mainās, darbība tiek veikta nevis pašas darbības dēļ, bet gan ar zināmu nolūku – nonākt attiecībās ar citiem rotaļu biedriem. Rotaļā galveno nozīmi iegūst loma, kuru atveidodams bērns apgūst savstarpējas attiecības un to kultūru (Lieģeniece, 1992).

Sīžetiskajās lomu rotaļās bērns netieši atspoguļo savas ģimenes rituālus, tradīcijas, vērtīborientāciju. Vēlāk bērni sāk apgūst zināmus rotaļas noteikumus, šie noteikumi un pakļaušanās tiem kļūst par rotaļas saturu (Lieģeniece, 1992).

Daudzos pētījumos ir atklāta rotaļas lielā nozīme bērna izziņas procesu attīstībā, vieglāk iegaumē. Vislielākā nozīme rotaļā ir bērna fantāzijai, saturs saistīts ar redzēto vai dzirdētā atdarināšanu, bērnam kļūst attīstītāks bērns sāk kombinēt priekšstatu elementus pēc savas gribas. Rotaļas pedagoģisko nozīmi nosaka tas, ka bērnam tajā ir iespēja paust visu, ko viņš jūt sevī un pārdzīvo. Rotaļā bērns var nodoties kādai darbībai ar visu savu enerģiju. Bērna jūtu un pārdzīvojumu izpausmes rada pieaugušajiem iespēju redzēt, novērtēt un veidot bērna iekšējo pasauli. Personība izkopjama uz veseluma principiem, attīstīt jūtu sfēru, izziņas procesu un gribu to vienotībā (Lieģeniece, 1992).

Franču psihologs A. Valons raksta, ka 3 – 6 gadu vecumā bērna pieķeršanās pieaugušajiem ir nepieciešama bērna personības attīstībai (Lieģeniece, 1992).

4 -5 gadu vecumā ietiepība un vēlme būt patstāvīgam ir liela, bet nav vēl pilnīgas izpratnes par cēloņiem un sekām. Bērns šajā posmā ir viegli ietekmējams, bērnu vada izziņas vēlme (Golubina, 2007, 119).

K. Dēķens gribu apskata nevis kā atsevišķu procesu, bet gan kā vienu no galvenajiem nosacījumiem, kas veido bērna personības tikumiskās īpašības. Bērna rakstura galvenā iezīme ir gribēšana, kura nav patstāvīga, tā izaug no domu gaitas, iegaumējumu un savstarpējām attiecībām. K. Dēķens uzskata, ka gribas audzināšana ir viens no pirmajiem audzināšanas uzdevumiem un bērnība ir laiks, kad tiek likti pamati gribai (Dzintere, 2000).

Griba kā apziņas aktivitāte iemissojas bērnā līdz ar dzimšanu un attīstās reizē ar zināšanām un pieredzi. K. Dēķens uzskata, ka jūtas un griba ir vienotas un nedalāmas. Veido bērna attieksmi pret lietām, sevi, savu Es, pret personām un sabiedrību. K. Dēķens uzsver, ka tas ir pamats bērna personības tapšanai (Dzintere, 2000).

Arī pedagogs O. Svenne norāda, ka “ spēcīgs gribas spēks” rada personību. Katram bērnam kā individualitātei jūtas un griba attīstās un veidojas citādi (Dzintere, 2000).

M. Štāls uzsver, ka “ īsta gribas audzināšana neattīsta tikai gribu, bet arī domāšanu, jušanu, attīsta augstākas jūtas”. Tāpat kā K. Dēķens, arī J. A. Students uzskata, ka gribas izpausme vērojama jau ļoti agri. Griba ietver trīs komponentus:

- mērķa apziņu,

- tieksmi pēc mērķa,
- līdzekļu izvēli mērķa sasniegšanā (Dzintere, 2000).

K. Dēķens norāda, ka brīdī, kad bērns sāk rotaļāties ar priekšmetiem, parādās pirmie patstāvīgās gribas izpaudumi. Patstāvīga griba pati dod uzdevumus, lai to atrisinātu. 3- 6 gadu vecumā motīvu cīņa kļūst izteiktāka, vēl aizvien zemākās jūtas gūst uzvaru par augstākajām. Jo saistošāka, interesantāka ir darbība tā piesaista bērna uzmanību (Dzintere, 2000).

Aktivitāte balstās uz bērna vajadzību apmierināšanu. Mācīties, apgūt un izzināt visu jauno liek instinktiem, censties uz mācīšanos. Bez gribas piepūles tas nenotiek, jo, kā norāda K. Dēķens, kustību ātrāk iemācās tie bērni, kuriem ir stiprāka griba. Kustības dod iespēju bērnam apzināt savu fizisko un garīgo Es. Liela nozīme attīstībā ir pedagoga gribasspēkam un noteiktībai (Dzintere, 2000).

Apzināt un izzināt sevi iespējams tikai darbībā. Pieaugot bērna patstāvībai palielinās bērna pārliecība pār sevi, apmierinājuma jūtas par padarīto. J. A. Students norāda, ka pieredzes gūšana jeb pašmācība nodarbina bērna darbīgo gribu. Pieredze, kuru gūst bērns, ir veiksmīgāka, pozitīvāka, vairāk tiek virzīta uz bērna gribas attīstību, tiek modināta interese, vēlme darboties, izzināt (Dzintere, 2000).

Pedagoģiskajai darbībai jārosina intereses, un tās jāuztur, virzot bērnu uz patstāvīgām darbībām un risinājumu iegūšanai, jānovērtē patstāvība un tā jāatbalsta. Dažādu matemātisko priekšstatu veidošanas uzdevumi, didaktiskie un sensoriskās attīstības uzdevumi un vingrinājumi veicina vērīgumu, attapību, veido koncentrēšanās spēju, apķērību. Viss kopa aktivizē bērna domāšanas funkcijas un veido jaunas domāšanas formas, kas pilnveido prātu un attīsta intelektu, un paplašina izziņas interesi, attīsta bērna spējas un patstāvību. Caur darboties gribu un maku mēs nostiprinām bērna garīgās struktūras un izveidojam pamatu intelekta tālākai attīstībai (Golubina, 2007).

Neveiksme bērnu virza mazāk, toties ļoti nozīmīga. Šajā gadījumā liela nozīme ir pedagogam, attieksmei. Mudinot un atbalstot bērnu, netiek grauta vēlme darboties un sasniegt izvirzīto mērķi (Dzintere, 2000).

Savukārt Ļ. Vigotskis uzskata, ka aktuālā attīstības zona ir tā, kurā bērns darbības spēj veikt patstāvīgi bez pieaugušā palīdzības, bet tuvākajā attīstības zonā bērns spēj veikt darbības tikai pieaugušā vadībā. Jāuzstāda tāds mērķis, kas bērnam būtu sasniedzams, liekot lietā gribu un piepūli (Golubina, 2007).

Daži piemēri pašapkalpošanās iemaņu veidošanā un bērnu iesaistīšanās kārtības uzturēšanā:

1.2. Patstāvības attīstīšana bērniem pirmsskolā 3 – 4 gadu vecumā

Bērns pasauli uztver tieši un pastiprināti. Caur praktisko darbošanos, manipulējot ar priekšmetiem, bērns nodarbina un attīsta redzi, dzirdi, tausti, garšu, sensoriku. Skaistais apkārtējā pasaulē ir ‘‘ārēja’’ parādība attiecībā pret bērnu. Lai tas ienāktu bērnu iekšējā pasaulē, pedagogam ir bērna sajūtas (redze, dzirde, tauste, garš, smarža) un estētiskie pārdzīvojumi (jūtu līdzskanējums) jāaktualizē, iepazīstot apkārtējos priekšmetus, dabas parādības. Jāmāca attiecīgos objektos saskatīt, sadzirdēt, saklausīt, ar sirdi izjust skaisto (Lieģeniece, 1995).

Rosināt bērnos interesi izzināt, izpētīt, iepazīt ir labākais, ko varam iedot līdzī savam bērnam dzīvē. Palīdzēsīm un atbalstīsīm viņu kā pirmsskolā, tā mājās (Skola 2030)!

Ja bērna pūles minēt un izgudrot atbildes tiek atraidītas, bērns vairs necenšas minēt, ja bērna atbildes tiek patstāvīgi atraidītas bērns pārstāj prāt, bet tikai uzdod jautājumus, piemēram: ‘‘tēti, kas tas ir?’’ (Fišers, 2005)

Viens no pirmsskolas mērķiem – attīstīt bērna spēju veltīt nedalītu uzmanību kāda jautājuma izpētei. Pedagoģs daudz vairāk mudina bērnus apzināti domāt par savu mācīšanos, darbībām un lēmumiem, vaicājot: ‘‘Kā tu nonāci pie šī risinājuma?’’, ‘‘Ko nākamajā reizē darītu tāpat vai citādi?’’ (Skola 2030)

K. Dēķens pārstāv humānistisko pieeju audzināšanā, par galveno atzīstot:

- nelauzt un nemainīt bērna patieso būtību, bet izzināt un respektēt to kā vērtību,
- ņemt vērā bērna intereses un vajadzības, radīt labvēlīgus apstākļus to apmierināšanai.

K. Dēķens par vienu no nozīmīgākajiem pedagoga uzdevumiem uzskata tikumīga bērna audzināšanu. Mērķi sasniegt, ja pedagogs savā darbā lielu uzmanību velta bērna gribai un tās attīstībai. Gribas visaugstākā pakāpe ir saprāta griba, kura, kā uzskata K. Dēķens, ‘‘paceļ bērnu līdz humānības austumiem’’, un to mēra ar tikumības mērauklu (Dzintere, 2000).

Bērns mācās darbībā, ar personīgās pieredzes palīdzību ‘‘konstruējot’’ zināšanas, līdzīgi kā no spēļu konstruktora top lietas. Mēģinot vēl un vēlreiz, līdz nonāk pie atklājuma, atziņas, secinājuma. Atbildes atrašana paša spēkiem sniedz gandarījumu un motivāciju, ved pie dziļākas izpratnes. Pedagoga loma ir vērot, sarunāties, mērķtiecīgi virzīt (Skola 2030).

Pedagoģiskajā nozīmē, bez šaubām, svarīgākais ir rotaļlietas, kuras var izmantot bērna fantāzijai. M. Montesori izstrādātā metode – bērnam tiek piedāvāts pēc bērna vēlēšanās darboties ar dažādiem didaktiskiem materiāliem, kuri pirmsskolas vecumā attīsta bērnu. Process tiek organizēts tā, lai bērns pats varētu atklāt savas darbības kļūdas un tās labot, bet pedagogs kļūst par mācību procesa vērotāju. Darbs ar didaktisko materiālu attīsta bērnam ne tikai sensorās sajūtas, bet arī uzmanību, atminu un gribu. S. Frenē pedagoģiskās idejas balstījās

uz bērna personīgo pieredzi, jo viņš atzina, ka katrā bērņā ir vairāk atklāsmes nekā visās pasaules grāmatās, bērns pats veido savu personību, bet pedagoga funkcija ir palīdzēt atrast šīs pašrealizācijas iespējas (Jurgena, 2001).

Marija Lortone izstrādā bērnu apmācības secīgumu, bērnus rosina darbā (sadzīves saimnieciskajā darbā, darbā dabā, pašapkalpošanā u.c.) dažādi. Galvenā pieeja ir pieaugušā paraugs un pieaugušā attieksme, ko pedagogs formulē ar vārdiem: katrs darbiņš jāpabeidz, katram darbam ir rezultāts, darbiņam jābūt rūpīgi veiktam, darbiņš ir grūts, bet visi strādā, tu arī to vari, darbiņš jānoliek vietā, darba vieta jāsakārto. Pats nozīmīgākais periods bērna secīgu darba apguve. Pedagogam ir jāizraisa bērna motīvu sfēra (rosinot pašapziņu) kamēr bērns pabeidz darbu. Bērnus ir jauzslavē un to bērni gaida. M. Lortone norāda, ka ievērojot bērnu individuālās īpatnības, ar uzslavām šo “ mācīšanās mācīties prasmju” apguves laikā nevar skopoties. Didaktiskiem rotaļuzdevumiem nav pievēršama tik liela uzmanība. Savu darbību secību apguves bērns pats sevi regulē un strādā patstāvīgi (Lieģeniece, 1995).

Aplūkojot Marijas Montesori izstrādātās didaktiskās rotaļas, dažādas intelektuālās spēles, darbam šiem materiāliem ir ārējs (tehnisks) un iekšējs (jēgu motivējošs) raksturs. Izanalizējot mācību darbību attīstības iespējas rotaļās ar šāda rakstura materiāliem. Šajā procesā bērns izvirza jaunu mācību uzdevumu un meklē darbībā paņēmienus, kā to risināt. Bērnam nav nepieciešams pieauguša kontrole, mācību uzdevumu kontrolē didaktiska rotaļa. Kļūstot patstāvīgākam savas pieredzes rezultātā, bērns sāk sevi pats kontrolēt. Sāk apjaust, kas notiks, ja es rīkošos tā. Bērns pats meklē ceļus grūtību pārvarēšanai un gūst iekšēju apmierinājumu par savu varēšanu (Lieģeniece, 1995).

Pirmsskolas periodā galvenā bērna aktivitāte ir rotaļa – tā ir bērna dzīve, bērna nodarbošanās. Rotaļā bērns izzina sevi un apkārtējo pasauli, mācās novērtēt savas vājās un stiprās puses. Rotaļu pasaulē bērns ir brīvs un neatkarīgs, tādēļ rotaļai ir ļoti plašas funkcijas, kas aptver intelektuālo, gan garīgo, gan emocionālo sfēru (Dzintere, 2000).

Psihologs Dž. Mīds uzskata, ka “Rotaļa ir bērna vissvarīgākā, universālā ‘patības’ sfēra, kurā notiek milzīgi ‘pats’ procesi (Dzintere, 2000).

Rotaļa ar pedagogu atļauju palīdz bērnam būt patstāvīgam, un sarežģītās situācijās rīkoties un darboties pašam. Pedagogi rotaļā ir tikai vērotājs, neiejaucas, bet ir blakus kā atbalsts un informācijas avots. Vienīgā iejaukšanās pieļaujama tikai tad, ja bērna darbošanās var nodarīt ļaunumu pašam vai citiem. Patstāvība rotaļā, kurā sarežģītās situācijās nerisina pedagogs, ir pamats tam, lai bērns no mazotnes saprastu, ka visas problēmas ir atrisināmas paša spēkiem (Vigule, 1998).

O. Svenne norāda, ka griba un domas rada un vada rotaļu procesu – galveno bērna darbību, kurā attīstās bērna personība. Pedagogi uzskata, ka tas nav vienkāršs process, jo tieši

rotaļā bērns izjūt savu gribu un iespēju to realizēt. Rotaļa realizē bērna fantāzijas augļus un veido tiltu, " kurš savieno bērna neaptveramo un nepiepildāmo "es gribu" ar bērna maziņu un nespēcīgo " es varu". Gribas veidošanā nozīmīga vieta jāierāda rotaļlietām, izvēle jāņem vērā bērna individualitāte un vajadzības. Ar tām saistītas bērna patstāvīgā dzīve un darbs (Dzintere, 2000).

Bērnā vislabāk patīk rotaļlietas, kuras var pārveidot atbilstoši fantāzijai un vajadzībām. Gatavās rotaļlietas nepakļaujas bērna gribai, jo tās nevar pārveidot, bet var nodrošināt bērnam pašam darboties. Vienkāršas un daudzfunkcionālas rotaļlietas koncentrē bērna uzmanību, stiprina fantāziju un gribu (Dzintere, 2000).

Vecāki un pedagogi, iedarbojoties uz bērna jūtām, paplašina bērna interešu loku, mobilizē bērna gribu, virzot to uz apziņas attīstību un personības pamatu izveidošanos. Personības veidošanās un attīstība ir iespējama tikai darbībā. Bērns attīstās un kļūst par personību, tikai darbojoties un kontaktējoties ar pieaugušajiem (Golubina, 2007).

K. Dēķens uzskata, ka " piedzīvojums ir nepārtraukts process, kurš nekad nav gatavs, bet aizvien aug, tāpēc tas derīgs kā viela gribai". Nodarbošanās dod bērnam prieku, padara to jautru, dzīvespriecīgu un stipru (Dzintere, 2000).

Bērnu domas un idejas tiek iekļautas mācību procesā. Tas veicina bērnu izaugsmi, pašcieņu un pašapziņu, kā arī piederību grupai un pirmsskolai. Pedagoģ kopā ar bērniem veido grupas noteikumus, rūpējas, lai visi tos ir sapratuši, līdz ar to bērni labprātāk tos ievēro un piedalās ievērošanas uzraudzībā. Skaidri un saprotami noteikumi ļauj bērniem kļūt patstāvīgākiem, uzņemties atbildību, aizvien vairāk iesaistīties lēmumu pieņemšanā (Skola 2030).

Ja bērnam ļauj veikt patstāvīgi to, kas ir bērna spēkos, nesteidzina, nekritizē, tad rodas izjūta, ka bērns attīstās ar pašu spēkiem. Ar skarbu kritiku, darīšanu bērna vietā, vairojot bērnam nedrošību, šaubas par paša varēšanu (Špona, 2006).

Vērtēšana pedagoga rokās var kļūt par mācīšanos veicinošu rīku kopu. Laba vērtēšana sasniedz dažādus mērķus – palīdz saprast, ka bērni ir dažādi, māca apzināties, ko es varu, kas man padodas un kā es varu augt un pilnveidoties. Tomēr daļa no mums, pedagogiem, ieraduši domāt, ka vērtēt nozīmē norādīt uz to, ko bērns vēl neprot, un piemirst ieraudzīt un nosaukt to, kas jau ir izdevies (Skola 2030).

Bērnā augot pedagogi raksturo arī pieliktās pūles: "Pirmo pogu bija grūtāk atpogāt, nākamās vieglāk. Tu pogā kreklu katru dienu un tev sanāk aizvien ātrāk!" "Sākumā tu zīmēji tikai ar vienu krāsu, tad tu paņēmi citas krāsas zīmuļus un darbiņš iznāca krāsains." Tā bērns sāk saprast, ko viņš prot un sāk apzināties procesu, kā viņš pie tā nonāk (Skola 2030).

L. Vigotska domām, nepieciešams, lai pedagogs noteiktu divus apstākļus:

1) bērna pašreizējo attīstības pakāpi, izpētot, kādas bērnam ir problēmu risināšanas spējas, strādājot bez pedagoga;

2) noskaidrot, ko bērns spēj paveikt pedagoga vadībā. Kad bērns strādā patstāvīgi, ir redzams pašreizējais attīstības līmenis, bet, kad strādā kopā ar pedagogu, ir novērojama tā potenciāla attīstība (Špona, 2001).

Bērna patstāvības process pedagoga iepriekš sagatavotā vidē. Ž. Piažē uzskata, ka apzināta darbība palīdz bērnam mērķtiecīgi darboties un veidot savas darbības ‘‘ iekšējās shēmas’’(Lieģeniece, 1995).

Bērnam ir vajadzība pēc mīlestības un drošības izjūtas, atzīšanas un, no otras puses – izzināšanas, atbildības un patstāvības meklēšanas. Izteikta nepieciešamība pēc aizsargājošas palīdzības, no otras – brīvības un attiecīgi patstāvības vēlmes (Kellmer – Pringler , 1979).

Ungāru psiholoģe Margareta Mālere uzskata kad bērns sāk staigāt, bērna vēlme izzināt un izpētīt apkārtējo pasauli, sajūsma, prieks, aizrautība – emocijas, kas milzīgo atklājumu un jaunu iespēju iespaidā ‘‘iemīlēšanās pasaulē’’. Mūsu uzdevums ir jārada situācijas, kas veicina bērna attīstību. Tas nozīmē jādod iespēja darīt patstāvīgi, nevajadzētu uzspiest savus priekšstatus, lai bērns pats izvēlas. Bērns interesējas par darbībām, kurus spēj veikt patstāvīgi vai pieaugušajam palīdzot tikai nedaudz. Bērna esošā vide jāorganizē tā, lai bērns spētu realizēt savu iekšējo nepieciešamību iepazīt apkārtējo vidi, apgūt zināšanas un prasmes koncentrējot savu uzmanību (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006).

Itāļu pedagoge un psiholoģe Marija Montesori min piemērus:

1. Bērnam jādod iespēja pašam izvēlēties sev nodarbošanos,
2. Tikai tādas – patiesi interesantas nodarbības liek bērnam koncentrēt uzmanību, vairo bērna izziņas spējas,
3. Nodarbības, kuras bērns ir izvēlēties patstāvīgi, sniegs bērnam patiesu gandarījumu.

Bērnam ļoti gribas būt patstāvīgam, bet tikpat ļoti ir nepieciešama pieaugušā klātbūtne, kas nodrošina bērna pozitīvu pašnovērtējuma veidošanos, gan bērna drošība. Nevajadzētu nepārtraukti labot bērna rīcību – piemēram, ne tā tur karotīti, ne tā met bumbu.... Nemitīgi aizrādījumi var izraisīt vētrainus protestus, gan atteikšanos veikt šīs darbības. Esam pacietīgi, atliksim savus mēģinājumus ‘‘labot’’ bērna darbības līdz tam mirklim, kad tās kļūst pareizākas. Bērnam vajag saprast un sajust, ka bērns no vienas puses, ir jau ‘‘pats’’, bet no otras puses: ‘‘pieaugušie’’. Trīsgadnieka cenšanos pēc patstāvības nav grūti pārvērst par audzināšanas taktiku, ja vēlamies, lai bērns izģērbjas patstāvīgi tad pavaicāt: ‘‘Kārlīt, vai tu pats noģērbies vai tevi noģērbt?’’ (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006)

Kā modināt 3 – 4 gadus vecos bērnus interesi?! Pats galvenais – dot informāciju mazām porcijām un pabeigt nodarbību agrāk, nekā to grib pats bērns, lai saglabātu interesi un

nepieļautu, ka bērns nogurst, tad bērns pats izrādīs iniciatīvu un vēlēšanos uzzināt kaut ko jaunu. Jāņem vērā fakts, ka pirmsskolas periods bērna dzīvē ir pašas dabas paredzētais laiks straujai un intensīvai zināšanu uzkrāšanai. Un tas pats par sevi ir aizraujoši katram bērnam (Rezņičenko, 2014).

Mūsdienu pedagoģijas svarīgs uzdevums ir attīstīt izziņas intereses, izveidot pašaudzināšanas vajadzību. Pašaudzināšanas procesu I. Plotnieks saskata sevis iepazīšanā, vēlmē sevi pilnveidot un, galvenais, - darīt, veidot sevi (Plotnieks, 1975).

Audzināšana ir mērķtiecīgi iecerēts, organizēts un vadīts process. Pašaudzināšana ir apzināta, mērķtiecīga sevis pilnveidošana. Atzinība sagādā gandarījumu, stiprina ticību saviem spēkiem un sekmē turpmāko centību sevis pilnveidošanā (Zelmenis, 2000).

Irina Maslo izdala audzināšanas vajadzības – vajadzība pēc mīlestības, vajadzība pēc jaunas pieredzes, vajadzība pēc uzslavas un atzinības, vajadzība pēc atbildības un patstāvības (Maslo, 2006).

Mērķtiecīga bērna darbība sevis pašattīstībā, sava pašvērtējuma, paškontroles un pašregulācijas veidošanā ir pašaudzināšana. Audzinoša ir tā darbība, kas bērnam ir personīgi nozīmīga (Špona, 2001).

Labi paveiktajam darbam ir jārada prieks un lepnums, tāpēc vērtēt nozīmē arī iemācīt svinēt padarīto. Mācīšanās turpinās arī mājās, tāpēc saikne starp pirmsskolu un ģimeni ir tik būtiska. Vecāki var palīdzēt nostiprināt sasniegto un otrādi – kavēt bērna izaugsmi. Ja pedagogs stiprina pārliecību – tu vari, – un norāda uz rokas vingrinājumā uzvilktajām vienāda garuma svītriņām, bet vecāki tajā pašā darbā saredz neizdošanos un kļūdas, bērns apjūk, jo nav pārliecināts par sevi (Skola 2030).

Dž. Boulbijs rožāda, ka vecāku un bērnu savstarpējā pieķeršanās ir veselīgas attīstības pamats. Vecāku attieksme pret bērna vajadzībām un attieksme pret būtisko dienas ritmā tieši ietekmē bērna pieķeršanās izjūtu – drošumu vai nedrošību, kā arī pamatpaļāvības (uzticēšanās vai neuzticēšanās) rašanos un sākotnējās patstāvības iegūšanu (Boulbijs, 1998).

Bērnā patstāvības izjūtas rodas reizē ar atbrīvošanos no mātes atkarības. Šīs izjūtas atkarīgas no iepriekšējās stadijas izjūtām – uzticēšanās vai neuzticēšanās. Ja bērnam ļauj patstāvīgi veikt to, kas ir bērna spēkos, nesteidzina, nekritizē, tad bērnam rodas izjūta, ka bērns pārvalda savas kustības un apkārtni. Kad bērnam izveidojušās uzticības un patstāvības izjūtas, bērns var veidot savu iniciatīvas izjūtu. Bērns iekļaujas dažādās aktivitātēs, rotaļās, modelējot dzīves situācijas. Ja vecāki ļauj bērnam pašam izvēlēties aktivitātes, netraucē bērnam fantazēt, atbild uz bērna jautājumiem, nostiprinās iniciatīva (Dzintere, 2007).

Paļāvības un sākotnējās patstāvības rašanās balsts ir pārdomāts dienas ritms, kurš rada apstākļus veiksmīgai bērna attīstībai (Dzintere, 2000, 77).

Apkopojot iepriekš rakstīto var secināt, ja patstāvību neiemācīs jau mazotnē, tad vēlāk bērni būs jāmāca no jauna, proti, bērni pieradīs, ka vienmēr kāds izdarījis bērnu vietā, un tad jau iemācīt pašapkalpoties būs krietni grūtāk. Tā diemžēl notiek arī mājās. Vecāki paši no rītiem steidzas, nav laika, lai bērniem dotu iespēju pašiem ģērbties, ka tik ātrāk automašīnā. Bērni arī ļoti labprāt grib visu darīt paši! Jāļauj šai dabiskajai vēlmei attīstīties. Svarīgi, lai pirmsskolā aizsāktais turpinātos tālākā attīstībā. Panākumus nodrošina pedagogu māka nesteigties, nedarīt bērna vietā, pacietīgi vērot, strādājot ar bērniem, un pēc nepieciešamības virzīt, palīdzēt. Nepateikt bērna vietā, ļaut bērnam apdomāt. Nav jāsagaida, ka bērns pēc trim dienām visu būs apguvis, materiālus noliks atpakaļ. Tas ir dabisks un gana nesteidzīgs process. Ja pedagogs to saprot, tad arī viss izdodas. Jā, bērns sākumā arī kaut ko izlej un izber, bet tikai tā, brīvi darot, bērns ātri iemācās darīt aizvien labāk. Bērni pauž savu "Visu tikai pats" - šajā laikā bērns ļoti aktīvi vēlas darboties, izmēģināt arvien jaunas lietas, piedalīties mājas un citos darbos, turklāt to darīt "pats" bez pieaugušo palīdzības.

Tā kā bērnam vēl nav pieredzes un iemaņu, viņa darbošanās ir ļoti neveikla. Bērnam ir nepieciešams pieaugušo atbalsts, taču viņš to negrib pieņemt, jo šajā vecumā sākas spītnieka vecums, tāpēc uz dažādiem pieaugušo mēģinājumiem palīdzēt bērns atbild ar noliegumu: "Man nevajag palīdzēt, es pats!" Pirmsskolas izglītībā galvenokārt tiek akcentēta rotaļa kā bērnu audzināšanas līdzeklis, kas ievieš bērnu kultūrā. Manuprāt rotaļas attīstības priekšnosacījums ir bērna "Es" attīstība, kas ir arī rotaļas virzošais spēks.

1.3. Pedagoģiskās vides ietekme uz bērna patstāvības attīstību

Bērnam jau no bērnības ir vajadzīga drošība, telpa, kurā brīvi augt un attīstīties un kura bērns jūtas piederīgs (Špona, 2001).

Audzinašana sākas ģimenē. Bērnudārzu un ģimenes funkcijas saplūst, savijas, pārklājas. Bērna pašattīstības prasmes, mērķi ir vienoti ar ģimeni un bērnudārzu. Audzinošā vide mājās, vecāku paraugs, katra pedagoga sadarbības prasmes ar bērniem, bērnudārza audzinoši orientēta vide kļūst par neaizstājamiem faktoriem audzināšanā. Faktors – nepieciešams, patstāvīgs nosacījums (Špona, 2006).

Pēc R. Bernsa, ka svarīgākā sabiedrības sastāvdaļa ir ģimene. Tieši ģimenē bērns apjauš, vai ir mīlēts, vai tiek pieņemts tāds, kāds viņš ir. Mājas atmosfēra nosaka to, cik bērns ir laimīgs, drošs, stabils, kā veidojas attiecības ar pieaugušajiem, ar saviem vienaudžiem, cik pārliecināts par sevi, savām spējām (Dzintere, 2000).

Ģimenes vide – tas ir ģimeniskums, kas veido bērna un pieaugušo garīgo pasauli, nosaka bērna personības veidošanos un attīstību, izpratni, veido bērnā vērtības sistēmu (Dzintere, 2000).

Pirmskolēns savā dzīvē apgūst daudzveidīgas pašaudzināšanas darba formas, kas mērķtiecīgi sekmē attīstību. Bērniem īpaši tas izpaužas, kas atrodas ģimenes un bērnudārzu atšķirīgā audzināšanas vidē. Bērnudārzā bērni ierodas no dažādām ģimenēm ar atšķirīgu audzināšanas stilu, pedagogam ir savs stils ar ko veido grupu (Špona, 2006).

Mūsdienu bērnam bērnudārzs kļuvis par otrajām mājām. Šajā audzināšanā mācību vidē veidojas personība, kura apzinās savu vērtību, pašizaugsmes spējas un apgūst saskarsmes kultūru. Pedagogam pirmajā vietā izvirzās bērna personības attīstības sekmēšanu. Bērna izziņas darbība sekmē intelektuālo, emocionālo, patstāvību, gribas, fizisko attīstību (Špona, 2006).

Pedagogs mērķtiecīgi veido un uztur pozitīvu mācīšanās kultūru. Emocionāli labvēlīgā vidē bērns un pedagogs jūtas piederīgi, droši, saprasti un var atļauties kļūdīties un no kļūdām mācīties. Pedagogu uzdevums un atbildība ir radīt iespējas katram bērnam vispusīgi attīstīties un mācīties, mērķtiecīgi piedāvājot apgūstamās zināšanas un virzot konkrēto prasmju attīstību. Pedagogi bērnus iepazīst, vēro, vērtē bērna zināšanas un prasmes un pēc tam plāno nodarbības, kas virzīs uz priekšu bērna mācīšanos (Skola 2030).

M. Montesori pieņem, ka bērna darbīgie iekšējās attīstības procesi var risināties sekmīgi, ja ir radīta speciāla sagatavota vide. Svarīgi, lai bērnam būtu darbošanās veida izvēles iespējas, lai nekas netiktu uzspiests. M. Montesori ieviestajos attīstošajos procesos pedagogs vairāk ir tikai vērotājs, vides sagatavotājs un kontrolētājs. M. Montesori uzskatīja, ka bērns jāpieņem tāds, kāds viņš ir. Liela nozīme ir bērna pašdisciplīnai, ko rada sakārtota vide. Ja bērns izjūt laipnību un ir radīta speciāli sakārtota vide, bērnam atliek tikai pašam darboties ar tiem materiāliem, ka ir pieejami. Jābūt plašai iespējai veikt praktiskus vingrinājumus, attīstīt sajūtas kā izziņas galveno avotu (Golubina, 2007).

Aktuāla attīstības zona ir tā, kurā bērns spēj veikt patstāvīgi bez pieaugušo palīdzības, bet tuvākajā attīstības zonā bērns spēj veikt darbības tikai pieaugušā vadībā, aiz šīs zonas darbības nespēj veikt vispār. Ja pedagogs to neievēro, tad uzdevumi, kas ir pāri bērna iespējām, radīs tam neticību saviem spēkiem (Golubina, 2007).

Ja bērnam ļauj patstāvīgi darboties, lieki nesteidzina, bērnā veidojas pārliecība. Bērns jau būdams pietiekami patstāvīgs, grib piedalīties dažādās darbībās, rotaļās, kam šajā vecumposmā ir sevišķi nozīmīga loma, rotaļas palīdz bērnam iepazīt un pārdzīvot dažādas pieaugušo dzīves situācijas, izspēlēt tās, atdarinot pieaugušos. Ja bērns šajās darbībās netiek traucēts, tiek ļauts darboties bērna iztēlei, saņemt atbildes uz daudzveidīgiem jautājumiem, bērnā nostiprinās

daudzveidīga iniciatīva. Ja bērna vietā visu izdara vecāki, bērns iegūst nedrošības izjūtu (Golubina, 2007).

Izvēloties darbības pēc savas brīvas gribas, bērns darbojas un iepazīst pats savas spējas, rod prieku par savu noderīgumu, tiecas pēc jaunām darbībām un veido personību iespēju robežās. Šajā vecumā piemīt kārtības mīlestība. Sevis sakārtotā vidē bērns jūtas drošs. Pats savas vides radīšanas process dod iespēju bērnam, iegūt zināmu patstāvību (Golubina, 2007).

Darbu pabeidzot, bērnam pašam ir viss jāsakārto. Tādējādi tiek attīstīts spēja būt patstāvīgam – pastāvēt pašam, bez citu palīdzības. Tas ceļ bērna pašvērtības izjūtu un mazina mazvērtības kompleksus. M. Montessori pati savus materiālus dēvē par visi normalizējošiem, un darbošanās ar tiem bija darbs – darbs, kas veido tikumu. Darba tikuma radīšana arī ir Montessori pedagogijas galvenā pamatnostādne. Visiem Montessori izstrādātajiem materiāliem jābūt izvietotiem bērniem pieejamā vietā, un visi materiāli ļauj bērnam brīvi ar tiem darboties bez pieaugušā palīdzības. Pieaugušā izveidotajā vidē bērns pats rada sakārtotu vidi. Bērna dabiskā tieksme pēc kustībām palīdz tam apgūt dažādas darbības, un darbojoties veidojas uzvedības modeļi (Golubina, 2007).

Attīstošu vidi jāveido un jāiekārto tā, lai bērnam būtu iespēja darboties gan vienatnē, gan kopā ar citiem. Jārada apstākļi, lai būtu, kur darboties, kur un ar ko rotaļāties un spēlēties, jo bērna dzīves veids ir rotaļa un spēles. Jāņem vērā, ka pedagogiska procesa veiksmīgumu lielā mērā noteiks tas, kā pedagogs veidos vidi, kura tam jādarbojas kopā ar citiem bērniem, cik radoša un rosinoša tā būs, ko tā spēs piedāvāt bērna radošajai darbībai, kā šī vide ļaus nostiprināt verbālo izzinu praktiskajā darbībā, kā spēs paplašināt bērna interešu loku un vairot zinātkāri (Golubina, 2007).

Lai šo mācību procesu padarītu iespējamu, sagatavotajai apkārtējai videi jābūt "atverošam raksturam", lai tas, ko mēs atklājam, mums paver jaunus horizontus (M. Montessori, 1995).

Rūpēties par mantām, tas nozīmē arī ievērot zināmu kārtību. D. Lieģeniece uzsver, ka priekšmetiskā lietu vide ir jāaplūko kā bērna darba vieta, kas piemērota bērna aktivitātēm un kura bērni radoši konstruē "savu pasaules teoriju". Darba vieta, šajā gadījumā – rotaļāšanās vieta, ir tā, kur bērni apgūst kārtības izjūtu un prasmes (Elisone, 1996).

Kārtība sekmē bērna iekšējo stabilitāti. Bērnam veidojas "paraduma attieksme" (A.Šponas jēdziens). Bērns uzticas apkārtnei, drošāk tajā orientējas, kas veicina ne tikai bērna patstāvību, bet arī pozitīvu pašuztveri, pētniecisku attieksmi pret lietām, vēlmi tās izmantot dažādos variantos rotaļā (Dzintere, 2007).

Montesori apgalvo, ka šajā vecumā bērnam piemīt "raksturīga kārtības mīlestība". Kārtības mīlestībai bērna attīstībā par cilvēku ir milzīga nozīme. Kārtība vispirms ir jārada bērnu vecākiem, vispirms tur, kur uzturas bērns (Altermans, 1995).

Pieaugušā cilvēka gatavība dot attīstības telpu bērna paša izteikšanās tieksmēm, kā arī bērnu uzmundrinoši un saudzējoši pavadīt, pēc Montesori domām, ir tikai viena audzināšanas uzdevuma puse vecākiem. Mūsu uzdevums palīdzēt bērnam izprast un apgūt pasauli (Altermans, 1995).

L. Vigotskis, S. Rubišteins, A. Ļeontjevs, V. Avotiņš, Dz. Meikšāne uzsver, ka pirmsskolas vecuma bērns savā darbībā interiorizē "ārējās" vērtības par "iekšējām". Norisinās mijiedarbības, audzināšanas, procesā. Bērna un pieaugušā mijiedarbība "ārējo" kultūras vērtību nodošanā bērnam un bērna personības pilnveide notiek mikrovidē un makrovidē. Pieaugušais ir vides daļa ar savu vērtību sistēmu, kā arī vidutājs, kas iedzīvina makrovides un mikrovides materiālo un garīgo kultūru. Palīdz veidoties bērna vērtībām un pastiprina tās. Bērns saņem no vides attīstībai nepieciešamo informāciju, bet bērna paša darbība ir šīs informācijas pārstrādes līdzeklis (Dzintere, 2000).

Audzināšanas uzdevumi – veidot bērnam norobežotu un sagatavotu apkārtējo vidi tās rosinātājas un ierosmju funkciju izpratnē, garantēt bērnam sagatavotās apkārtējās vides ietvaros iniciatīvas pārvietošanās un savas darbības izvēles brīvību, ierobežot pedagoga iejaukšanos, bērns jāatbalsta netieši, ievērojot bērna lūguma ietvarus. Pedagoga galvenais uzdevums ir novērošanas klātbūtne un gatavība palīdzēt, ja ir lūgta palīdzība (Altermans, 1995).

Pirmsskolas grupu iekštelpas un āra vides iekārtojums atspoguļo tematu, kurā bērni iedziļinās. Vides iekārtošanā piedalās arī paši bērni ar savām idejām, ierosmēm un praktiskajiem darbiem. Telpas iekārtotas, lai ir redzams, ko un kā bērns mācās: izzināmais temats, domu karte, "runājošā siena", atziņas, veiktās darbības, bērnu pabeigtie un nepabeigtie darbi. Lai rosinātu bērnu izzināt un darboties, telpā izvieto burtus, vārdus, uzrakstus uz galdiem, sienām, mācību zonās (Skola 2030).

Lai apmierinātu bērna vēlmi izteikt sevi darbībā, pedagogam jānodrošina lietu vide, kas atbilst bērna interesēm un vajadzībām, kur bērns var justies kā saimnieks. Pedagogam jārada atmosfēra, kurā tiek respektētas un novērtētas bērnu idejas, iniciatīva, vēlmes, bērnam piederošas lietas (Dzintere, 2000).

Pirmsskolā bērnam jāveido ieradums nepieciešamās lietas pašam paņemt un nolikt atpakaļ tām paredzētajā vietā, tāpēc mācību līdzekļus pedagogs izvieto tā, lai tie būtu bērnam brīvi pieejami atbilstoši izzināmajam tematam (Skola 2030).

Attīstošo vidi jāveido un jāiekārto tā, lai bērnam būtu iespēja darboties, gan vienatnē, gan kopā ar citiem. Jārada apstākļi, lai būtu kur darboties, kur un ar ko rotaļāties un spēlēties, jo

bērna dzīves veids ir rotaļas un spēles, tā rit bērna attīstība. Pedagoģiskā procesa veiksmīgumu lielā mērā noteiks tas, kā pedagogs veidos vidi, kurā kopa ar bērniem jādabojas, cik radoša un rosinoša tā būs, ko tā spēš piedāvāt radošajai darbībai, kā šī vide ļaus nostiprināt verbālo izziņu praktiskajā darbībā, kā spēš paplašināt bērna interešu loku un vairoz zinātkāri (Golubina, 2007).

Bērna un pieaugušā sadarbībā var izdalīt divus aspektus – izzinošo un sociālo. Izzinošais aspekts ietver informācijas saturu un veidu, kādā to sniedz bērniem. Sociālais aspekts ir tās attiecības, kas rodas starp bērnu un pieaugušo. D. Dzintere uzskata, ka attiecībā uz izzinošo darbību svarīgi ir ne vien sniegt bērnam informāciju, bet arī novērtēt bērna darbību. D. Lieģeniece uzsver, ka bērna darbība ir jāpastiprina. Pastiprinājumu var dot pedagoga atbalst gan individuāli strādājot ar bērnu, gan rotaļās (Dzintere, 2000).

Videi, kurā bērns aug un attīstās, ir liela nozīme, jo tā nabadzīgāka, jo lēnāk attīstās un veidojas bērns. Jo apkārtņē vairāk izzināmo un pētāmu lietu, jo attīstība noris sekmīgāk. Rotaļu laikmets, kā domā Dēķens, ir mehāniskās mācīšanās laiks, kad bērns mācās visu bez īpašas izpratnes par mācāmo (Vigule, 1998).

Bērns atkārtoti vecāku, pedagogu un pedagoga palīgus, dzīvesveidu, viņu vārdus, uzvedību, visu redzēto izpausmju kopumu. Bērna attīstība notiek ātrāk, ja bērns cenšas darīt kaut ko kopā ar vecākiem, tas palīdz bērnam ātrāk iemācīties darīt to pašu patstāvīgi, Liela loma ir atdarināšanai. Atdarināšana ir intelektuāls process, kas atvieglo audzināšanas un apmācības procesu. Ir novērots, ka bērns labāk un ar interesi rotaļājas sakopta telpā, kur valda kārtība un viss ir savās vietās. Tad ir interesanti pašam izvēlēties rotaļlietu un aizrautīgi patstāvīgi darboties. (Rezņičenko, 2014).

Jo bagātāka vide, jo sekmīgāk norisinās bērna jūtu dzīves veidošanās procesi, bagātinās bērna jūtu pasaule, jūtās un gribā izpaužas attiecības ar apkārtējo pasauli, lietām, sevi, attieksme nedalīta, ‘‘izpauž bērna ‘ES’’ (Vigule, 1998).

I.Marjenko, A.Špona, D.Lieģeniece uzskata, ka bērna un vides mijiedarbības centrā atrodas bērns kā personība kopveselumā (kognitīvais, emocionālais, sociālais, morālais aspekts un motīvs, vajadzību, interešu attīstības iespējas). Bērns dzīvo mikrovidē – ģimenē, bērnudārzā – tā ir mācīšanās vide, ko veido pieaugušie, lietas, daba, fiziskā vide, audzināšanas līdzekļi. Bērns darboties šajā vidē, pats sevi motivē darbībai. Pedagogs ir vides daļa ar savu vērtību sistēmu, kā arī palīgs un pastiprinātājs bērnu vērtību veidošanās procesā. Bērna darbība ir socializācijas process, kurā notiek bērna pozīcijas veidošanās, personības dzīves stila ‘‘ideāltēls’’ veidojas personības mijattiecībās ar vidi. Izpaužas saskarsmē caur drošības izjūtu un autonomiju, kā arī bērna pašapziņu, pašizjūtu un atbalsta bērna ‘‘es’’ apziņu (Jurgena, 2001).

Valdorfpedagoģija atzīst, ka nekādas audzināšanas metodes, lai arī uz kādiem principiem balstītos, nedrīkst bērnu izraut no viņa vides, audzināt bērnus tā, lai bērni nezaudētu saikni ar dzīvi, atbilstoši laikmetam, atbilstoši sociālajai iekārtai (Jurgena, 2001).

Bērna dzīves mērķi ir sevis atklāšana, sevis adaptēšanas pasaulē. Tas notiek darbībā, mijiedarbībā ar plašo pasauli sev apkārt (makrovidi, mikrovidi). Bērns "ārējos" nosacījumus "izlaiž" caur saviem "iekšējiem", tā veidojas priekšstati par apkārtējo pasauli, gan arī personība dažādās izpausmēs (izziņa, emocijas, griba, patstāvība, socializācija, tikumība, jaunrade). Mūsu uzdevums ir palīdzēt bērnam apgūt kultūrvides garīgās un materiālās vērtības. Bērns pasaules apguves procesā, kas notiek mijiedarbībā ar pieaugušo, balstu savai darbībai gūst apkārtējā materiālajā vidē. Pirmsskolas telpu materiālais izkārtojums ir nozīmīgs līdzeklis mācību un audzināšanas programmas izpildē. Grupas telpas lietu vide (mēbeles, rotaļlietas, attēli, mākslas darbi, sadzīves priekšmeti, darba materiāli, uzskate u.c.) tās dažādos izpaudumos ir bērna ievadīšana ārējās pasaules uztverē un dažādo parādību apjēgšanā caur aktīvu darbību (Lieģeniece, 1995).

A.Ļeontjevs uzskata, ka " bērna darbība ir saskare caur pieaugušo, caur lietām. Bērna darbība ir priekšmetiska un sabiedriski pastiprināta (Lieģeniece, 1995).

Bērna darbības vadīšana lietu vidē parādās ārējā plānā (bērns darbojas ar lietām, rotaļlietām, grāmatām u.c.) patstāvīgi. Attīstošā vidē var sekmēties bērna izaugsme personības kopveselumā. Tā ir vide, kur ir radīti nosacījumi sensoro orgānu un fiziskās organizācijas attīstībai, vispārējo darbības paņēmienu apguvei (Lieģeniece, 1995).

Ļ.Vigotskis un Ž. Piažē ir izveidojuši "iekšējo darbības plānu" un "shēmu" veidošanā ētiski estētiskā darbībā, savā uzvedībā un jaunradē. Bērns mācās saprast, ka bērnam darbam ir mērķis un rezultāts un darba vieta ir jāatstāj kārtībā (Lieģeniece, 1995).

Kā norāda Ž.Piažē, attīstošā vidē bērniem ir nodrošināti apstākļi, lai varētu eksperimentēt, manipulēt, izmantot sensoros orgānus. Izpratne par attīstošas materiālās vides veidošanu ir atkarīga no izpratnes par bērna personību kopumā. Bērnam jārada tādi apstākļi, lai bērns attīstītu savu pašdarbību, patstāvību, motivāciju. Pedagoģs ir padomdevējs, atbalsts bērna attīstības virzībai personības kopveselumā (izziņa, emocijas, patstāvība, griba, vajadzības, motīvi, intereses). Mācību vidē bērni sadarbojas. Bērns attīstās darbībā, vide, ko bērnam iekārto, ir jāaplūko ka darbavieta. Pedagoģs nodrošina darba vietu, kas piemērota bērnu darbībai, kurā bērni radoši un patstāvīgi konstruē " savu pasaules teoriju" (Lieģeniece, 1995).

Jāpiekrīt Marijas Montesori teiktajam, ka, lai nodrošinātu mācīties rosinošu un attīstošu, un pats galvenais aizraujošu vidi bērnam, nemaz nav nepieciešams dārgas rotaļlietas no košām reklāmām un veikalu skatlogiem! Pats galvenais, ko mēs varam sniegt bērnam mūsu uzmanību. Ikdienu pavadot ar bērniem ir ievērots, ka vislielāko rotaļāšanos prieku sniedz tieši

rotaļnodarbības, kurās integrēta praktisko un sadzīves iemaņu nostiprināšana, mācīšanās no dabas un apkārtējās vides un rotaļas ar pašiem ikdienišķākajiem priekšmetiem. Par rotaļlietu, kurai ir neskaitāmas mirdzošas podziņas, uz kurām uzspiežot ieskanas mazliet griezīgi melniņi, bērnu interese parasti labākajā gadījumā saglabājas vien nedēļu. Visu pārējo laiku rotaļlieta pavada plauktā, krājot putekļus, un ik pa laikam notrallina vienmuļu melodiju, atgādinot par savu eksistenci. Pēc pieredzes, bērnus aizrauj iesaiste ikdienas darbiņos, piemēram, palīdzot galda klāšanā vai palīdzot saslaucīt cepumu drupačas no grīdas. Ar kādu aizrautību un sajūsmu bērns plucina avīzi vai, piemēram, spēlējas ar tikko uz galda noliktu neattaisītu jogurta trauciņu, reizēm nodomājam, ir tikai pamatīgs juceklis, avīzes krikumi mētājas pa visu istabu un jogurta trauciņa saturs izziests uz jaunā krekliņa. Patiesībā bērns ir guvis ļoti vērtīgu pieredzi, pirmkārt, tikko tika aizvadīts intensīvs pirkstu muskulatūras treniņš, jo atverot jogurta trauciņu un saplēst mammas mīļāko neizlasīto avīzīti nav nemaz tik viegli, otrkārt, kopā sakārtojāt jucekli bērns mācās atbildību par savas rīcības sekām. Attīstošās rotaļas ir mums visapkārt, tikai jāprot tās izmantot (Višķere, 2017)!

Strukturēta vide (bērns zina, kur atrodas celtniecības materiāli un kur tos jānoliek pēc rotaļas) attīsta bērna kārtīgumu ‘ ‘ paradumu attieksmi’ ’ (Špona, 1995).

Bērnam ir vajadzība pēc drošības izjūtas un psiholoģiskās piederības grupai. Tas visu sekmē, ja bērns var ar visām lietām darboties (Lieģeniece, 1995).

Mācību vide nepieciešama tāda, kas uzrunātu, pamodinātu ziņkāri un interesi bērnos (Maslo, 2003).

Pēc iepriekš rakstītā darba autore secina, ka vide ir radoša, brīva, izziņas rosinoša, pieaugušā paraugs ļauj bērnam atbrīvoties, pārņemt pozitīvu piemēru. Tas palīdz bērnam gūt pieredzi, pašattīstību un brīvi darboties. Bērniem jābūt patstāvīgiem mācību procesā, bērnos jāveido šāda tieksme. Pirmsskolā svarīgi ir mācoties radīt bērnos prieku, ļaut justies saimniekiem grupā, piederīgiem. Ja bērns ir savas darbības ierosinātājs, viņš uzņemas atbildību, aizvien vairāk iesaistās. Bērnu pašmotivēta un pašvadīta rīcības spēja ir nozīmīgs priekšnoteikums viņu sekmēmētu mainīgajā nākotnē. Mums taču nevajag bērnus, kas uzvedas labi tāpēc, ka bērnus kāds kontrolē, – mums vajag bērnus, kas paši sevi kontrolē. Un tikpat svarīgi bērniem ir iemācīt veidot cieņpilnas attiecības un sadarboties. Atbilstoša vide, kuru iekārto pedagogs radot pedagoģiskajā procesā attīstošu, atbalstošu un draudzīgu gaisotni, kas rosinātu bērnus pētīt, radīt, interesanti darboties. Mācību līdzekļiem ir jābūt viegli pieejamās vietās, lai bērns varētu viegli aizsniegt. Videi jābūt daudzfunkcionālai, grupas telpa dažādām nodarbībām, gan individuālajam darbam dodot bērnam izvēlēties darbību. Ir nepieciešama liela prasme un telpas izjūta, lai šādos apstākļos izveidotu mājīgu un rosinošu darbības vidi pirmsskolas bērniem. Telpas dizaina un interjera ietekme, spēļu un rotaļbāzes materiālajam

nodrošinājumam ir jāsekmē visu pirmsskolas pedagoģiskā procesa norišu realizēšanu, un kā gala rezultāts jāpanāk labi audzinātas, daudzpusīgi un harmoniski attīstītas personības izveidošanās. Pirmsskolā bērns atrodas ilgstoši, vide ir spēcīgs, psihi ietekmējošs faktors. Svarīgs uzdevums ir attīstošas vides izveidošana, kurā jārada bērnam drošības izjūtu. Bērni ir ļoti jūtīgi, un tiem, īpaši nepieciešama drošības izjūta, bērni ir prom no savas ierastās mājas vides, kur bērnu drošības izjūta bija pietiekama. Lai spētu sekmīgi adaptēties darbībai atvēlētajām telpām, nepieciešama drošības izjūta. Tā ir tikpat svarīga kā gaisa elpošanai.

2. TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES PAR PAŠAPKALPOŠANĀS PRASMĒM

2.1. Pašapkalpošanās prasmju jēdziena skaidrojums

Bērns aug un attīstās ģimenē, mūsu bērnība ir mūsu sākums, un ģimenes sociāli kulturālā vide vislielākā mērā nosaka bērna attīstības pamatvirzību. Ievērojot šo faktora nozīmīgumu, pedagogam jāprot veidot produktīvu sadarbību ar vecākiem, lai sekmētu un panāktu bērnu pozitīvu attīstību (Golubina, 2007).

Vērojot bērna attīstību, mēs, pieaugušie, visbiežāk mēģinām ieraudzīt problēmas mūsu bērnu attīstībā. Svarīgi ir ne tikai ieraudzīt kādus negatīvus aspektus, bet saskatīt arī veidus, kā mēs varam palīdzēt bērnam izaugsmē, kā mēs varam veicināt zinātkāres, iztēles, atmiņas, domāšanas attīstību. Viens no veiksmīgiem bērna attīstības priekšnoteikumiem nenoliedzami ir socializācija (Plaude, 2009).

Audzinašana darbam sākas ar pašapkalpošanās organizēšanu. Mazgāšanos, ģērbšanos, ēšanu, rotaļlietu sakārtošanu tikai nosacīti var uzskatīt par darbu, nepieciešamība apgūt ikdienas dzīvē ļoti vajadzīgas iemaņas izvirza pašapkalpošanos par vienu no galvenajiem pirmsskolas vecuma bērnu darba uzdevumiem. Pašapkalpošanās ir elementārs darba veids. Tā attīsta bērna uzmanību, nostiprina patstāvību, pārliecību saviem spēkiem, veido prasmi pārvarēt grūtības. Pašapkalpošanās procesā bērniem vajadzīga zināma fiziskā un garīgā piepūle. Svarīgi, lai bērni ievērotu apģērbšanās un noģērbšanās secību, prastu patstāvīgi uzvilkt un novilkt apģērba gabalus, atpogāt un aizpogāt priekšējās pogas (Dzintere, 1974).

Pirmsskolas vecuma bērnu pienākums ir ievērot personisko higiēnu, piedalīties telpu uzpošanā, darbā augļu, sakņu un puķu dārzā, gatavot un labot rotaļlietas, ka arī veikt citus uzdevumus. Šos darbus bērni izpilda ģimenē un pirmsskolas iestādē bērni izpilda gan individuāli, gan kopā ar grupas biedriem vai pieaugušajiem. Visi darba veidi ir vienlīdz svarīgi. Individuālajā darba bērns vingrinās darba iemaņu apguvē. Pirmsskolas izglītības iestādē audzēkņi bieži vien strādā kolektīvi, tādējādi bērni mācās strādāt kolektīvā (Dzintere, 1974).

Jaunā gadsimta bērni ir aktīvi, darbīgi, talantīgi, gatavi strādāt, ar vēlmi palīdzēt. Ar augstāku apziņas līmeni, brīvi, atraisīti, patstāvīgi. Bērniem ir vajadzīgs, lai iekšēji justu atbalstu. Lai iekšējā potenciāla, garīgā potenciāla attīstība, no kura bērni var smelties spēkus. Tam nepieciešams rādīt pareizu dzīvesveida, uzvedības, runas, domu un jūtu paraugu, kā arī sniegt zināšanas dažādās jomās, iemācīt bērniem izdarīt darbu līdz galam, metodiski soli pa solim īstenojot mērķi (Rezņičenko, 2014).

Novērošanai bērna apmācībā ir izšķiroša loma. Vērojot bērna attīstību ieraugam jaunu interešu parādīšanos. Bērns patstāvīgi atrodas kustībā un šo nemitīgo kustību var virzīt uz

dažādu darbošanos atbilstoši bērna interesēm attiecīgajā vecumā. Pieaugušajiem ir jāatbalsta šāds bērna darbs, pavaicājot bērnam, vai patīk tas, ko ir paveicis un kā viņš to ir paveicis. Tā izveidojas ieradums strādāt, tiek uzturēta patstāvīga interese. Izstrādājas ieradums ar interesantām lietām mācīties, izzināt, patstāvīgi novērtēt sava darba iznākumu, tiekties pēc labākiem sasniegumiem un būt patstāvīgam. Liela uzmanība nav nepieciešama. Īpaši nevajadzētu pārtraukt bērna patstāvīgās nodarbes. Pat uzslava šai aizņemtības brīdī novirza bērna uzmanību, jo uzmanība ir nenoturīga un viegli pārslēdzas no vienas darbības uz otru. Pārslēgšanās notiek momentāni, un interese zūd. Labs vecāku paraugs ir vislabākā audzināšana (Rezņičenko, 2014).

Pirmsskolas iestādēs salīdzinājumā ar ģimeni ir labvēlīgāki apstākļi dažādu vingrinājumu organizēšanai, tādēļ bērni bieži vien pašapkalpošanās iemaņas apgūst daudz ātrāk nekā ģimenē. Labāki vērojumi grupās ir tur, kur pieaugušie nostiprina bērniem patstāvību, pedagogs un ģimenes locekļi izvirza bērniem vienotas prasības. Pedagogs ir kā dzīvais vārds, kas iedarbojas uz bērnu apziņu un jūtām. Pedagogs bērniem izvirza darba mērķi, paskaidro, kā jāveic katra darbība. Lai bērnus iemācītu pareizi plānot savu darbu, pedagogs liek bērniem iepriekš padomāt – ‘‘Ko tu darīsi vispirms? Kā tu sāksi darbu? Ar kādu instrumentu sākumā strādāsi? Cik materiāla tev vajadzēs?’’ (Dzintere, 1974).

Bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstībai, pedagogi pamanījuši, ka tas palīdz bērniem savstarpēji labi, brīvi justies, droši sarunāties. Pašapkalpošanās ir daļa no pašvadības, tādēļ tai pievērsties, iesaistoties ir sekmīga pašapkalpošanās prasmju apguve, kas notiek pati no sevis, arī iedrošinājusi (Skola2030).

Individuālie darba uzdevumi sekmē bērna darba iemaņu un pozitīvo rakstura īpašību pilnveidošanos. Tos izvirzot, pedagogam jāzina bērnu intereses, jāievēro individuāla pieeja bērniem. Pedagogam ir ciešs kontakts ar katru bērnu, darba gaitā bērnam sniedz papildu paskaidrojumu, citam – palīdz praktiski, vēl citu – pamudina. Bērni sekmīgi apgūst darba iemaņas, attīsta savu uzmanību, mācās iesākto aizvien pabeigt (Dzintere, 1974).

Prasmju apgūšanai vislabāk ļaut bērniem nesteidzīgi pašvadīties, kļūdīties, kaut ko izliet, izbērt, paklupt, jo tikai tā drošā vidē un pieaugušo uzraudzībā bērni var sekmīgi attīstīties. Ja bērnam neļausim darīt un darot kļūdīties, tad kā bērns iemācīsies darīt labi? Cik jāielej, lai nepārlietu pāri? Bērns dara un pats arī secina. Pats cenšas pēc sevis sakopt, protams, kā nu bērnam izdodas, un tāpēc jau ir pieaugušais, lai beigās viss būtu saposts (Skola2030).

Bērnu audzināšanā stingri ievērojams šāds princips – no vieglākā darba uz grūtāko, no vienkāršākā – uz sarežģītāko. Bērna iesaistīšana ģimenes darbā ir jāsāk pēc iespējas agri, jo tieši agrā bērnībā bērnus vieglāk pieradināt pie darba. Viena mamma stāsta: ‘‘Audzināšana mums nekādas grūtības nesagādā. No divu gadu vecuma dēls tika radināts pie darba, tādēļ tagad

labprāt pats izsaka vēlēšanos mums palīdzēt”. Bērns pakāpeniski jāpieradina ģimenē izpildīt visus darbus, kas atbilst bērna iespējām. Pedagoģijas klasiķa J.Komenska norādījums: pieradināt bērnus pie darba nav grūti, jo bērni patstāvīgi grib kaut ko darīt. Svarīgi noskaidrot, kādas prasības var izvirzīt bērnam, ko bērns var padarīt, ko nevēlas, ko vēl neprot. Bērns sākuma jāiemāca veikt vieglākus darbus, pakāpeniski pārejot uz sarežģītākiem. Ieteicams izvirzīt ne vairāk kā vienu vai divus darba uzdevumus. Nebūtu pareizi pārtraukt interesantas un aizraujošas rotaļas, tā bērnam var radīt negatīvu attieksmi pret darbu. Lielākās ģimenēs, ieteicams pienākumus sadalīt tā, lai ievērotu arī katra bērna tieksmēm (Dzintere, 1974).

Bērni arī ļoti labprāt grib visu darīt paši! Jāļauj šai dabiskajai vēlmei attīstīties. Ir svarīgi, lai pirmsskolā aizsāktais turpinātos tālākai dzīvei, lai bērnus negaidītu servēts galds pusdienās un pedagogs, kas stāv priekšā un visu laiku pamāca (Skola2030).

Paraugšs ir viena no svarīgākajiem audzināšanas metodēm, kas balstās uz bērnu lielo spēju atdarināt. I. Pavlovs uzskata, ka atdarināšanas refleksa dēļ visiem cilvēkiem bērnībā izveidojas sarežģīta individuālā un sociālā uzvedība. Liela nozīme ir vecāku, pedagoga, pedagoga palīgu attieksme pret darbu, pieaugušo savstarpējās attiecības. Pirmsskolas vecuma bērnus pozitīvi ietekmē apzinīgs, rūpīgs pieaugušo darbs bērnu klātbūtnē. To vērojot bērniem rodas vēlēšanās palīdzēt (asināt zīmuļus, tīrīt telpas utt.). Grupiņās, kurās vada darbīgi pedagogi, bērni sev vienmēr prot atrast darbu, ir patstāvīgāki, labprāt veic pieaugušo uzdevumu. Piemēram, pedagogs grābj lapas, bērni tās aiznes ar nestuvītēm, kad bērni darbā iesaistījušies, pedagogs nemanot atiet sāņus un raugās, kā bērni strādā, pilnīgi atdarinot pieaugušo. Šāds paņēmiens sekmē patstāvības veidošanos bērnos (Dzintere, 1974).

Viss ir vienoti – kārtības mācība, pašapkalpošanās, kas iekļauj gan ēdināšanu, gan ģērbšanos, gan tualetes apmeklēšanu. Pašvadības prasme ir paņemt mācību materiālu, ar to pastrādāt un nolikt atpakaļ. Šeit parādās sasniedzamais rezultāts – bērns zina, kur kas atrodas, visur drīkst iet un darboties ar to, kas interesē (Skola2030).

Bērni vēro pieaugušo cilvēku dzīvi un darbu, un šie vērojami atspoguļojas bērnu rotaļās, darba un sarunās. Bērni pakāpeniski pārņem pieaugušo attieksmi pret darbu, uzvedību un intereses. Darba iemaņu izveidi sekmē arī ticība saviem spēkiem, patstāvība. Apzinoties savas iespējas, bērns pakāpeniski bez pieaugušā palīdzības sāk sev izvirzīt aizvien grūtākus mērķus. Lai tos sasniegtu, bērnam fiziski jāpiepūlas, jāmobilizē sava griba. Izdošanās darbā veicina priecīga apziņa – “es pats varu”, “es palīdzēju”. Aizvien drošāk bērns īsteno savas vēlēšanās un nodomus. Lai veiktu dažādus pieaugušo uzdevumus (aplietu puķes, palīdzēt mājas ikdienas darbos), bērnam ir jāapvalda savas iegribas, jāpatrauc interesanta nodarbība. Tas viss sekmē gribas attīstību (Dzintere, 1974).

Bērna panākumus nodrošina pieaugušo māka nesteigties, nedarīt bērna vietā, pacietīgi vērot, pēc nepieciešamības virzīt, palīdzēt, nepateikt bērna vietā, ļaut bērnam apdomāt. Šis process ir dabisks un gana nesteidzīgs process. Ja pedagogs to saprot, tad arī viss izdodas (Skola2030).

Pieaugušo uzdevums – veidot pozitīvu attieksmi pret pieaugušo darbu, tā rezultātiem, radīt vēlēšanos palīdzēt, ieaudzināt tādas rakstura iezīmes kā darba mīlestību, izpalīdzību, saudzību pret darba rīkiem un materiāliem, gatavību piedalīties jebkura darbā, mērķtiecību, neatlaidību, čaklumu, veidot elementāras iemaņas, kas vajadzīgas, plānojot gan individuāli, gan kolektīvi veicamo darbu (sagatavot darbam visu nepieciešamo), attīstīt prasmi strādāt kolektīvā, darboties saskaņoti un draudzīgi, palīdzēt cits citam, pareizi novērtēt savu un biedru darbu (Dzintere, 1974).

Ir palielinājusies bērna interese par visu. Katrs bērns var izvēlēties un arī izvēlas, kurā centrā darboties, bērni pašvadīti mācās. Vēlāk bērns guvis sasniedzamos rezultātus, gūst prieku, apmierinājumu. Tā bērns attīstīsies tālāk, ja mēs kopīgi ieliksīm šādus pamatus (Skola2030).

Lai audzināšanas darbs bērnudārzā būtu veiksmīgs, nepieciešams padomāt bērna darba organizāciju. Audzināšanas rezultātā trīs gadus vecus bērnus saista pats darba process, bērnus ieinteresē, bērni labprāt uzliek uz galda karotes un palīdz novākt traukus. Tāds darbs ir līdzīgs rotaļai. Pareizi organizēts darbs ir efektīvs tikumiskās audzināšanas līdzeklis. Bērnus apvieno kolektīvā, attīsta izpalīdzību, patstāvību un iniciatīvu, kā arī prasmi pārvarēt grūtības. Maziem solīšiem uz patstāvību, īpašu uzmanību jāvelta, lai bērni paši mācītos sagērbties un noģērbties, protams savā tempā. Ja nepieciešams, bērni mācās lūgt pieaugušā palīdzību brīžos, kad tas ir vajadzīgs. Bērni pēc ēšanas mācās pēc sevis novākt galdu, aizņes traukus uz virtuvi.

2.2. 3 - 4 gadu vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstība

Pirmsskolas vecuma bērna attīstība rit rotaļās, dažādās darbības rotaļspēlēs ir bērna attīstības pamatnosacījums. Trešajā dzīves gadā bērns ar rotaļlietām attēlo dažādas no pieaugušiem noskatītas darbības, ko interpretē pēc savām izdomas spējām. Pat ja bērns rotaļājas viens, bieži var dzirdēt, ka bērns sarunājas ar savām rotaļlietām, liekot lietā personīgo pieredzi. Šajā vecumā bērni ir atdarinātāji, dzīves posmā radusies ‘‘Es’’ apziņa un patstāvīga spēja darboties palīdz uzkrāt pieredzi, attīsta bērna vērtīgumu un zinātkāri. Nostiprinās izpratne par personīgo higiēnu, veidojas pirmās pašapkalpošanās prasmes (Golubina, 2007).

Bērniem ir jāapgūst daudz jaunu prasmju un iemaņu. Bērniem jāatceras savs skapītis, sava vieta pie galda, guļamistabā, patstāvīgi jāēd, kārtīgi jānovieto apģērbs. Ir bērni, kas ļoti pārdzīvo to, ja viņi kaut ko uzreiz nevar iemācīties. Un, ja pieaugušie izturas neiecietīgi, tad bērniem var zust patika sevi apkalpot. Vecākiem un pedagogiem jāievēro individuālā pieeja, jāattīsta bērna patstāvība, prasmīgi jāvada pašapkalpošanās. Šajā posmā bērniem kustības ir vairāk saskaņotas, tādēļ pašapkalpošanos veic patstāvīgāk. Bērniem jāprot ēst pašiem, bez pieaugušā palīdzības, pareizi turēt karoti, dakšīņu, lietot salveti, pēc ēšanas pateikties, nolikt vietā krēsliņu, uzrotīt piedurknes, mazgāt rokas, nenaslapinot apģērbus, lietot ziepes, sausi noslaucīt rokas, pakārt dvieļus savā vietā, jāsakārto savs rotaļlietu stūrītis (Dzintere, 1974).

Bērniem vajag palīdzēt, dot iespēju izteikt savas domas, pieņemt lēmumus, parādīt kā jāuzvedas, paskaidrot, kāpēc, - lai iemācītu domāt patstāvīgi. Atbalstīt bērnus, viņiem nepieciešams drošības sajūta, pārliecība. Uz visām bērnu bailēm reaģējiet mierīgi un palīdzēt pārvarēt tās. Mazāk kritizēt, bet atbalstīt, paslavēt, bet slavēt vienmēr par konkrētu darbu, nevis vienkārši tāpat. Ieklausīties bērna vārdos, vērot, bērnu vārdus, skaļi izteiktas domas, spēles, rīcība, daudzi jautājumi pastāstīs daudz ko un palīdzēs virzīt bērna attīstību un audzināšanu vajadzīgajā gultnē (Rezņičenko, 2014).

Svarīgi ir bērnam iemācīt patstāvīgi ievērot savu dienas režīmu un uzturēt kārtību. Tas dos bērnam pārliecību par sevi, palīdzēs viegli koncentrēties, noteikti un precīzi darboties un patstāvīgi uzturēt kārtībā gan sevi, gan savu apkārtni. Jebkurā apmācībā, lai bērns veiksmīgi attīstītos, nepieciešams būtu labs paraugs, kas bērnam pastāstīs un parādīs, kā rīkoties, tad bērns ātri apgūs jaunus paņēmienus patstāvīgi. Pietiek vienkārši mīlēt bērnus, un no tā arī var izrietēt viss nepieciešamais labai audzināšanai: gan pacietība, gan cenšanās rādīt pareizu, atdarināšanas cienīgu paraugu. Mūsdienās vecākiem patstāvīgi pietrūkst laika, un bieži ir spiesti daudz ko izdarīt bērna vietā, neļaujot bērnam izjust pietiekami daudz patstāvības un atbildības par tām lietām, ko jau var mācīties paveikt patstāvīgi, lai arī kāda uzraudzība. Tomēr kaut vai dažreiz bērnam jādod iespēja izdarīt pašam arī to, ko pieaugušais viņa vietā varētu izdarīt daudz ātrāk. Tā bērns mācās un apgūst savu pieredzi mijiedarbībā ar apkārtni (Rezņičenko, 2014).

Apģērbšanās un noģērbšanās bērniem sagādā ievērojamas grūtības, šo iemaņu izveidei pievēršama īpaša uzmanība. Pieaugušajiem vajadzētu izskaidrot, kādā secībā jāuzvelk un jānovelk apģērba gabali. Būtu svarīgi ja bērni zinātu, ka ģērbjoties ziemas pastaigai nepieciešams būtu uzvilkt garās bikses un tikai tad zābaki, ka, noģērbjoties pirms gulēt iešanas, vispirms jānovelk virsdrēbes un tikai tad zeķes. Lai nostiprinātu ģērbšanās iemaņas, ieteicams izmantot dažādas didaktiskās rotaļas ar lellēm. Bērni rotaļās guldina lelles, bērniem jāatgādina, ka tās ir jānoģērbj. Ir bērni, kuri labi prot apģērbties, sakārtot savas rotaļlietas, taču bērniem trūkst neatlaidības, dažkārt arī vēlēšanās veikt uzdevumu patstāvīgi. Diemžēl ir vecāki un

pedagogi atteikšanos no pašapkalpošanās darba uzņem nopietni un domā, ka bērns patiešām nav spējīgs veikt pat pavisam vienkāršu uzdevumu, un visu izdara paši. Bērns pierod sasniegt iecerēto mērķi bez kādas piepūles. Bērns saprot un tas kļūst par paradumu izvēlēties vieglāko ceļu – jāpalūdz tikai, un pieaugušais darbu paveiks bērna vietā. Vecākiem un pedagogam jābūt stingriem savās prasībās un nav jādara tas, ko bērni var paveikt paši (Dzintere, 1974).

Bērnā ir svarīgi no mazotnes apgūt visai turpmākajai dzīvei vajadzīgās prasmes: apģērbties, sevi apkalpot pie galda, izraudzīties sev nodarbi, paņemt tai domātos materiālus un pēc darba beigām tos atkal nolikt vietā, pareizi apmeklēt tualeti (Skola2030).

Bērni jā māca cienīt pieaugušo cilvēku darbu. Mazgājot rokas, bērni nedrīkst saslapināt grīdu, pirms ieiešanas telpā jānotīra apavi. Audzināšanas darbā jābalstās uz centību, ar kādu bērni veic šos pienākumus. Vecākiem un pedagogiem jāizraugās tādas audzināšanas metodes, lai bērniem rastos vēlamie rīcības motīvi un pašapkalpošanās kļūtu par bērnu paradumu. Inventāram jābūt estētiski noformētam, lai bērniem rastos pozitīva attieksme pret pašapkalpošanās iemaņu apguvi. Ģimenē bērnam noteikti jābūt atsevišķam dvielim, zobu sukai, zobu skalojamajam trauciņam, kas jānovieto tā, lai bērns tos varētu viegli aizsniegt. Arī virsdrēbju pakaramais novietojums piemērotā augstumā (Dzintere, 1974).

Pašapkalpošanās prasmju attīstības procesā stimulē patstāvību – vērot bērnus un vērtēt to bērni apgūst, piemērs, "Tu mācies uzvilkt drēbes pats. Jā, drēbes tev ir uzvilktas pareizi." Daļai bērnu patstāvīgās ģērbšanās iemaņas iespējams veicināt, pie skapīša/gultas novietot vizuālu atgādni, kas norāda uz ģērbšanos secību, mācīšanas procesa sākumā pedagogs rosina izmantot atgādni un pēc tam bērns ģērbjas patstāvīgi, ja nepieciešams atgādni izmantot pats (Skola2030).

Pašapkalpošanās iemaņu apgūvē nedrīkst lietot frontālo metodi, citādi daļa bērnu garlaikosies, daļa ir satraukti, bērni nepierod pie patstāvības, regulāri veic tikai organizētus pasākumus. Paradumi, tāpat kā iemaņas, veidojas ikdienas darbā, sistemātiski ievērojot vienus un tos pašus apstākļus, atkārtojot vienas un tās pašas darbības. Būtu svarīgi, lai vecāki un pirmsskolas pedagogi izvīrītu bērniem vienotas prasības. Ja viens pedagogs māca bērnu ēst ar dakšiņu, bet otrs to nedara, tad, protams, paradumi neizveidojas. Galvenais noteikums paradumu izveidošanā ir sistemātiska apzinātu darbību atkārtošana un nostiprināšana. Šajā vecumā bērniem jā māca sakārtot rotaļlietas, pirms ēšanas palīdzēt pedagoga palīgam nolikt krēslus pie galda, iznest pagalmā rotaļlietas, palīdzēt pakārt tīrus dvielīšus, klāt galdus, ar mitru drānu noslaucīt galdus, krēslus, patstāvīgi jāievēro kārtība grupas telpā un laukumā, jāpiedalās telpu uzkopšanā. Nozīmīgs priekšnoteikums ir pieaugušo līdzdalība bērnu darbā. Saudzīgi apieties ar darba rīkiem, nolikt tos savās vietās. Svarīgi, lai bērns strādātu labprāt, ar interesi. Dažādot darba uzdevumus, novēršot vienvērtību. Bērnā jāizprot viņa uzticētā darba mērķis un lietderīgums. Pieaugušajiem jāakcentē to, ka bērni viņiem palīdz. "Cik ātri šorīt veicas

darbs! Tik daudz labu palīgu’’! Viens no sekmīga darba priekšnoteikumiem ir dabas stūrīša un dārziņa iekārtošana. Pareizi organizēts, sistemātisks darbs svaigā gaisā labvēlīgi ietekmē bērnu fizisko attīstību, ieaudzina bērnos vēlēšanos strādāt, sagādā prieku. Darba gaitā bērni apgūst vienkāršākās iemaņas, mācās pareizi apieties ar darba rīkiem, uzzina, kā jākopj augi un dzīvnieki, novēro to attīstību, izprot sakaru starp darba rezultātiem un ieguldītajām pūlēm, pārlicinās, ka ar savu darbu var ietekmēt augu un dzīvnieku augšanu un attīstību (Dzintere, 1974).

Pirms darba dārzā bērni ir emocionāli jānoskaņo, lai bērniem rastos interese, par to, kas jāveic. Bērna uzmanība pievēršama darba kvalitātei, sākumā nav tik svarīgi, cik bērns padara, galvenais, lai bērns justu, ka darbā ielicis savus spēkus, sasniedzis labus rezultātus. Bērniem jā māca plānot savu darbu, kādēļ tieši tā jādara. Ikvienam nepieciešams veidot paradumu sākt darbu pēc pašas ierosmes. Tādēļ attiecīgajam inventāram jāatrodas bērniem pieejamā vietā. Pedagogam jāraugās, lai bērniem darbs būtu pa spēkam, lai tā kvalitāte būtu laba. Veidojot saudzīgu attieksmi pret dabu, jābalstās uz bērnu atsaucību, cenšoties palīdzēt vājākiem (Dzintere, 1974).

Rokdarbu nodarbībās ir svarīgi pamudināt bērnus citu citam palīdzēt. Kopīgs radošais darbs veicina draudzības nostiprināšanos. Ir svarīgi, lai bērni gatavojamo priekšmetu labi novērtētu savas iespējas, apdomātu darba procesu līdz galam, paši sameklētu nepieciešamos materiālus. Šajā nolūkā pedagogs ar katru bērnu apspriež, ko bērns gatavos, kā savu nodomu realizēs, ka sameklēs vajadzīgā izmēra detaļas. Darbu, kas saistīts ar dažādu priekšmetu gatavošanu, ievada pedagogs, bet pēc tam bērni strādā patstāvīgi, radoši. Tādam darbam ir liela audzinoša nozīme, bērniem veidojas apķērība, izdoma, prasme izvirzīt mērķi, pārvarēt grūtības, strādāt ar dažādiem darba rīkiem. Dežūras ir organizēta darba forma bērnu kolektīvā. Tajās piedalās visi bērni pēc kārtas. Veicot dežuranta pienākumus, bērni apgūst prasmi strādāt kolektīvā un kolektīvam, veido sevī tādas pozitīvas rakstura iezīmes ka atbildība par izvirzītā uzdevuma izpildi, patstāvība, gādība par biedriem, izpalīdzība. Bērniem šajā vecumā tiek izvirzīti šādi uzdevumi – nolikt uz galda maizes šķīvī, karotes, novietot pie galda krēslus, palīdz pedagoga palīgam novākt traukus, apliet 1 vai 2 augus, sakārtot plauktā rotaļlietas, palīdzēt iznest pastaigai nepieciešamos priekšmetus. Bērniem jā māca izprast pedagoga un pedagoga palīgu uzdevumus, jāradina tos labprātīgi izpildīt. Ieteicams organizēt didaktiskās rotaļas – ‘‘Uzklāsim lellei brokastu galdu’’. Tajās veido bērniem ikdienas dzīvē nepieciešamus paradumus – pirms galda klāšanas dežurantiem jānomazgā rokas, jāpalīdz aizpogāt biedram priekšautiņu, uz galda pareizi jānovieto salvetes, maizes šķīvji, apakštasītes ar tasītēm (osiņas uz labo pusi), vāzītes ar ziediem. Vadot dežurantu darbu, pedagogam jāraugās, lai bērni savus pienākumus veiktu pēc pašu iniciatīvas, rūpīgi apietos ar darba rīkiem un materiāliem, strādātu

raiti. Pilnveidojamas arī kolektīvā darba iemaņas, lai bērni prastu strādāt draudzīgi, sadalīt savā starpā darba pienākumus, palīdzēt cits citam, taisnīgi novērtēt savus un sava biedra darba rezultātus. Dežūras dzīvās dabas stūrītī attīsta bērnu zinātkāri, pienākuma jūtas, saudzību pret dzīvo radību. Veicot individuālus uzdevumus, bērni redz sava darba rezultātus, izprot augu un dzīvnieku kopšanas nozīmi, iegūst elementāras zināšanas par to attīstību. Tas viss rada interesi par darba objektiem, veido pareizu attieksmi pret veicamajiem uzdevumiem (Dzintere, 1974).

Ja bērns mācās un bērnam neizdodas, izmantosim pozitīvas ievirzes pamudinošus izteikumus – piemēram, ‘‘Tas nav pareizi’’ vietā izmantot ‘‘Varbūt var pamēģināt darīt šādi?’’, ‘‘Vai vēl kaut kā citādi to varētu izdarīt?’’, ‘‘Vai drīkstu tev parādīt, kā to vislabāk var izdarīt?’’. ‘‘Ko tu te dari?’’ vietā izmantot ‘‘Redzu, ka tu centies darīt.’’, ‘‘Skatos, ka tu izmanto...’’, ‘‘Padomāsim kopā, ko te vēl citādi var izdarīt!’’ (Skola2030).

Bērna darba iemaņas un attieksme pret darbu zināmā mērā ir atkarīga no audzināšanas ģimenē, no patstāvīgas bērnu darba kontroles, no visas pirmsskolas iestādes un ģimenes darba atmosfēras. Vecākiem ir labi jāzina, kādus darba uzdevumus bērni veic pirmsskolas iestādē, lai tādas pašas prasības izvirzītu arī ģimenē. Pārrunas ar vecākiem pedagogam jānorāda, ka, veidojot bērniem pareizu attieksmi pret darbu, galvenā nozīme ir ģimenei. Bērns iegūst pirmos apkārtējās dzīves iespaidus, uz kura pamata veidojas iemaņas un paradumi. Ģimene ietekmē bērnu, veidojas bērna raksturs un griba. Lai ģimenē bērniem veidotu pareizu attieksmi pret darbu, ir nepieciešams – pareiza ģimenes dzīves organizācija, vienotas prasības ģimenē un pirmsskolas iestādē, vecāku pedagoģisko zināšanu pilnveidošana. Palīdzot vecākiem darbā – uzpošot dzīvokli, gatavojot ēdienu, strādājot sakņu un augļu dārzā, nostiprinās pareizas bērnu un pieaugušo savstarpējās attiecības. Ir svarīgi, lai katram ģimenes loceklim – lielam vai mazam – būtu savi pienākumi. Tad bērni no mazotnes tiek pieradināti sevi apkalpot. Čaklums ir viena no vissvarīgākajiem rakstura iezīmēm, kas veidojama jau pirmsskolas vecumā. Ar čaklumu ir cieši saistīta arī vēlēšanās un prasme palīdzēt citiem (Dzintere, 1974).

Nepieciešams būtu sniegt pozitīvu un konkrētu atgriezenisko saiti, ļaujot bērnam apzināties, ko bērns jau prot, kas bērnam padodas un ko nepieciešams pilnveidot (Skola2030).

Bērnu pārņem lepnums, kad pēc kopīgas trauku mazgāšanas tīrie šķīvji un tasītes ir nolikti vietā un māmiņa apmierināti saka: ‘‘Jā, man aug liels palīgs’’. Šāda atzinība rosina bērnos vēl vairāk palīdzēt. Bērns jūtas laimīgs, ja pieaugušais bērnam ir uzticējies veikt kādu darbu. Bērnam ir liela interese par to, prieks, ka var sekmīgi palīdzēt. Ja jau agra bērnībā vēlēšanos darboties, strādāt vecāki neatbalsta, tad vēlāk to panākt ir grūti. Par to liecina daudzi vērojumi un sarunas ar vecākiem. Bērni grib atdarināt pieaugušos. Tādēļ pats efektīvākais paņēmiens audzināšanā ir pieaugušo paraugs. Pedagoģe N. Krupskaja raksta: ‘‘Ja ģimenes locekļi ir atsaucīgi,

uzmanīgi, plašas sabiedrības intereses, ja darbs apvieno ģimeni draudzīgā savienībā – tā pozitīvi ietekmē bērnu. Audzināšanas darbs ģimenē vecākiem jāsāk ar pašaudzināšanu (Dzintere, 1974).

Mēģiniet pat vismazākajā darbā atrast to sīkumiņu, par ko varētu bērnu paslavēt, jo emocionāls uzmundrinājums dod spēku darboties tālāk (Plaude, 2009).

Bērna intereses par darbu palielinās, ja bērns strādā kopā ar pieaugušajiem, ievēro to darba stilu. Strādāt kopā var dažādi: pieaugušie var darīt to pašu, ko bērni, vai arī katrs veikt savu darbu. Ir labi, ja bērns vienmēr jūt pieaugušo atbalstu. Kopīgais darbs palīdz iepazīt bērna domas un uzskatus, attīsta bērniem prasmes un iemaņas, disciplinē bērnus, rada ģimenē labas savstarpējās saprašanās un izpalīdzības atmosfēru. Kāds no vecākiem stāsta: “Uzskatu, ka kopīgi veiktais darbs ir viens no labākajiem audzināšanas līdzekļiem. Darba procesā attīstās iztēle, uzmanība, veidojas radošas iemaņas, nostiprinās vecāku un bērnu draudzība”. Ģimenes audzināšanā liela loma ir tādiem faktoriem kā vecāku un bērnu emocionālās savstarpējās attiecības dažādās situācijās. Bērna darbs ģimenē ir cieši saistīts ar bērna ikdienas dzīvi, tajā bērns rod prieku sev un sagādā to arī saviem vecākiem (Dzintere, 1974).

Mācot bērnu plānot, īstenot iecerēto un vērtēt padarīto, mēs radam iespējas bērnam izvēlēties, jo izvēle dod iespēju attīstīt papildu prasmes patstāvīgi plānot – ko un kā es darīšu – un vērtēt, kas no iecerētā ir izdevies un kas nav (Skola2030).

Pieaugušo atbalsts ir nepieciešams visiem bērniem. Sadarbojoties ar bērnu, to labāk var iepazīt. Iedziļināšanās bērna vajadzībās palīdz noteikt tās vajadzības, kuras pilnībā nav apmierinātas, kā arī to, kā pieaugušais ar rotaļlietu palīdzību varētu bērnam sniegt atbalstu šo vajadzību apmierināšanai. Rotaļlieta ir nenovērtējams starpnieks starp bērnu un pieaugušo, jāprot gudri, iejūtīgi un mērķtiecīgi izmantot – tā var bērnu aktivizēt, iedrošināt, rast kontaktu ar citiem bērniem, apliecināt bērna Es (Dzintere, 1974).

Liela uzmanība ģimenē pievēršama kārtības ieaudzināšanai bērnos. Ja vecāki ievirza noteiktas prasības, sniedz pārdomātus norādījumus, lai bērni pēc ēšanas nokoptu galdu, pēc rotaļām noliktu vietā rotaļlietas, bērni pierod pie kārtības. Paviršība parasti vērojama to ģimeņu bērniem, kurās valda nekārtība, bieži notiek rāšanās, nesaskaņas, kurās vecāki bērniem nemāca darbu padarīt līdz galam, pacelt uz grīdas nokritušu priekšmetu, nolikt vietā savus darba rīkus. Paviršība ir saistīta arī ar nenoturīgu uzmanību (Dzintere, 2007).

Lai izaugtu par darbīgiem un čakliem cilvēkiem, ieteicams iesaistīt bērnus viņa spēkiem atbilstošā darbā kopš agras bērnības, rosināt darīt, ne tikai to, kas patīk, bet arī to, kas vajadzīgs ikdienas dzīvē, mācīt pārvarēt grūtības, rūpēties par aktīvu un lietderīgu brīvā laika izmantošanu, ieinteresēt (Špona, 2009).

Tā tad darbs ir svarīgs audzināšanas līdzeklis, kas sekmē bērnu vispusīgu attīstību. Tas ir efektīvs bērna personības veidotājs, ja audzināšanā vienotas prasības izvirza bērnudārzs un ģimene. Pirmsskolas vecuma bērniem ir jāapgūst elementāras darba iemaņas un pieaugušajiem galvenā vērtība ir jāveltī tam, lai bērnam veidotos pareiza attieksme, vēlēšanās mācīties apgūt, palīdzēt pieaugušajiem, atbildības sajūta par pienākumu izpildi.

2.3. Rotaļu izmantošana patstāvības un pašapkalpošanās prasmju veidošanai

Pirmsskolas periodā galvenā bērna aktivitāte ir rotaļa – tā ir bērna dzīve, bērna nodarbošanās. Rotaļā bērns izzina sevi un apkārtējo pasauli, mācās novērtēt savas vājās un stiprās puses. Rotaļu pasaulē bērns ir brīvs un neatkarīgs, rotaļai ir ļoti plašas funkcijas, kas aptver gan intelektuālo, gan garīgo, gan emocionālo sfēru (Dzintere, 2000).

Rotaļā kā īpašā bērna dzīvesveidā īstenojas bērna saikne ar apkārtējo īstenību. Pateicoties bērna aktivitātei, aktīvam, kas ir bērna darbīgums, rosīga darbība sekmē bērna attīstību veselumā, bērna gatavību dzīves darbībai. Rotaļa iekļauj milzīgas, vēl neizpētītas bērna attīstības un audzināšanas iespējas, respektējot gan bērna daba dotos raksturotājus, gan bērna un vides mijiedarbības nosacījumus, gan paša bērna aktivitāti. Rotaļa ir kā atslēga, ar kuru bērns var atslēgt pasauli (Dzintere, 2007).

Rotaļas un spēlēšanās palīdz bērnam sagatavoties dzīvei un darbam. Pirmsskolas vecuma bērns ir atdarinātājs. Izspēlējot pieaugušo dzīvē redzēto un novēroto, bērns gūst savu pirmo praktisko pieredzi, redzējumu, kas veido arī pirmo rotaļās un spēlēs gūto atbildības izjūtu. Veidojas un attīstās vēlme sasniegt icerēto mērķi (Golubina, 2007).

Rotaļa – tā ir viena no vissvarīgākajām bērna vajadzībām, tieksme darboties, izzināt, atdarināt, iepriecināt sevi. Šajā posmā darbojas vairākas lomas, kam jāaskaņo darbības – viens gatavo ēst, otrs pasniedz, parādās vairāki darbības cikli vai situācijas, kas seko viena otrai un veido rotaļas sižetu. Lai saskaņotu un pārietu no vienas situācijas otrā, bērni cenšas situācijas jēgu izsacīt vārdos – “Mēs tagad ēdīsim”, “Tagad brauksim ciemos” (Dzintere, 2007).

A.Špona uzsver, ka rotaļai jāaglabājas kā bērna brīvai, patstāvīgai darbībai, kur rotaļnieks izmanto pieejamus rotaļu līdzekļus, brīvi apvienojas viens ar otru, rada sižetu, izpilda lomas. Pedagoģa sadarbībai ar bērnu jābūt iejūtīgai, abpusējai, kas liecina par pedagoģisko kompetenci – izglītības procesā iegūtu un uz zināšanām, pieredzi, vērtībām un attieksmēm balstītu bērna spēju, kas izpaužas prasmēs – gatavībā darbībai (Dzintere, 2007).

A.Makarenko vecākiem atgādina – “Rotaļai bērnu dzīvē ir svarīga nozīme, tā ir tikpat nozīmīga kā pieaugušam cilvēkam nodarbošanās, uzdevums, darbs”. Pirmsskolas vecums ir

rotaļu vecums. Ar to palīdzību bērns ne vien iedziļinās apkārtējā dzīvē, bet arī pievēršas darbam, gūst jaunrades prieku. Bērnu rotaļas ir ģimenes locekļu attiecību spogulis. Vecāki, pavērojiet bērnu rotaļas, un jūs ieraudzīsiet savu dzīvi visā pilnībā! (Dzintere, 1974).

Ikvienā bērņā mājō vēlme atdarināt pieaugušos, būt pieaugušākam, nekā bērns ir, pētīt, uzzināt, izzināt. Rotaļas daudzveidīgo funkciju dēļ, rotaļa var būt – bērņa patstāvīga aktivitāte, darbības veids, kas veicina bērņa attīstību veselumā, bērņa dzīves organizācijas forma, bērņa pašizteikšanās līdzeklis – ‘‘Ko es varu’’. ‘‘Ko es vēlos’’, ‘‘Ko es protu’’, bērņa attīstības izziņāšanas līdzeklis, bērņa attīstības korekcijas līdzeklis (Dzintere, 2007).

Pirmskolas posmā bērņi ar rotaļām un spēlēm bērņi apgūst dažādas sociālās lomas, tās viņiem palīdz izprast pieaugušo pasauli (Plaude, 2009).

Psihologs N. Picka uzsver, ka rotaļa ir bērņa garīgās eksistences līdzeklis. Viss pieejamais ir jāsasniedz, jāizmēģina un jāiepazīst. Un visu to var izdarīt bērns pats! (Dzintere, 2007).

Pedagogs J.A. Komenskis uzskata rotaļu par bērņam nepieciešamu nodarbošanos, kas atbilst bērņa dabai un tieksmēm (Komenskis, 1992).

N.Mihaiļenko uzskata, ka rotaļa ir bērņu patstāvīga darbība, kurā bērns kļūst subjekts, savas darbības saimnieks! (Dzintere, 2007).

Latviešu pedagogs M.Štāls norāda, ka rotaļā izpaužas bērņa tieksme pēc neatkarības un patstāvības, apmierinājums par personisko ierosmes iespēju un iespēju izrādīt savu atjautību, apmierinājums par savu patstāvīgo darbību (pašdarbību) (Dzintere, 2007).

Amerikāņu psihologs L.Frenks min, ka rotaļa bērņam palīdz apgūt to, ko bērns nekad nevarētu iemācīties. Iekļaujoties rotaļas procesā, bērņi mācās dzīvot mūsu simboliskajā domu un vērtību pasaulē. Vienlaikus pēta, eksperimentē un mācās (Dzintere, 2007).

G. Svence atzīst, ka pedagogs rosina pašam bērņam saskaņot savu izvēli ar tikumiskām normām, atbalsta bērņa tiesības uz izvēli. Bērņu personību, pieaugušais ne tik daudz audzina un māca, bet rosina, vada nosacījumus personības pašattīstībai (Dzintere, 2007).

Radošās rotaļas sekmē bērņa jūtu, prāta un gribas attīstību, sava Es apzināšanos, patstāvību sadzīvē un mācībās, māca radoši izmantot savu pieredzi, saskaņot to ar pārējiem rotaļniekiem. Radošā rotaļa palīdz bērņam sakārtot iekšējo dzīvi, saprast sevi, savu attieksmi pret pasauli. Tā ir aktivitāte, kurā bērns var paust savu iniciatīvu, patstāvību, jaunradi. Tajā pašā laikā bērns ne tikai mācās paust savu Es, priedāties par saviem panākumiem, bet arī mācās kontrolēt un novērtēt sevi. Lai bērns spētu rotaļā radoši izmantot ne tikai savas zināšanas, pieredzi, bet veidotos bērņa attieksme, ir nepieciešama impulsiem bagāta vide un pašā bērņa aktivitāte, uzsver Dž. Rodari (Dzintere, 2007).

Rotaļai ir īpaša loma bērņa pašattīstības sekmēšanā. Rotaļa bērņam ir darbība, kas sekmē bērņa attīstību un pašattīstību, bērņi šādā rotaļā paši sevi māca (Lieģeniece, 1995).

Rotaļa rada pārmaiņas bērna psihisko procesu (izziņas, jūtu, gribas) attīstībā, sagatavojot bērnu pārejai jaunā attīstības pakāpē un augstāka pašapziņas līmenī. Rotaļu raksturu galvenokārt nosaka bērna vecums, individuālās īpatnības, apstākļi, kādos bērni rotaļājas, bērnu rīcībā esošās rotaļlietas, materiāli, bērnu garīgā un intelektuālā attīstība. Rotaļas attīstības priekšnosacījums ir bērna Es attīstība, kas ir rotaļas virzošais spēks (Dzintere, 2000).

Krievu psiholoģe N. Pantina uzsver, ka tieši lomu rotaļās notiek bērna subjekta apzināšanās. Bērns ne tikai apgūst tos vai citus uzvedības noteikumus un darbības normas, bet gūst pieredzi. Bērns sāk patstāvīgi veidot personīgo darbību, savstarpējās attiecības ar citiem. Bērnam nepieciešams zināma patstāvība un neatkarība (Pantina, 1996).

Rotaļāšanās un spēlēšanās iespējas šajā vecumā rada bērnam komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, prieku. Rotaļa ļauj sevi realizēt, ļauj apjaust savu darbības varēšanu. Pedagoģa pienākums ir iepazīstināt bērnu ar rotaļu un spēļu variantiem, darbībām, jārada gaiša atmosfēra un jaizmanto rotaļas daudzveidīgās funkcijas bērnu patstāvīgas darbības veicināšanai (Golubina, 2007).

Piedāvājot bērniem dažāda veida spēles, mēs dāvājam bērniem īpašu laiku. Spēles, kuras bērni spēlē savā starpā, ir citādas, tajās bērni iepazīst cits citu tajā ikdienā, kurā ir kopā katru dienu, bet pedagogs var piedāvāt spēles par jebkuru tēmu, un palīdzēt bērnam orientēties ļoti dažādās dzīves situācijās. Lai bērniem būtu prieks par tām, pedagogam ir jācenšas ielikt visu savu siltumu, izjūtas un cieņu (Plaude, 2009).

Rotaļas un spēles nes līdzīgi savus dabiskos attīstošos momentus, jo ļauj bērnam brīvi un radoši attēlot to, ko bērns saredz apkārtējā pasaulē un sev tuvo cilvēku darbībā. Tas palīdz bērnam apgūt pieaugušo pasaules pieredzi sava skatījuma un praktiskās darbošanās iespēju robežās (Golubina, 2007).

Trīsgadīgie bērni ir daudz nobriedušāki un spēj daudz labāk veidot attiecības ar citiem, šajā vecumā vēl daudz kas jāapgūst. Grūti mainīt rīcības plānu saskaņā ar citu vēlmēm. Rotaļājoties ar citiem bērniem, bērni apgūst un iegaumē svarīgus morāles principus, iemācās saprast to, ka ne vienmēr viss notiek pēc viņu plāna. Bērns iemācās saprast, ka varēs spēlēties ar citu bērnu mantām tad, ja arī paši ļaus citiem spēlēties ar savām (Dzintere, 2007).

‘‘Rotaļlietai ir dziļa nozīme, jo rotaļa ir visas nākošās dzīves serde’’, apgalvo F. Frēbels. Rotaļlietas palīdz sagatavot bērnu dzīves darbībai, adaptēties jaunos apstākļos, darba iemaņas, dzīvesprasmes (Lieģeniece, 1995; Dzintere, 2007).

Rotaļlietas sekmē bērna aktivitāti rotaļā – sociāli emocionālās iemaņas, jaunradi, iniciatīvu, patstāvību. Rotaļlietas, kas veicina bērnus attēlot cilvēku attiecības, darbības. Jo vairāk darbību var attēlot ar rotaļlietu, jo tā vairāk veicina zināšanas, rotaļas sižeta attīstību, izraisa prieku, rūpes par citiem. Darbojoties ar rotaļlietu, bērns arī mācās. Bērns apjauš, kā

darbojas priekšmeti, risina problēmas, attīsta savas sajūtas, dalīties domās, attīstīt savu ķermeņa spēku un kontrolēt to, attīstīt un izteikt savu iztēli un radošās spējas, mācās par sevi, citiem, pasauli, pauž savas izjūtas un enerģiju, paaugstina savu spēju koncentrēties (Dzintere, 2007).

Lai sekmētu bērna attīstību rotaļājoties, jārada un jāvirza bērna intereses, veidojot motivāciju pozitīvai rīcībai. Jāattīsta bērna iztēle, izdoma un fantāzija. Jāattīsta bagātīga emocionālā pasaule, kura valda prieks un labestība, skaistuma izpratne. Jāattīsta bērna griba un neatlaidība ka bērna attīstību virzoša enerģija (Golubina, 2007).

Bērna vajadzību pēc aktīvām darbībām, pašdarbību rosina spēļmantiņas dinamiskums. Ar rotaļlietu var veikt daudzveidīgākas darbības, jo tā ir interesantāka bērnam, jo vairāk tā sevī slēpj audzinošās iespējas. Meitenes ar lielāku aizrautību rotaļājas ar lelli, kuru var sēdināt, guldināt, nomazgāt, sapost viesībām. Dinamiskums ļauj bērnam dziļāk iepazīt apkārtni, eksperimentēt, salīdzināt, veikt secinājumus (Dzintere, 2007).

Bērna pašapziņu veicina pieaugušā piedalīšanās rotaļā, atbalsts, padoms, ieteikums, aizrādījums. Dž. Bruners uzsver, ka pieaugušā līdzdalība veicina bērnu koncentrēšanos sarežģītāku rotaļu darbību izpildei. Pieaugušais var nebūt tiešs rotaļas līdzdalībnieks, bet gan atrasties tikai bērnu tuvumā, viešot ticību un psiholoģiski atbalstot bērnus, lai nepieciešamības gadījumā palīdzētu. Tātad bērna Es attīstība pirmsskolas vecumā svarīga loma ir pieaugušo un bērnu labestīgām attiecībām, kas visdabiskāk izpaužas rotaļā, kur netieši pats bērns ir savas pašapziņas veicinātājs (Dzintere, 1997).

Rotaļu darbība nodrošina apstākļus bērna attīstībai kopumā un ir ārkārtīgi svarīgs bērna pašapziņas veidošanas mehānisms, ko psihologs Dž. Mīds pat izmantojis par cilvēka Es veidošanās vispārējo modeli. "Rotaļa ir bērna vissvarīgākā, universālā "patības" sfēra, kurā notiek milzīgs "pats" procesi: pašiedvesma, paškontrolē, pašnoteikšanās, pašizpaušme, un tas ir sevišķi svarīgi pašrealizācijai," uzsver Dž. Mīds (Dzintere, 2000).

Ž.Piažē, D. Elķoņins uzskata, ka rotaļas simbolus bērni uztver kā kultūras elementus. Minēto atziņu pauž D. Lieģeniece, uzsverot, ka bērnu rotaļās galvenā nozīme ir lomai, kuru atveidodams bērns apgūst cilvēku savstarpējās attiecības un to kultūru (Lieģeniece, 1992).

Pašapziņa ir viens no galvenajiem faktoriem, kas sekmē bērna attīstību pirmsskolas periodā, kad bērns visvairāk "atvērts" visu veidu ietekmēm. Bērna Es, kas ir personības kodols, veicina bērna aktivitāti, emocionālo, prāta un gribas attīstību. Rotaļā, kas ir bērna pašā izvēlēta brīva darbība, pilnībā izpaužas viņa Es. Bērna pašapziņu nosaka arī tas, kā bērns apzinās savas spējas, īpašības, kā bērns iekļaujas rotaļās. Bērnam pieaugot, rotaļa kļūst par patstāvīgu aktivitāti, kas balstās uz šī procesa apzinātību (Dzintere, 2007).

Pašapziņa ir viens no galvenajiem faktoriem, kas sekmē bērna attīstību pirmsskolas periodā, kad bērns ir visvairāk "atvērts" visu veidu ietekmēm. Bērna Es, kas ir personības

kodols, veicina bērna aktivitāti, emocionālo, prāta un gribas attīstību. Psihologs R. Berns vēl papildina, ka *Es tēls* ir iekšējs spogulis, ar kuru palīdzību bērns nosaka savu vietu pasaulē. Pašapziņa ir bērna attieksme pret sevi, kādu bērns redz sevi savā Es spogulī. Tā nosaka bērna attieksmi pret sevi, citiem cilvēkiem un bērna vēlmi darboties (Dzintere, 2000).

Rotaļāšanās un spēlēšanās ir pirmsskolas vecuma bērnu dzīves veids. Rotaļājoties bērns apgūst pieredzi, jo atkārtoti sev apkārt novēroto. Rotaļāšanās sekmē bērna prāta attīstību. Bez interešu stūrīšiem grupā ir nepieciešams arī brīvā rotaļtelpa, kur bērns var brīvi darboties pats vai sadarbībā ar citiem. Jānodrošina bērna uzkrātās, pieaugušo darbības vērojumu pieredzes realizēšanai, brīvi izspēlējot lomu un sižeta lomu rotaļās sev apkārt redzēto un uztverto. Grupa jāiekārto tā, lai rastos iespēja izvietot un darboties ar dažādām rotaļlietām un rotaļiekārtām.

3. PEDAGOĢISKAIS PĒTĪJUMS PAR PATSTĀVĪBAS UN PAŠAPKALPOŠANĀS PRASMĒM

3.1. Pētījumu metožu pamatojums un pētījuma organizācija

Praktiskā pētījuma mērķis ir noskaidrot kā pēc iespējas veiksmīgāk pirmsskolā organizēt bērna patstāvību un pašapkalpošanās prasmju pilnveidi 3- 4 gadu vecumā.

Pētījuma veikšanai tika izmantotas šādas metodes:

Novērošana. Novērošana ir mērķtiecīgs izziņas process, kurā ilgstoši vai atkārtoti vērojot, uzzina, secina, izseko, uzmana. Novērošana ir viena no izplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm, pievērš uzmanību tiem aspektiem, kas interesē pētnieku. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000). To plaši lieto pedagoģiskajā praksē. Tas palīdz pedagogam iepazīt savus audzēkņus tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos. Vērīgums kā īpašība ir cilvēka pedagoģisko spēju radītājs (Albrehta, 1998).

Novērošana tika veikta ar mērķi, lai spētu izziņāt un analizēt bērna patstāvības un pašapkalpošanās prasmi un attieksmi pret to 3 – 4 gadus veciem bērniem pirmsskolas vidē.

Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība. Mērķtiecīgi izmantot pedagoģiskās iedarbības apstākļus uz pētāmajiem, izsekot iegūstamajiem rezultātiem. (Albrehta, 1998). Pētījuma gaitā darba autore pētīs pašapkalpošanās prasmju pilnveidošanu 3 – 4 gadus veciem bērniem pirmsskolas izglītības iestādē, izmantojot aktivitātes.

Lai pētītu sīkāk, darba autore izvirza šādus **pētījuma uzdevumi:**

1. Sākotnēji veikt 3 – 4 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju novērošanu;
2. Atlasīt šim vecumam atbilstošas aktivitātes patstāvības un pašapkalpošanās prasmju pilnveidē;
3. Analizēt iegūtos pedagoģiskās izmēģinājumdarbības un vecāku anketēšanas rezultāti.

Pētījuma metodes:

1. Pedagoģiskais novērojums;
2. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
3. Iegūto rezultātu apkopošana

3.2. 3 – 4 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju izpēte

Pētījums tika veikts pirmsskolas izglītības iestādē Ķekavas privātās pirmsskolas izglītības iestādē "X", grupā ir 24 bērni. Pētījumā piedalās 8 bērni, 4 zēni un 4 meitenes. Šī iestāde un grupa ir darba autores pamatdarba vieta. Bērnu vārdi ir mainīti.

Vērojums un izmēģinājuma darbība tika veikta laika posmā no 2021. gada 18 oktobra līdz 2021. gada 17 novembrim.

Šajā laika posmā bērni apmeklēja salīdzinoši , labi - dienā 18 bērni. Daži pirmsskolu neapmeklēja slimošanas dēļ vai Covid – 19 ārkārtas situācijas dēļ. Bērni tiek novēroti dienas gaitā – patstāvīgajā darbībā, rotaļnodarbībās, pašapkalpošanās procesā un pastaigā. Darba autore raksturo bērna pašapkalpošanās līmeni un pedagoģisko raksturojumu.

Ādams (3g) – Zinātkārs, kustīgs, aktīvs. Ar pieaugušo palīdzību noģērbjas un saģērbjas. Draudzīgs, draudzējas ar visiem bērniem. Ēd, bet mēdz nogurt un tad pedagogs palīdz līdz galam paēst. Visbiežāk piedalās lomu rotaļās. Adaptējies veiksmīgi. Emocionāls, ja aizrāda par kādu blēņu sāk raudat , vai arī kad kāds bērns noņem kādu mantu.

Marko (3g, 3m) – Noģērbšanās un apģērbšanās gaida kad viņu kāds apģērbs un noģērbs. Saprot pedagoga norādījumus. Patīk roku mazgāšanas process. Ēd vienmēr ar apetīti. Runā tikai krievu valodā, latviešu valodu nesaprot. Patīk radošie darbiņi. Draudzējas tikai ar viņu tautības bērniņiem. Atvērts. Adaptācija noritēja veiksmīgi, ar smaidu nāk uz dārziņu.

Daniels (4g) – Noģērbties un apģērbās patstāvīgi. Nāk uz dārziņu labā garastāvoklī. Ēd patstāvīgi un ātri. Rokas mazgā bez atgādinājuma. Ļoti laba attīstīta sīkā motorika. Runā divās valodās – latviešu un krievu. Ar prieku iesaistās rotaļās dažādās.

Kārlis (4g, 2m) – Dārziņā ierodas labā noskaņojumā. Noģērbjoties un apģērbjoties prot patstāvīgi. Mantas kārto patstāvīgi, pamāca grupas biedrus mantu kārtošanā, katrai mantai atbilstoša kaste. Roku mazgāšana arī notiek patstāvīgi bez atgādinājuma. Labprāt strādā ar konstruēšanas materiāliem. Ēd labi. Daudz runā, grupa jūtas labi.

Silvija (3g) – Prasmes salīdzinoši labas, ir progress. Lēna. Bieži izmanto atgādni ģērbšanas secībai. Bieži sanāk zeķubikšu sajaukšana priekšpuse ar aizmuguri. Tāpat arī ar kurpju uzvilšanu, noliek pareizi, bet uzvelk krusteniski. Ēd labi, dažreiz sagurusi un tad lūdz pedagoga palīdzību palīdzēt līdz galam. Apsēžoties uz krēslu gaida, kad pedagogs piestums tuvāk pie galda, mēģina, bet nesanāk. Adaptējusies ir veiksmīgi, draudzējas ar visiem. Vairāk iesaistās lomu rotaļās.

Florence (3g, 2m) – Ģērbšanās prasmes ir augstā līmenī. Ļoti patstāvīga, ātra un precīza, ļoti laba attīstīta sīkā motorika. Uztur kārtībā tur kur stāv drēbes, ļoti kārtīga, uz diendusas laiku saloka savas drēbes un atstāj uz sava krēslīņa. Roku mazgāšana arī notiek patstāvīgi bez atgādinājuma. Ēd labi, ļoti lēni. Bieži spēlējas ar lellēm, ģērb viņas, liek gulēt un gatavo ēst.

Adelīna (3g) – rādījumi novērošanā ir cēlušies, bet jāturpina praktizēt vingrinājumus, kas palīdz celt augstāk pašapkalpošanās prasmes. Nosvērta, klusa, nesaprotami runā, saprot pieaugušo norādījumus. Noģērbties un apģērbties palīdz pieaugušais. Vāji attīstīta sīko pirkstu muskulatūra. Vienpate, ar citiem bērniem kopā nespēlējas. Rotaļā ar pieaugušo atbalstu

pedalās. Sākumā vispār negribēja mazgāt rokas, stāv pie izlietnes un gaida, lai pieaugušais uzloka piedurknes, attaisa krānu un palīdz nomazgāt. Ēd, bet ļoti lēni.

Dārta (4g, 2m) – pašapkalpošanās prasmes ir augstā līmenī, ģērbjas pareizā secībā. Palīdz arī citiem bērniem. Palīdz pieaugušajiem dažādos sadzīves darbos ar prieku iesaistās – galdu mazgāšanā, krēsliņu nolikšanā, puķu aplaistīšanā.

Darba autore pētījuma sākumā noskaidro pašapkalpošanās prasmes roku mazgāšanā, šim nolūkam tika izstrādāti kritēriji pēc kā vadīties novērojumā:

Prot savilkt piedurknes;

Attaisīt krānu;

Saslapināt rokas ar ūdeni;

Mazgājot rokas māk tās saziēpēt;

Noskalot ziepes;

Noslaucīt rokas ar savu dvieli;

Izvirzītie kritēriji tika novērtēti ar cipariem no 1 līdz 3 (1 – **neprot**, 2 – **daļēji apguvis**(nepieciešams pieaugušā atbalsts, mutisks atgādinājums, 3 – **pilnībā apguvis**, nav nepieciešams pieaugušā atbalsts).Skatīt 4.2. tabulu.

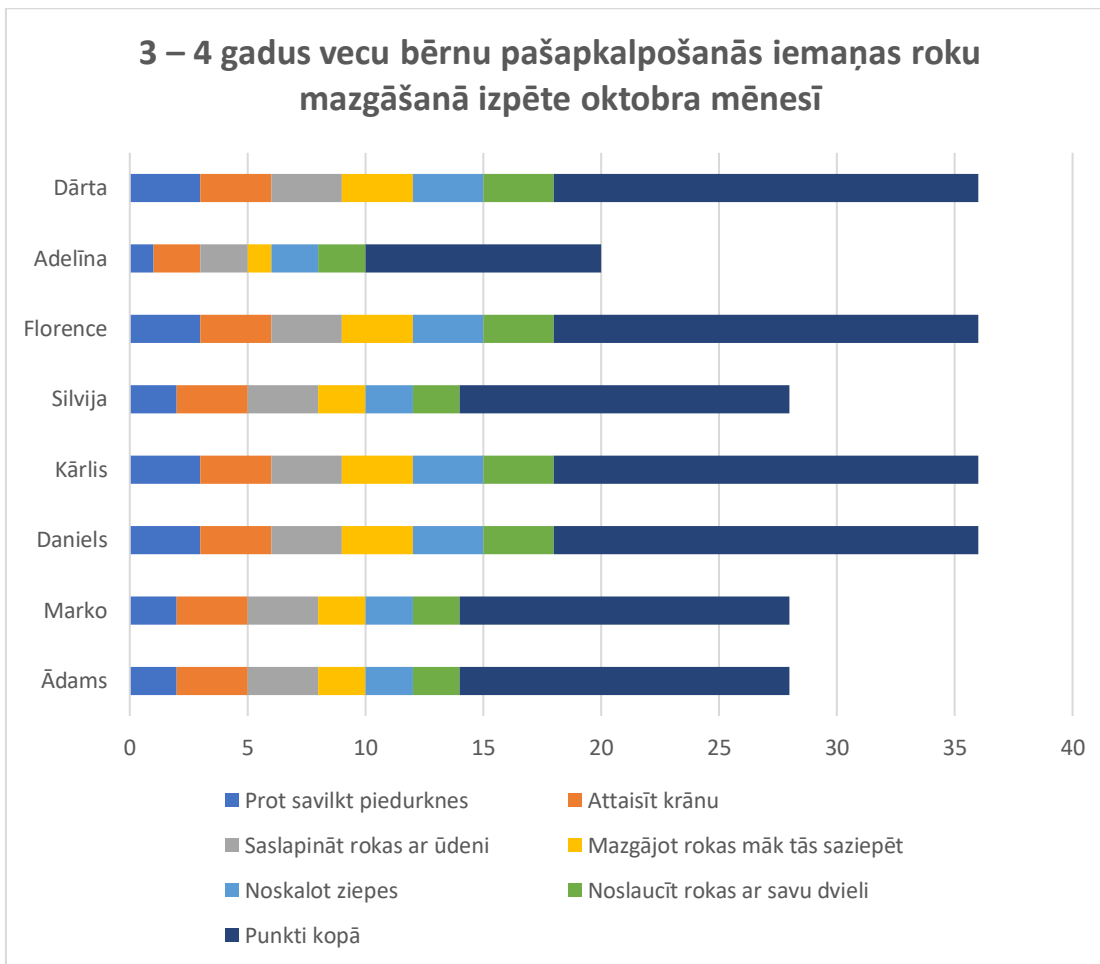
3 – 4 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās iemaņas roku mazgāšanā izpēte

oktobra mēnesī

1.tabula

| Bērna vārds | Prot savilkt piedurknes | Attaisīt krānu | Saslapināt rokas ar ūdeni | Mazgājot rokas māk tās saziēpēt | Noskalot ziepes | Noslaucīt rokas ar savu dvieli | Punkti kopā |
|-------------|-------------------------|----------------|---------------------------|---------------------------------|-----------------|--------------------------------|-------------|
| Ādams | 2 | 3 | 3 | 2 | 2 | 2 | 14 |
| Marko | 2 | 3 | 3 | 2 | 2 | 2 | 14 |
| Daniels | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 18 |
| Kārlis | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 18 |
| Silvija | 2 | 3 | 3 | 2 | 2 | 2 | 14 |
| Florence | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 18 |
| Adelīna | 1 | 2 | 2 | 1 | 2 | 2 | 10 |
| Dārta | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 18 |

1.attēls.



3.2 Bērna pašapkalpošanās roku mazgāšanas prasmju sākotnējās izpētes kopsavilkums

Apkopojot novērojumu par bērna iemaņām roku mazgāšanā, var secināt un redzēt, ka augsts roku mazgāšanas līmenis ir **Danielam, Kārlim, Florencei un Dārtai**. Vidējs roku mazgāšanas prasmju līmenis ir **Ādamam, Marko, Silvijai**. Zems roku mazgāšanas līmenis tika konstatēts **Adelīnai**.

Darba autore analizē katru rādītāju atsevišķi un izdara secinājumus par nepieciešamajiem pedagoģiskajiem paņēmieniem, lai attīstītu prasmes tiem bērniem, kuriem ir vidējs un zems līmenis.

Prot savilkt piedurknes – prot **Daniels, Kārlis, Florence un Dārta**. Nepieciešams atbalsts no pieaugušā **Ādamam, Marko un Silvijai**. Šiem bērniem bija uzvilks apģērbs ciešs, un bērns ar saviem pūliņiem netika galā, tādēļ pedagogs palīdzēja uzlocīt uz augšu. Darba autore novērojusi, ka vecāki, bērniem uzvelk tādus apģērbus ciešus, zēniem kreklus, kuri sagādā grūtības. **Adelīnai**, ir nepieciešams pedagoga atgādinājums vairākas reizes par piedurkņu savilkšanu, meitene nevēlas to pati darīt. Pieceļas no krēsla un stāv pie izlietnes. Gaida, lai pedagogs uzloka viņas drēbju piedurknes.

Attaisīt krānu – prot attaisīt krānu bez pieaugušā palīdzības – **Ādams, Marko, Daniels, Kārlis, Silvija Florence, Dārta** gandrīz visi bērni. **Adelīna** – stāv pie izlietnes un mazliet attaisa krānu vaļā, bet tas bija par maz, lai nomazgātu rokas. Tāpēc pedagogs attaisīja vairāk krānu vaļā.

Saslapināt rokas ar ūdeni – prot patstāvīgi gandrīz visi bērni – **Ādams, Marko, Daniels, Kārlis, Silvija, Florence, Dārta. Adelīnai** – ir nepieciešams pieaugušā atbalsts, jo meitene, tikai saslapina pirkstu galus, vai vienas rokas pirkstus.

Mazgājot rokas māk tās saziēpēt – prot tikai pareizi saziēpēt rokas – **Daniels, Kārlis, Florence un Dārta. Ādamam, Marko un Silvijai** nepieciešama pieaugušā atbalsts, jo uzspiež ziepju putas, bet nepareizi saziēpē tās. **Adelīna** – gaida pieaugušā aicinājumu uzspiest ziepes un saziēpēt rociņas. Ir nepieciešama pedagoga palīdzība.

Noskalot ziepes – pilnībā var – **Daniels, Kārlis, Florence un Dārta.** Atkārtoti jānoskalo ziepes – **Ādamam, Marko, Silvijai un Adelīnai.** Vajadzīga pedagoga atbalsts Adelīnai.

Noslaucīt rokas ar savu dvielī – virs katra dvielīša katram bērnam ir sava nozīmīte (attēls ar dzīvniekiem). Visi bērni pazīst savu nozīmīti virs dvielīša. Šie bērni prot noslaucīt rokas pilnīgi sausas – **Daniels, Kārlis, Florence un Dārta. Ādams, Marko, Silvija, Adelīna** – nenoslauka pilnīgi sausas un aiziet prom ar mitram rokām, pedagogam jāatgādina, ka rokas ir jānoslauka pilnīgi sausas.

Apkopojot sākotnējo novērojumu par bērnu roku mazgāšanas prasmēm, var secināt un redzēt, kurām mazgāšanas prasmju līmenim jāpievērš uzmanība un jāattīsta šīs prasmes. Redzams, ka 4 bērni ir pilnībā apguvuši roku mazgāšanas prasmju līmeni. Bērni to dara patstāvīgi. 3 bērni mazgāšanas līmeni ir vidēji apguvuši. Daļēji patstāvīgi izpilda darbības vai veic tās pēc pedagoga ierosinājuma. 1 bērnam ir zems roku mazgāšanas līmenis, šim bērnam ir nepieciešams pedagoga palīdzība un ierosinājums.

Svarīgi ir apgūt pareizu roku mazgāšanas procesu arī, kuros brīžos ir nepieciešams mazgāt rokas, īpaši šajā vīrusu laikā. Jāpārrunā, ka mazgājot rokas mēs likvidējam neredzamos mikrobus.

Darba autore vairāk uzmanību pievēršīsies tiem bērniem, kuriem sagādāja grūtības, nostiprinās vairāk zināšanas par roku mazgāšanu. Pirkstu vingrinājumiem ir jābūt daudzveidīgiem, bērnam emocionāli patīkamiem, neapgrūtinošiem un dinamiskiem. Izvēloties pirkstu vingrinājumus, jāņem vērā bērna vecums un attīstības līmenis, pārāk vienkārši vai pārāk sarežģīti vingrinājumi bērnus neinteresēs. Vienā reizē nevajadzētu dot pārāk daudz vingrinājumu, lai bērnu nepārslogotu. Ja bērnam neizdodas, svarīgs nav rezultāts, bet piedalīšanās un pieredzes uzkrāšana (Šternfelde, 2017).

Turpinājumā, darba autore pievēršas ēšanas prasmju analīzei. Tika izstrādāti radītāji ēšanas prasmju vērtēšanai:

Pareizi sēž pie galda;

Pareizi satver karoti un dakšinu;

Ēd patstāvīgi;

Prot dzert no krūzes;

Patstāvīgi nokopj galdu.

Bērnu ēšanas prasmes tiek vērtētas punktos:

1.Punkts – zems prasmju līmenis (bērns nav patstāvīgs, izpilda ar pedagoga aicinājumu un palīdzību); vērtējums no 0 – 5 punktiem

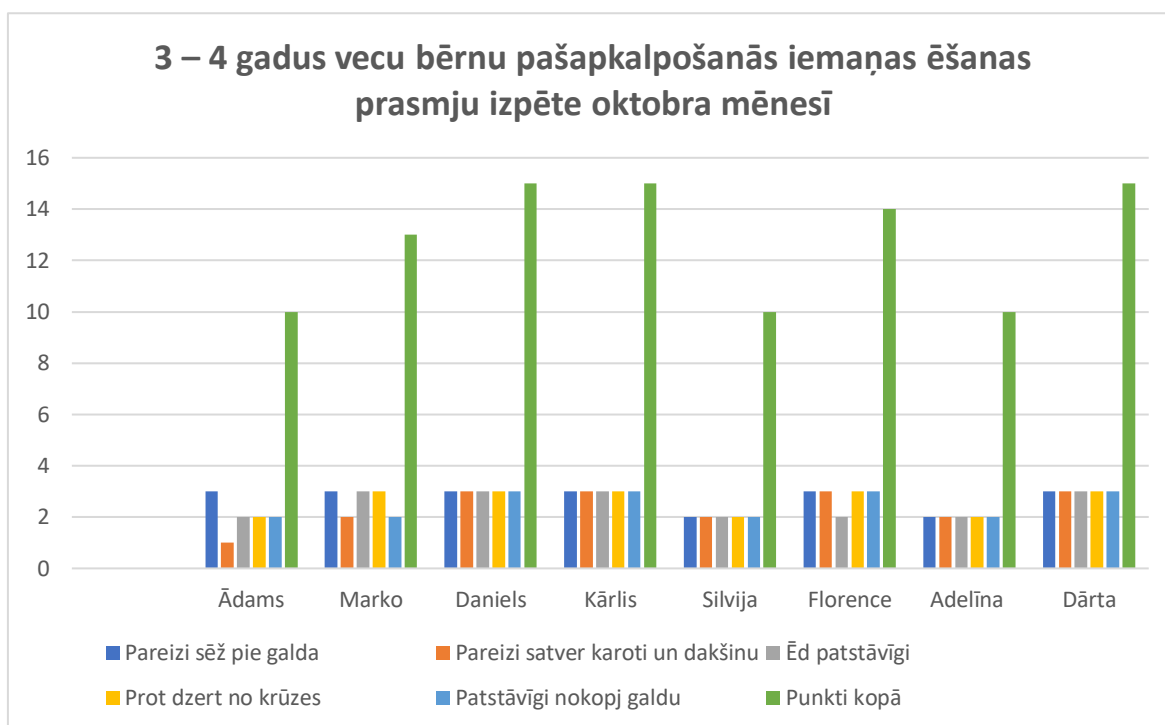
2.Punkti – vidējs prasmju līmenis (bērns daļēji patstāvīgs, izpilda ar pedagoga palīdzību, bet mēģina pats); vērtējums no 6 - 10 punktiem

3.Punkti – augsts prasmju līmenis (bērns ir pilnīgi patstāvīgs, izpilda bez pedagoga palīdzību); vērtējums no 11 – 15 punktiem.

2. tabula. 3 – 4 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās iemaņas ēšanas prasmju izpēte oktobra mēnesī

2.tabula

| Bērna vārds | Pareizi sēž pie galda | Pareizi satver karoti un dakšinu | Ēd patstāvīgi | Prot dzert no krūzes | Patstāvīgi nokopj galdu | Punkti kopā |
|-------------|-----------------------|----------------------------------|---------------|----------------------|-------------------------|-------------|
| Ādams | 3 | 1 | 2 | 2 | 2 | 10 |
| Marko | 3 | 2 | 3 | 3 | 2 | 13 |
| Daniels | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 15 |
| Kārlis | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 15 |
| Silvija | 2 | 2 | 2 | 2 | 2 | 10 |
| Florence | 3 | 3 | 2 | 3 | 3 | 14 |
| Adelīna | 2 | 2 | 2 | 2 | 2 | 10 |
| Dārta | 3 | 3 | 3 | 3 | 3 | 15 |



2.attēls

Ņemot vērā iegūto punktu skaitu, var konstatēt, ka:

Augsts ēšanas prasmju līmenis ir – **Danielam, Kārlim, Florencei, Dārtai.**

Vidējs ēšanas prasmju līmenis ir – **Ādamam, Marko, Silvijai, Adelīnai.**

Zems ēšanas prasmju līmenis netika nevienam bērnam konstatēts.

Pēc 2. tabulas rezultātiem var secināt un redzēt, ka ēšanas prasmes ir attīstītas - **Danielam, Kārlim, Florencei, Dārtai.**

Pareizi sēž pie galda – gandrīz visi – **Ādams, Marko, Daniels, Kārlis, Florence, Dārta.** **Silvija, Adelīna** – apsēžas uz krēslīņu, bet piebīdīties tuvāk pie galda patstāvīgi nesanāk, gaida pieaugušo palīdzību, kurš piebīdīs tuvāk pie galda.

Pareizi satver karoti un dakšīnu – pareizi tur rokā – **Daniels, Kārlis, Florence, Dārta.** Marko, Silvija un Adelīna prot turēt dakšīnu un karoti, bet bieži novērots, ka satver dūrītē, pieaugušais atgādina un parāda, kā pareizi ir jātur. Bērni ņem vērā. **Ādams**, negrib ņemt karoti rokā, pareizi nesatver, tur gan labajā rokā, gan kreisajā rokā.

Ēd patstāvīgi – **Marko, Daniels, Kārlis, Dārta.** **Ādams, Silvija, Adelīna**, šie bērni daļēji patstāvīgi ēd, traucē steiga un koncentrēšanās trūkums, vāji attīstīta rokas muskulatūra, gaida pieaugušo palīdzību, lai paēstu.

Prot dzert no krūzes – **patstāvīgi dzer no krūzes gandrīz visi bērni** – **Marko, Daniels, Kārlis, Florence, Dārta.** **Ādams, Silvija, Adelīna** - ņemot vērā koncentrēšanās trūkumu un vāji attīstītu rokas muskulatūru, šiem bērniem krūzes saturs bieži izlīst uz galda.

Patstāvīgi nokopj galdu – Daniels, Kārlis, Florence, Dārta – aiz sevis nokopj ēdamgaldu. **Ādams, Marko, Silvija, Adelīna** – pēc pieaugušā pamudinājuma sakopj pēc ēšanas galdu. **Adelīnai** – nepieciešams atkārtots pamudinājums un demonstrējums.

Apkopojošs sākotnējais novērojums par bērnu ēšanas prasmēm, var secināt un redzēt, kuram ēšanas prasmju līmenim jāpievērš uzmanība un jāattīsta šīs prasmes. Redzams, ka 4 bērni ir pilnībā apguvuši ēšanas prasmju līmeni. Bērni to dara patstāvīgi. Šiem bērniem ir labi attīstīta pirkstu muskulatūra, pie galda šie bērni uzvedas klusi un netraucē citus. 4 bērni ēšanas līmeni ir vidēji apguvuši. Daļēji patstāvīgi izpilda darbības vai veic tās pēc pedagoga ierosinājuma.

Veiktā analīze darba autore, izdara secinājumus un meklē risinājumus un saprot, ka jāpievērš uzmanību, lai uzlabotu bērna attieksmi pret galdu nokopšanu, jāveic pedagoģiskās metodes, lai attīstītu rokas muskulatūru. Tieši rokām ir liela nozīme pirmsskolnieka pieredzes iegūšanā un attīstībā. Ikviens darbības veids ir saistīts ar kustību. Bērna dzīves laikā būs nepieciešams veikt precīzas, koordinētas kustības, kas ļoti ir nozīmīgas bērnam interesējošu aktivitāšu veikšanai. Roku un pirkstu vingrinājumi var būt ļoti dažādi. Palīdz attīstīt sīko pirkstu muskulatūru. Bērni kļūst veiklāki elementāro pašapkalpošanās iemaņu veikšanā (Šternfelde, 2017).

Darba autore turpinājumā skata bērnu ģērbšanās prasmes. Lai to veiktu tiek izstrādāti rādītāji minētās prasmes vērtēšanai. **Ģērbšanās prasmju** izvērtēšana pēc šādiem rādītājiem:

Patstāvīgi ap/no ģērbjas;

Liek apģērbu tam paredzētajā vietā;

Pareizi no/uz velk apavus;

Patstāvīgi apmeklē tualeti;

Bērnu ģērbšanās prasmes tiek vērtētas punktos:

1.Punkts – zems prasmju līmenis (bērns nav patstāvīgs, izpilda ar pedagoga aicinājumu un palīdzību); vērtējums no 0 – 5 punktiem

2.Punkti – vidējs prasmju līmenis (bērns daļēji patstāvīgs, izpilda ar pedagoga palīdzību, bet mēģina pats); vērtējums no 6 - 10 punktiem

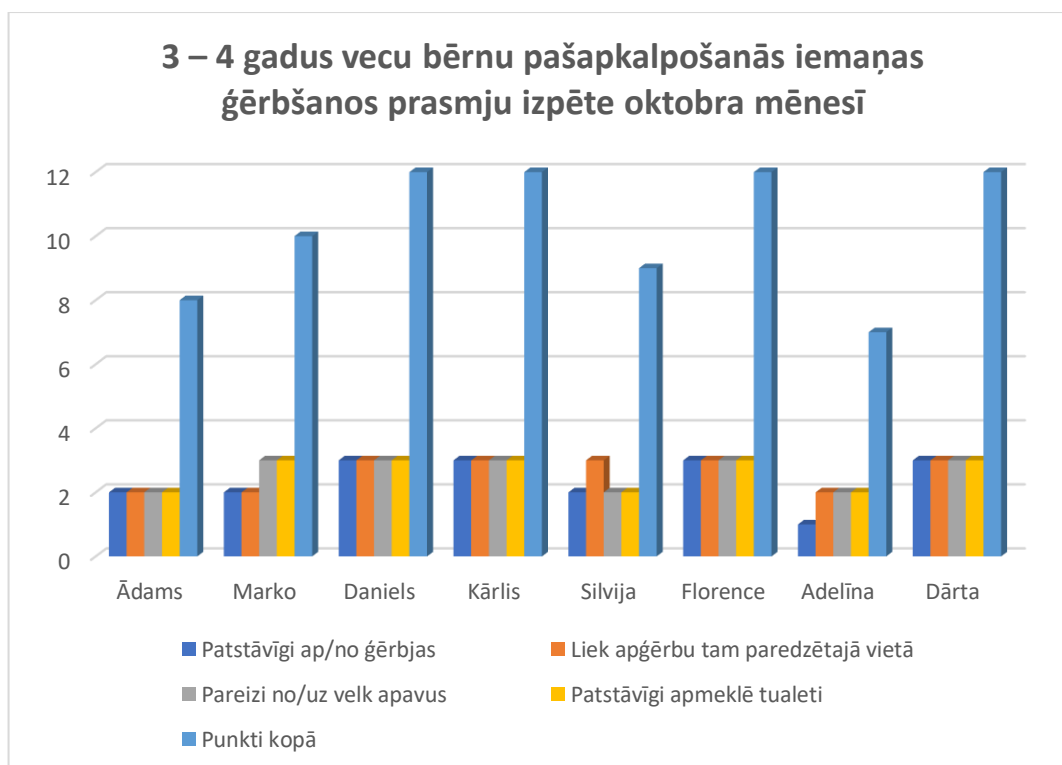
3.Punkti – augsts prasmju līmenis (bērns ir pilnīgi patstāvīgs, izpilda bez pedagoga palīdzību); vērtējums no 11 – 15 punktiem.

**3. tabula. 3 – 4 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās iemaņas ģērbšanās
prasmju izpēte oktobra mēnesī**

3.tabula

| Bērna vārds | Patstāvīgi ap/no ģērbjas | Liek apģērbu tam paredzētajā vietā | Pareizi no/uz velk apavus | Patstāvīgi apmeklē tualeti | Punkti kopā |
|-------------|--------------------------|------------------------------------|---------------------------|----------------------------|-------------|
| Ādams | 2 | 2 | 2 | 2 | 8 |
| Marko | 2 | 2 | 3 | 3 | 10 |
| Daniels | 3 | 3 | 3 | 3 | 12 |
| Kārlis | 3 | 3 | 3 | 3 | 12 |
| Silvija | 2 | 3 | 2 | 2 | 9 |
| Florence | 3 | 3 | 3 | 3 | 12 |
| Adelīna | 1 | 2 | 2 | 2 | 7 |
| Dārta | 3 | 3 | 3 | 3 | 12 |

3.attēls



Ņemot vērā iegūto punktu skaitu, var konstatēt, ka:

Augsts ģērbšanās prasmju līmenis ir – **Danielam, Kārlim, Florencei, Dārtai.**

Vidējs ģērbšanās prasmju līmenis ir – **Marko, Silvijai.**

Zems ģērbšanās prasmju līmenis – **Adelīna, Ādams**.

Pēc 3. tabulas rezultātiem var secināt un redzēt, ka ģērbšanās prasmes ir attīstītas - **Danielam, Kārlim, Florencei, Dārtai**.

Patstāvīgi ap/no ģērbjas – patstāvīgi uzvelk drēbes – **Daniels, Kārlis, Florence, Dārta**. Bikses, džemperu, krekliņu, zeķubikses, zeķes un virsdrēbes – cepuri, cimdus. Prot aiztaisīt pogas un rāvējslēdzējus. Bērni ievēro pareizu ģērbšanās secību. Jautā pieaugušajam vai pareizi. **Marko, Silvija** – patstāvīgi nespēj novilkt drēbes, arī virsdrēbes. Cenšas, bet sagādā grūtības pogas, rāvējslēdzēji, autore novēro prasmju trūkumu. **Ādams, Adelīna** – bez pieaugušā atbalsta nespēj patstāvīgi saģērbties un noģērbties. Autore novērojusi, ka grūtības sagādā neērta apģērbs, neatbilstošas virsdrēbes, prasmju trūkums, vecāku pāraprūpe. Ziemas apģērbs gan sagādā mazliet problēmas, jo nav atbilstošs kombinezoni, lai bērns patstāvīgi varētu uzvilkt pats. Tāpat arī cimdi un zābaki. Bērns kurš nav jau no pamata iemācīts kā jāuzvelk pirkstaiņi, pārdzīvo, jo nesanāk un vēl pie vainas lielā steiga. Tāpat arī zābaki, vecāki uzvelk bērnam šņorzābakus, bet bērns neprot sasiet.

Liek apģērbu tam paredzētajā vietā - patstāvīgi noliek drēbes paredzētajā vietā, prot izvilkt drēbes uz labo pusi - **Daniels, Kārlis, Florence, Dārta. Ādams, Marko, Adelīna** – pēc pieaugušā aizrādījuma bērni ar pieaugušo palīdzību noliek vietā un sakārto. Darba autore, novērojusi, ka šiem bērniem nav iemācīts pamats jau ģimenē, bērniem nav atbildības sajūta izveidojusies. Trūkst gribasspēks un roku veiklība, lai paveiktu darbību līdz galam, gaida, ka pieaugušais izdarīs viņu vietā.

Pareizi no/uz velk apavus – **Daniels, Marko, Kārlis, Florence, Dārta** – pareizi uzvelk apavus un aiztaisīt klipšus. Šie bērni ir sapratuši darbības principu un atšķir labo un kreiso pusi. Nesagādā problēmas. **Ādams, Silvija, Adelīna** – nav izpratuši darbības principu, kā arī “labo” un “kreiso” pusi. Bieži kļūdās starp labas un kreisās kājas atšķirībām, kā arī slinkuma dēļ klipšus neaiztaisa ciet. Jautā pieaugušajam vai ir pareizi.

Apkopojot sākotnējo novērojumu par bērnu ģērbšanās prasmēm, var secināt un redzēt, kuram ģērbšanās prasmju līmenim ir jāattīsta šīs prasmes. Redzams, ka 4 bērni ir pilnībā apguvuši ģērbšanās prasmju līmeni. Bērni to dara patstāvīgi. 3 bērniem ģērbšanas līmeni ir vidēji apguvuši. Daļēji patstāvīgi izpilda darbības vai veic tās pēc pedagoga ierosinājuma. 1 bērnam zems prasmju līmenis, bērns nav patstāvīgs, izpilda ar pedagoga aicinājumu un palīdzību.

Pēc ģērbšanās prasmju novērojumiem, darba autore uzskata, ka pārsvarā ir nepieciešams pieaugušā palīdzība pašapkalpošanās prasmēm. Lai pilnveidotu šīs pašapkalpošanās prasmes

apguvi ir jātrenē roku muskulatūra, dažādi vingrinājumi ar pogāšanu, aukliņu vēršanu, rāvējslēdzēju aizvēršanu un atvēršanu.

Tieši rokām ir liela nozīme pieredzes iegūšanā un attīstībā. Īpašu vērību ir jāvelta bērna roku sīkās muskulatūras attīstīšanai, spēlējot pirkstiņu rotaļas, dziedot dziesmas par roku un pirkstu kustībām, darbojoties ar daudzveidīgiem materiāliem (smiltīm, dziju, ūdeni), zīmējot ar pirkstiņkrāsām, krītiņiem, šķirojot, grupējot, verot, berot dažādus sīkus priekšmetus, veidojot, pārvelkot, apvelkot. Ir daudz un dažādu ikdienišķu un sadzīvīsku lietiņu, kuras izmantojot un darbojoties kopā ar bērniem, ne tikai pirmsskolā, bet arī ikdienā ģimenē, mēs veicināsim pilnvērtīgāku un harmoniskāku bērna attīstību (Šternfelde, 2017).

3.3 Aktivitātes izmantošana roku mazgāšanas, ēšanas un ģērbšanās prasmju apguves sekmēšanai

Pētījuma procesa laikā darba autore mācīja bērniem patstāvīgi ēst, mazgāt rokas un ģērbšanās prasmes. Šo prasmju apgūšanā palīdz bērniem justies patstāvīgiem, neatkarīgiem un ticība saviem spēkiem. Autore izvelējās savā izmēģinājuma darbības programmā rotaļas ar dziedāšanu, pirkstiņu rotaļas un vingrinājumus, lai veicinātu pašapkalpošanās prasmju iemaņas.

Autore savu pedagoģisko pētījumu veica no, 2021.gada 4.oktobra līdz 2021. gada 15. oktobrim. Izmēģinājuma darbība tika īstenota no 2021. gada 18. oktobra līdz 2021. gada 17.novembra.

Veicot izmēģinājuma darbību autore piekrīt, ka ar rotaļu palīdzību bērns iemācās iepazīt un izprast pieaugušo pasauli, tad kopīgi ar pieaugušo, veicot kādus darbus, bērns jūtas piederīgs tai, bērns jūtas piederīgs tai, jūtas svarīgs. Šādi praktiski darbi palīdz bērnam attīstīt savu ķermeni, savas kustības. Jebkura darbība kopā ar pieaugušo šajā vecumā netiek uztverta kā smags darbs, tā ir aizrautīga un patīkama nodarbošanās. Kad mēs ar bērnu sarunājamies, pētām dabu, apspriežam, kas tajā notiek, ievērojam interesantas lietas, kopīgi veicam ikdienišķus darbus, tas attīsta ne tikai uzmanību, atmiņu, iztēli, bet arī domāšanu. Domāšana vistiešākajā veida iespaido bērna dzīvi, jo ar domāšanu bērns izdomā, sakārto un secina. Bērnu var īpaši mudināt uz prātošanu, apkārtnes ievērošanu, bērns aktīvi darbosies, bet pieaugušā uzdevums ir palīdzēt to visu izprast (Plaude, 2009).

D. Dzintere uzskata, ka attiecībās starp bērnu un pieaugušo pastāv atgriezeniska saikne – pozitīva saikne bērnam ziņo, ka bērna darbības ir vajadzīgas, ka tiek atzīta bērna kompetence, savukārt negatīvā saikne liek bērnam apzināties savu nevērtību. Tātad pieaugušais nav tikai modelis, ko bērns atdarina, pieaugušais novērtē bērna uzvedību, stimulē bērna pašapliecināšanos un kompetenci. Pats svarīgākais pieaugušo uzdevums ir ieaudzināt bērnos drosmi un patstāvību, jo neviens bērns nedrīkst zaudēt ticību savai nākotnei (Dzintere, 2000).

K.Dēķens uzskata, ka ‘‘piedzīvojums ir nepārtraukts process, kurš nekad nav gatavs, bet aizvien aug, tāpēc tas derīgs ka viela gribai’’. Nodarbošanās dod bērnam prieku, padara to jautru, dzīvespriecīgu un stipru. Apzināt un izzināt sevi iespējams tikai darbībā. Pieaugot bērna patstāvībai, palielinās arī bērna pārliecība par sevi, apmierinājuma jūtas par padarīto. J. A. Students norāda, ka pieredzes gūšana jeb pašmācība nodarbina bērna darbīgo gribu. Jo pieredze, kuru gūst bērns, ir veiksmīgāka, pozitīvāka, jo vairāk tiek virzīta bērna gribas attīstība, tiek modināta interese, vēlme darboties, izzināt (Dzintere, 2000).

Jārosina bērna zinātkāre ar interesi radošiem attīstošiem uzdevumiem. Tie sekmēs vēlmi izzināt. Jebkurš piedāvātais izziņas materiāls un darbības rezultāti ir jāapspiež ar bērnu, jāpārrunā redzētais, jāattīsta emocionālā uztvere un savu jūtu pozitīva izpausme, veidojot pozitīvu dzīves pozīciju (Golubina, 2007).

Izmēģinājuma darbības programmas tabula

4.tabula

| Rotaļas un roku vingrinājumi | Rotaļu vingrinājumu Sasniedzamais rezultāts | Atgriezeniskā saite | Pielikumi |
|------------------------------|--|---|---------------------|
| ‘‘Rīta dziesmiņa’’ | Apgūst ķermeņa daļas – acis, rokas, pleci, kājas, pirkstiņi. | Kopā ar pedagogu skandē skaitāmpantu, atkārto kustības. Pēc tad bērni paši skandē skaitāmpantus un kustības | Skatīt 1.pielikumu |
| ‘‘Visi pieci’’ | Attīsta sīko pirkstu muskulatūru. | Pedagogs piedalās kopā ar bērniem, pēc tam iedrošina bērnus pašiem. | Skatīt 2.pielikumu |
| ‘‘Pirkstiņi danco’’ | Vingrinās sīko pirkstu muskulatūru. | Aicina bērnus dziedāt kopā, iedrošina un atbalsta bērnus. | Skatīt 3. pielikumu |
| ‘‘Lelles jaka’’ | Atpazīst savas ķermeņa daļas. | Aicina bērnus dziedāt kopā, | Skatīt 4. pielikumu |

| | | | |
|------------------------------------|---|--|---------------------|
| | | iedrošina un atbalsta bērņus. | |
| “Rociņas” | Atpazīst savas ķermeņa daļas. | Skaita skaitāmpantu, atveido kustības, iedrošina bērņus. | Skatīt 5. pielikumu |
| “Manas rokas un kājas” | Atpazīst ķermeņa daļas. | Pedagogs piedalās aktivitātē kopa ar bērņiem, iedrošina atkārtot darbību. | Skatīt 6. pielikumu |
| “Sveicienu rotaļa” | Ķermeņa kustības izpratnes veicināšanai. | Pedagogs piedalās aktivitātē ar bērņiem, pēc tam ļauj bērņiem pašiem izmēģināt bez pedagoga un veikt kustības. | Skatīt 7.pielikumu |
| “Vingrinājums – rociņas dūrītē” | Attīstīt domāšanu | Pedagogs parāda dažādas attēlu kartītes, pārrunā ar bērņiem pareizu secību roku mazgāšanā. | Skatīt 8.pielikumu |
| “Vingrinājums – par tīrām rociņām” | Apgūst pareizu roku mazgāšanu. | Pedagogs sagatavo nepieciešamos materiālus, demonstrē paraugu, kopā ar bērņi darbojas, palīdz ja nepieciešams. | Skatīt 9.pielikumu |
| “Vingrinājums ar bumbiņu” | Attīstās un vingrinās sīko pirkstu muskulatūru. | Pedagogs sagatavo nepieciešamos materiālus, demonstrē paraugu, bērņi veic darbību. | Skatīt 10.pielikumu |

| | | | |
|---|-----------------------------------|--|----------------------|
| “Vingrojumi ar diegiem” | Attīsta satvērienu. | Pedagogs piedāvā dažādas krāsainas dzijas,rosina veikt darbības. | Skatīt 11. pielikumu |
| “Vingrinājums ar šķirošanu” | Attīsta sīko pirkstu muskulatūru. | Pedagogs piedāvā dažādus materiālus ar sīkiem priekšmetiem, rosina veikt darbības. | Skatīt 12. pielikumu |
| “Vingrinājums ar knaģiem” | Attīsta sīko pirkstu muskulatūru | Pedagogs demonstrē darbību, iedrošina bērnus darīt pašiem. | Skatīt 13.pielikumu |
| “Vingrinājumi ar veltnēšanu” | Attīsta sīko pirkstu muskulatūru. | Demonstrē veltnēšanas kustības, piedāvā pašiem darboties | Skatīt 14.pielikumu. |
| “Vingrinājums ar plaukstām izmantojot čiekuru ” | Attīsta sīko pirkstu muskulatūru. | Pedagogs iepazīstina ar materiāliem, ļauj izvēlēties bērniem, atbalsta darbībā. | Skatīt 15. pielikumu |

3.4 Pētījumu iegūto rezultātu apkopojums

Darba autore apraksta vienu pirkstiņu rotaļu – ‘Tīrām rociņām’. Sākumā pedagogs rīta aplītī ar bērniem noskandē sasveicināšanās skaitāmpantiņu. Pēc tam pedagogs kopā ar bērniem pārrunā par roku mazgāšanu, kāpēc ir jāmazgā rociņas, vai mikrobi ir redzami un kas notiek, ja mēs nemazgājam rociņas. Pēc sarunām pedagogs kopā ar bērniem skandē pirkstiņu rotaļu un veic darbības. Pedagogs paslavē bērnus, bērni Jūs esat lieli malači, tas noteikti mums būtu jāiemāca arī mūsu rūķim, kas katru dienu mūs vēro un par labiem darbiem mums atstāj kādu dāvaniņu! Bērni priecīgi, atnāk rūķis un visi atkal skandējam pirkstiņu rotaļu un veicam darbības. Bet, lai nostiprinātu kārtīgi zināšanas, bērni kopā ar rūķi noskatās filmiņu – ‘Par Janča puncī’, tagad arī rūķis mācēs pareizi mazgāt rokas. Rūķis uz došanos prom katram bērnam zīmodziņu uzspiež uz rociņas.

Rotaļā iesaistījās – Ādams, Marko, Daniels, Kārlis, Silvija, Florence, Adelīna, Dārta, Oskars, Vestards. Rotaļā piedalījās visi – veica darbības, skandēja skaitāmpantu. Autore ir novērojusi, ka bērni uzreiz ir ieinteresēti piedalīties ja saņem kādu apbalvojumu par izdošanos, kā arī mutisks paslavējums!

Bērns attīstīsies tieši tik, cik pratīsim bērnu ieinteresēt un rosināt bērna motivāciju. Bērns jāuzslavē – tas veidos bērna pārliecību par sevi, pašvērtējumu. Savādāk bērns var zaudēt ticību sev un kļūs nedrošs, zudīs vēlme darboties (Golubina, 2007).

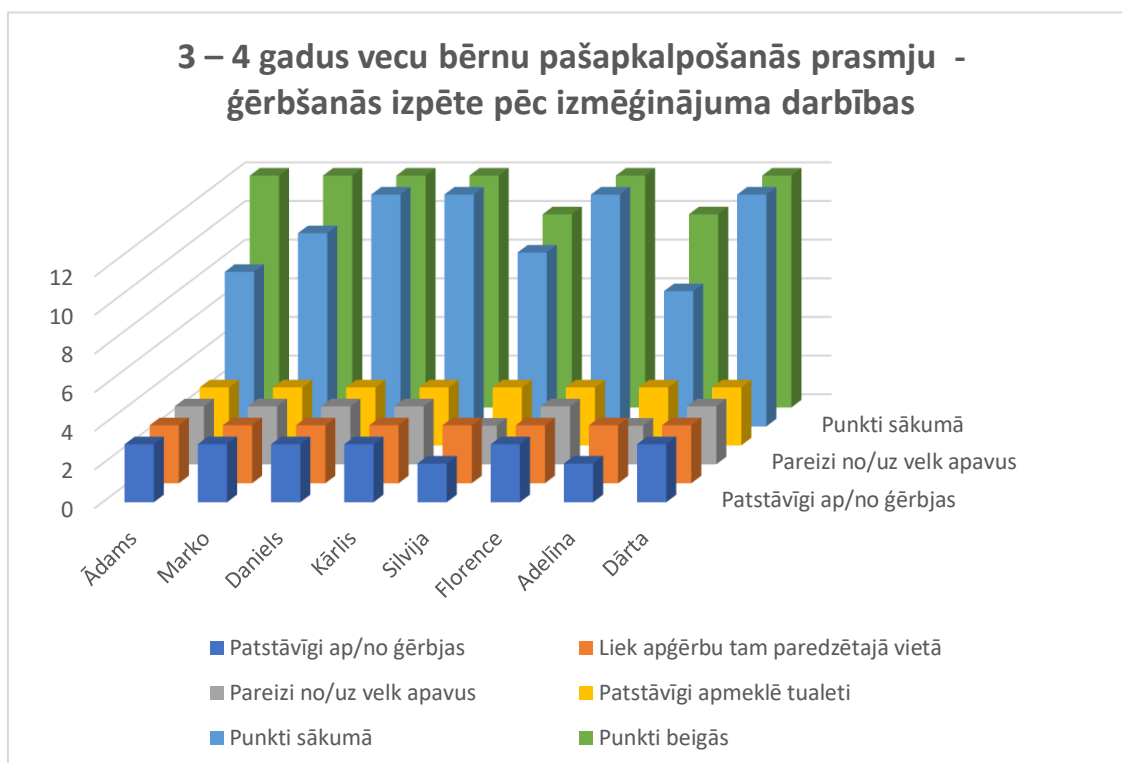
Pedagoģisko izmēģinājuma darbību darba autore veica laika posmā no 2021. gada 18. oktobra līdz 2021. gada 17. novembra. Lai noskaidrotu vai bērniem ir uzlabojušās pašapkalpošanās prasmes un veica atkārtotu novērojumu tiem bērniem, kuriem bija vidēji vājas prasmes. Tiek novērots atkārtoti ģērbšanās prasmes, jo autore uzskata, ka šajās prasmēs bērniem sagādāja lielākas grūtības. Izvirzītie kritēriji tika novēroti ar cipariem no 1 līdz 3 (1 – neprot; 2 – daļēji apguvis, nepieciešams pieaugušā atbalsts, 3 – pilnīgi apguvis, nav nepieciešams pieaugušā atbalsts).

Veicot atkārtotu novērojumu, darba autore secina, ka bērniem ir uzlabojušās pašapkalpošanās prasmes.

3 – 4 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju - ģērbšanās izpēte pēc izmēģinājuma darbības

5.tabula

| Bērna vārds | Patstāvīgi ap/no ģērbjas | Liek apģērbu tam paredzētajā vietā | Pareizi no/uz velk apavus | Patstāvīgi apmeklē tualeti | Punkti sākumā | Punkti beigās |
|-------------|--------------------------|------------------------------------|---------------------------|----------------------------|---------------|---------------|
| Ādams | 3 | 3 | 3 | 3 | 8 | 12 |
| Marko | 3 | 3 | 3 | 3 | 10 | 12 |
| Daniels | 3 | 3 | 3 | 3 | 12 | 12 |
| Kārlis | 3 | 3 | 3 | 3 | 12 | 12 |
| Silvija | 2 | 3 | 2 | 3 | 9 | 10 |
| Florence | 3 | 3 | 3 | 3 | 12 | 12 |
| Adelīna | 2 | 3 | 2 | 3 | 7 | 10 |
| Dārta | 3 | 3 | 3 | 3 | 12 | 12 |



Darba autore pēc atkārtota novērojuma var redzēt, ka tiem bērniem, kam bija vajākas prasmes ir uzlabojušās pēc izmēģinājuma darbības, uzlabojusies personīga izaugsme. Bērniem tika nostiprinātas zināšanas, attīstīta pirkstu muskulatūra ar dažādiem vingrinājumiem un rotaļām. Nepieciešams vēl nostiprināt prasmes, veikt vairāk darbības ar rokām, mudināt bērniem to darīt pašiem, pēc nepieciešamības palīdzēt un daudz paslavēt. Kādam tās ir attīstījušās vairāk, kādam tomēr vēl nepieciešams apgūt šīs prasmes.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

1. Ļaut bērnam darīt ‘pašam’. Bērnam ir svarīgi no mazotnes apgūt visai turpmākajai dzīvei vajadzīgās prasmes: apgērbties, sevi apkalpot pie galda, izraudzīties sev nodarbi, paņemt tai domātos materiālus un pēc darba beigām tos atkal nolikt vietā, pareizi apmeklēt tualeti.
2. Vērtēt bērna patstāvības izaugsmi, vai bērns ir iemācījies ko jaunu? Vai bērna patstāvīgais darbiņu saraksts ir kļuvis garākas nekā iepriekšējā mēnesī?
3. Lai ko bērns arī darītu, bērnam ir vajadzīga mūsu atzinību, bērns ar skatienu, vārdiem patstāvīgi lūdz: ‘Paskaties, kas man izdevās!’, ‘Redzi, ko es jau māku’, ‘Es pats!’
4. Pozitīva attieksme pret sevi ir psiholoģiskās izdzīvošanas pamats, bērns to patstāvīgi meklē un cīnās par to. Bērns gaida no mums apstiprinājumu tam, ka bērns ir labs, bērnu mīl, spēj tikt galā ar to, kas bērnam ir pa spēkam.
5. Sadarbojoties ar bērnu, vecākiem jāpievērš uzmanību tonim – nedusmoties, nekritizēt. Vecākiem un pedagogiem jāļauj bērnam pašam darīt, ja bērnam ir grūti, bērns ar mieru pieņem palīdzību, tikai tad palīdzēsim bērnam.
6. Uzņemties tikai to, ko bērns nespēj veikt pats, pārējo atstāt bērna ziņā.
7. Neiejaukties darbā, ko bērns patlaban veic, ja bērns nelūdz palīdzību. Ar neiejaukšanos mēs bērnam varam teikt: ‘Ar tevi viss ir kārtībā! Tu tiks galā!’
8. Nebremzē bērna iniciatīvu, neļaujot bērnam izrādīt vēlmi darboties patstāvīgi agrā vecumā.
9. Atbalstīt bērnu intereses un jautājumus, piedāvāt dažādus veidus, kā bērns varētu uzzināt vairāk par savām interesēm, atrast atbildes uz jautājumiem.
10. Mērķtiecīgi pavadīt laiku kopā ar bērnu, katru dienu pārrunāt ar bērnu dienā piedzīvoto, darboties kopā un lasīt priekšā, vadoties pēc bērna vēlmēm un interesēm – kopā rotaļāties, sportot, izklaidēties.
11. Izmantot ikdienas situācijas, lai mācītos, uzticēt bērna prasmēm atbilstošu pienākumu.
12. Iemācīt pozitīvu uzvedību, zinātkāri un pozitīvu attieksmi pret mācīšanos, runāt, kas izdevies, kas neizdevās, uzsvērt neatlaidību.
13. Apskaut bērnu vairākas reizes dienā, lai pašsajūta būtu īpaši laba, bērnu nepieciešams apskaut astoņas reizes dienā.
14. Censties bērnu ierosināt un pamudināt patstāvīgi darīt, meklēt, domāt, spriest.
15. Bērna ‘Es’ attīstībā pirmsskolas vecumā svarīga loma ir pedagogu un bērnu labestīgām attiecībām, izpaužas rotaļā, kur bērns ir savas pašapziņas veicinātājs. Bērns kā individualitāte, kā garīgā būtne, kurai ir tiesības uz savu patību, iespēja attīstīt un pilnveidot sevi. Pedagoģis nav tikai modelis, ko bērns atdarina, pedagogs novērtē bērna uzvedību, stimulē

bērna pašpārliecināšanos un kompetenci. Pats svarīgākais pedagogu un vecāku uzdevums ieaudzināt bērnos drosmi, patstāvību, jo neviens bērns nedrīkst zaudēt ticību savai nākotnei. Mainoties laikam, attīstoties zinātnei un tehnoloģijai, nemainīgi paliek humānā attieksme pret katru bērnu.

16. Lai sekmīgi virzītu katra bērna individuālo attīstību, pedagogam jābalstās uz veseluma pieeju, jāņem vērā bērna personīgās īpašības un attīstības līmenis. Pedagogam jāprot izvērtēt katra bērna attīstības līmeni un izvēlēties atbilstošus uzdevumus un apmācības formas katra bērna tālākajai attīstībai. Šāda pieeja bērna attīstības procesa organizēšanā var dot pietiekamus rezultātus.

NOBEIGUMS

Darba autore secina, ka rotaļu un rotaļveida vingrinājumu gaitā apgūtās zināšanas un prasmes izmantojamas kā līdzeklis, lai sasniegtu pedagoģiskās darbības mērķus. Roku un pirkstu vingrinājumi palīdz attīstīt sīko pirkstu muskulatūru, veicinot bērna garīgo attīstību. Pirmsskolas vecumā bērnu galvenais darbības veids ir rotaļa, tāpēc visus vingrinājumus sīkās motorikas attīstīšanai labāk mācīt rotaļu veidā. Rotaļa ieinteresēs bērnu, palīdzēs bērnam uztvert informāciju un apgūt jaunas prasmes un iemaņas.

K. Dēķens par vienu no nozīmīgākajiem pedagoga uzdevumiem uzskata tikumīga bērnu audzināšanu. Mērķi iespējams sasniegt, ja pedagogs savā darbā lielu uzmanību velta bērnu gribai un tās attīstībai. Gribas audzināšana ir viens no pirmajiem audzināšanas uzdevumiem un bērnība ir laiks, kad tiek likti pamati gribai. Griba kā apziņas aktivitāte iemiesojas bērnā līdz ar dzimšanu un attīstās reizē ar zināšanām un pieredzi. K. Dēķens, runājot par jūtām un gribu, uzskata, ka tās ir vienotas un nedalāmas. Tās veido bērna attieksmi pret lietām, sevi, savu Es, pret personām un sabiedrību. K. Dēķens uzsver, ka tas ir pamats bērna personības tapšanai. Tajā brīdī, kad bērns sāk rotaļāties ar priekšmetiem, parādās pirmie patstāvīgās gribas izpaudumi. Patstāvīga griba pati sev dod uzdevumus, lai tos atrisinātu. 3 – 6 gadu vecumā motīvu cīņa kļūst izteiktāka. Jo saistošāka, interesantāka ir darbība, jo vairāk tā piesaista bērnu uzmanību. Bērnam vislabāk patīk rotaļlietas, kuras var pārveidot atbilstoši savai fantāzijai un vajadzībām. Svarīgākais no rotaļlietu funkcijām ir nodrošināt bērnam uzmanību, stiprina fantāziju un gribu (Dzintere, 2000).

Darba autore uzskata, ka mūsdienu straujā laikmetā viens no uzdevumiem, ievēdot bērnu rotaļu pasaulē, ir pasargāt bērnā bērnišķību. Bērnam rotaļa ir nepieciešama, vajadzība. Rotaļa bērnam palīdz apzināties savu Es – kas Es esmu, kāds Es esmu, ko Es vēlos, ko Es varu, ko Es zinu, ko Es protu.

Darba autore uzskata, ka pamatojoties uz teorētiskajām atziņām un praktiskajā daļā iegūtajiem datiem, mērķis ir sasniegts – uzdevumi īstenoti un kvalifikācijas darbā izvirzītā hipotēze – bērnu pašapkalpošanās prasmes pilnveidosies sekmīgāk, ja pieaugušie to apguvei izmantos rotaļas un vingrinājumus – ir pārbaudīta un apstiprinājusies.

LITERATŪRA

1. **Altermans, K., Čaure, A.** (1995) *Bērns, mēs tev palīdzēsim to veikt pašam!* Rīga: Izglītība.
2. **Avotiņš, V., Prindule, L., Upmane, Z.** (1981). *Bērnu attīstība mācību un audzināšanas procesā.* Rīga: Zvaigzne.
3. **Baltušite, R.** (2006). *Skolotāju loma mācīšanās motivācijā.* Rīga: Raka.
4. **Bikova, A.** (2017). *Patstāvīgs bērns vai kā kļūt par ‘Ideālu mammu’.* Rīga: Avots.
5. **Bolotovskis, G., Caregorodcevs, A.** (2006). *Trīs svarīgākie gadi.* Rīga: Zvaigzne ABC.
6. **B, Brice.** (2013). *Viss sākas ar rotaļu .* Rīga: RaKa,
7. **Černova, E.** (2003). *Praktikums Pirmsskolas sadarbības pedagogijā.* Rīga: Izglītības soļi.
8. **Dzintere, D.** (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā.* Rīga: Izglītības soļi.
9. **Dzintere, D.** (2002). *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē.* Rīga: Izglītības soļi.
10. **Dzintere, D.** (1974). *Pirmsskolas vecuma bērna audzināšana darbā.* Rīga: Zvaigzne.
11. **Dzintere, D., Stangaine, I** (2007). *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja.* Rīga: Raka.
12. **Dzintere, D., Stangaine, I.** (2005). *Rotaļa – bērna dzīvesveids.* Rīga: RaKa.
13. **Fišers, R.** (2005). *Mācīsim bērnam domāt.* Rīga: Raka.
14. **Gipenreitere, J.** (1997). *Kā saprasties ar bērnu.* Jelgava: SIA Nordik.
15. **Golubina, V.** (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata.* Rīga: Izglītības soļi.
16. **Jurgena, I.** (2001). *Vispārīgā pedagogija.* Rīga: Izglītības soļi, Jumi.
17. **Kalgrēns, F** (2008). *Valdorfa pedagogija.* Rīga: Jumava.
18. **Lieģeniece, D.** (1992). *Bērns – pasaulē, pasaule bērņā.* Rīga: Zvaigzne ABC.
19. **Lieģeniece, D.** (1995). *Lietu vide un bērna attīstība.* Liepāja: Liepājas Pedagoģiskā augstskola
20. **Maslo, E.** (2003). *Mācīšanās spēju pilnveide.* Rīga: Raka.
21. **Montesori, M** (2019). *Absorbējošais prāts.* Rīga: Jāņa Roze apgāds.
22. **Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca** (2000). Sast. autoru kol. V. Skujiņas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC.
23. **Pitamika, M.** (2008). *Es to protu.* Rīga: Valters un Rapa.
24. **Plaude, A.** (2009). *Bērns starp pieaugušajiem. Rokasgrāmata skolotājiem.* Rīga: Zvaigzne ABC
25. **Prudņikova, I** (2004). *Montesori Pedagoģija ikdienā.* Rīga: Raka.
26. **Rezņičenko, J** (2014). *Bērna harmoniska attīstība, apmācība un audzināšana no pirmajām mūža dienām.* Rīga: Sol Vita.
27. **Rubana, I.** (2004). *Mācīties darot.* Rīga: RaKa.

28. Špalleka, R. (2002). *Māmiņ, vai tu mani mīli?* Rīga: Aurora.
29. Špona, A. (2001). *Audzināšanas teorija un prakse.* Rīga: Raka.
30. Špona, A. (2006). *Audzināšanas process teorijā un praksē.* Rīga: Raka.
31. Špona, A., Čamane, I. (2009). *Audzināšana Pašaudzināšana.* Rīga: Raka.
32. Šternfelde, I. (2017). *Sīkās motorikas attīstīšana pirmsskolas vecuma bērniem.* Rīga: Pētergailis
33. Ūve Roge, J. (2008). *Bērniem nepieciešamas robežas.* Rīga: Jumava.
34. Vigule, D. (1998). *K.Dēķens par pirmsskolas bērnu audzināšanu un attīstību.* Rīga: Vārti.
35. Višķere, Z. (2017). *Spēlējies un audz.* Rīga: Jumava.
36. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati.* Rīga: Raka.
37. Skola2030. *Mācību saturs un pieejas plānošana.* Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/87> (skatīts 10.09.2021)
38. Skola2030. https://skola2030.lv/admin/filemanager/files/2/Skola2030_buklets_Pirmsskola.pdf (skatīts 10.09.2021)
39. <http://vecakosanas.espati.lv/index/view/raksts/PATSTAVIGS-berns—ka-to-IEMACIT-un-ko-labak-NEDARIT/id/1023/> (skatīts 10.09.2021)
40. https://www.youtube.com/watch?v=yMCkgEeISuo&ab_channel=Skola2030Skola2030 (skatīts 10.09.2021)
41. Pirmsskolēns mācās mājās, Lauka, A, G. Kārkliņa <https://www.youtube.com/watch?v=cLfygNXUHGE> (skatīts 6.11.2021)
42. Valsts izglītības saturs centrs, Pirmsskolas mācību programma kompetenču pieeja mācību saturā, 2019. Rīga: Valsts izglītības saturs centrs, 2019 – (atsauce 7.11.2021) <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
43. Pašapkalpošanās prasmes jaunākā vecuma bērni, Indriksone, G <https://www.youtube.com/watch?v=yMCkgEeISuo> (skatīts 10.09.2021)
44. Caurviju prasmes pirmsskolā. Pašvadīta mācīšanās, Lauka, A (2019) <https://www.youtube.com/watch?v=EDgVM17IwIA> (skatīts 10.09.2021)
45. Caurviju prasmes pirmsskolā. Sadarbība, Jankeviča, A (2019) https://www.youtube.com/watch?v=55S8KWh_VrE (skatīts 10.09.2021)

PIELIKUMI

1. Pielikums

Rotaļa ar dziedāšanu

“Rīta dziesmiņa”

Kad saule mosties sāk,
Mēs varam vingrot sākt!
Ar actiņām, ar actiņām,
Ar mazām actiņām.
Ar rociņām, ar rociņām,
Ar mazām rociņām.
Ar pleciņiem, ar pleciņiem,
Ar maziem pleciņiem.
Ar kājiņām, ar kājiņām,
Ar mazām kājiņām.
Ar pirkstiņiem, ar pirkstiņiem,
Ar maziem pirkstiņiem.
Mēs varam vingrot sākt!

Pedagoga darbība: Pedagoģs izveido aplīti, bērni kopā ar pedagoģu dzied un atveido kustības, nostiprina zināšanas par ķermeņa daļām. Pedagoģs atbalsta un paslavē.

2. Pielikums

Pirkstiņu rotaļa

“Visi pieci!”

Viens pirkstiņš – tiku taku, (Ar pirkstiem pēc kārtas viegli masē otras rokas pirkstus, sākot no piektā pirksta)

Otrs pirkstiņš – briku, braku, -

Trešais pirkstiņš – žvīks, žvāks, -

Ceturtais – brikšķ brākšķ, -

Piektais pirkstiņš – aliņā!(Piektais šoreiz ir īkšķis – to aptverot ar otras rokas pirkstiem, izveidojot it kā aliņu).

Pedagoga darbība: aicina bērnus līdzdarboties, iedrošina, mudina veikt kustības.

3.Pielikums
Rotaļa ar dziedāšanu

“Pirkstiņi danco”

Viens, divi, trīs mazi pirkstiņi,
Četri, un pieci un seši mazi pirkstiņi,
Septiņi, astoņi, deviņi mazi pirkstiņi,
Desmit pirkstiņi danco.

Desmit pirkstiņi danco man uz galvas,
Desmit pirkstiņi danco man uz vēdera,
Desmit pirkstiņi danco man uz ausīm,
Desmit pirkstiņi danco man uz.....

Pedagoga darbība – kopa ar bērniem izveido aplīti. Dziedot skaita pirkstiņus, plauksta savilkta dūrītē. Nosauktos pirkstiņus atliec. Skaitīšana un dancošana var turpināties ar pedagoga pamudinājumu atkārtot.

4.Pielikums
Rotaļa ar dziedāšanu

“Lelles jaka”

1.Ciku, caku, caku,
šuju lelei jaku,
vizuļotu , kрузuļotu,
ciku cakām izcakotu.

1.Ceļ elkoņus, dūrītes nolaiž uz leju;
Elkoņus nolaiž, dūrītes atgriežas sākuma stāvoklī;
Izstiep roku pa labi, plaukstu iztaisnojot;
Saliec roku sākuma stāvoklī;
Izpleš iztaisnotus pirkstus un, grozot delnas, iztaisno rokas priekšā;
Grozot delnas, rokas atplešas uz sāniem.

2.Gailis vistai saka:

“Re, kur skaista jaka!”

“Gā. Gā, gā, “ teic skumji zoss,

“Kas man tādu jaku dos!”

2.Turot taisnas rokas (kā spārnus) izstieptas uz aizmuguri, 4 reizes noliecas uz priekšu un iztaisnojas;

Rokas turot sānos, šūpo augumu pa labi un pa kreisi;

4 reizes paceļ un nolaiž plecus.

3.Pliku, plaku, plaku,

Plēkšķe iet pa taku.

Pretī kaķītis: ‘‘Ņau, ņau, ņau!

Man ar’ tādas jakas nav!’’

3.Soļo uz vietas, atdarinot pīli,

Rokas izstieptas sānis.

Rokas sānos, apļo galvu.

Ar galvu parāda ‘‘nav’’ žestu.

4.Lelle visai pikti

Uzsauc viņiem dikti:

‘‘Vizuļotu, kruzuļotu

Jaku valkāt es tik protu!’’

4.Divas reizes piesit labo kāju, divas reizes piesit kreiso kāju.

Četras reizes sasit plaukstu.

Pedagoga darbība: Pedagoģs kopā ar bērniem izveido aplīti, iedrošina bērņus dziedāt kopā, atbalsta, darbojas kopā.

5.Pielikums
Pirkstiņu rotaļa

‘‘Rociņas’’

Labā roka, kreisā roka – (parāda labo un kreiso roku)

Abas dara tā. (sasit plaukstu)

Labā kāja, kreisā kāja – (izliek uz priekšu labo un kreiso kāju)

Abas dara tā. (piesit kājas)

Labā acs, kreisā acs – (pieliek roku pie labās, tad pie kreisās acs)

Abas skatās tur. (pieliek plaukstu virs acīm)

Labā auss, kreisā auss – (pieliek roku pie labās, tad pie kreisās auss)

Abas klausās. Kuš!(pieliek pirkstu pie lūpām).

Pedagoga darbība – iedrošina un atbalsta bērņus, dziedāt kopā, darboties kopā.

6.Pielikums
Pirkstiņu rotaļa

‘‘Manas rokas un kājas’’

Labā roka, kreisā roka (rāda nosauktās rokas).

Tās ir divas. (sit plaukstu).

Labā roka, kreisā roka (rāda rokas – vienu, tad otru).

Čakli visu paveic (sit plaukstu).

Labā roka, kreisā roka (rāda rokas).

Viena otrai pretī dodas (sākot no mazajiem pirkstiem, rokas "satiekas").

Labā roka, kreisā roka (rāda rokas).

Palīdz visu veikt! (sit plaukstas).

Labā kāja, kreisā kāja – (pamīšus uz priekšu izstiepj kāju uz papēža).

Tās ir divas. (ritmā piesit kājas).

Labā kāja, kreisā kāja (pamīšus uz priekšu izstiepj kāju uz papēža).

Tās ir divas. (ritmā piesit kājas).

Labā kāja, kreisā kāja (pamīšus uz priekšu izstiepj kāju).

Līksmi zemi min (piesit kājas)

Labā kāja, kreisā kāja (pamīšus uz priekšu izstiepj kāju).

Uz priekšu mani nes (pāiet trīs mazus soliņus uz priekšu).

Labā kāja, kreisā kāja (pamīšus uz priekšu izstiepj kāju).

Stingrā solī, raiti, droši (soļo uz vietas).

Labus darbus veikt! (soļo uz vietas).

Pedagoga darbība – aicina bērnus izveidot aplīti, aicina dziedāt kopā arī darboties kopā, aplaudē par padarīto.

7.Pielikums

Kustību rotaļa

“Sveicienu rotaļa”

Rotaļas norise: rotaļas dalībnieki stāv aplī. Pedagogs saka: “Mana roka sūta sveicienus tavam plecam” un ar plaukstu pieskaras blakus stāvošā bērna plecam. Blakus esošais bērns turpina rotaļu: “Mans plecs sūta sveicienus tavam elkonim” un ar plecu pieskaras kaimiņa elkonim. Rotaļa pa apli turpinās, līdz visi bērni saņēmuši “sveicienus”.

Pedagoga darbība – iepazīstina ar rotaļu, iedrošina un atbalsta bērnus. Iesaistās rotaļā un vada rotaļu.

8.Pielikums

Roku vingrinājums

“Rociņas dūrītē”

Viens, divi, trīs, četri, pieci – (pirksti savilkti dūrē, pa vienam tos izstiepj taisnus)

Pirksti dodas pastaigā, (ritmiski savelk dūrē un iztaisno pirkstus)

Viens, divi, trīs, četri, pieci - (pa vienam saliec pirkstus dūrē)

Nu tiem bērniem sveikas māj. (māj ar visu plaukstu).

Pedagoga darbība – pedagogs kopā ar bērniem skandē tekstu un atdarina kustības.

9.Pielikums
Pirkstu rotaļa

“Par tīrām rociņām”

Saziepējam rociņas,
Čakli, čakli putojam,
Ātri, ātri berzējam
Plaukstiņu, pret plaukstiņu.
Arī plaukstu virsiņas
Neaizmirstam noberzēt.
Pirkstu virsmas mazgājam,
Pirkstu starpas iztīrām.
Kārta arī ikšķīšiem
Un tad pirkstu galiņiem.
Čakli, čakli mazgājam
Tā, lai bail mikrobiem!

Pedagoga darbība: pedagogs kopā ar bērniem pārrunā par pareizu roku mazgāšanu, mikrobiem, noskatās pamācošu filmiņu par – “Janča puncī”, visi kopā nostiprina zināšanas un kopā ar pedagogu skandē pantiņu un vienlaikus attēlo darbības.

10.Pielikums
Roku vingrinājumi

“Vingrinājums ar bumbiņu”

- 1.Bumbiņa atrodas starp plaukstām, pirksti saspiesti kopā. Jāripina bumbiņa uz priekšu un atpakaļ.
2. Bumbiņa atrodas starp plaukstām, pirksti saspiesti kopā. Jāripina bumbiņa ar aplveida kustībām starp plaukstām.
- 3.Bumbiņa atrodas starp pirkstu galiem. Jāveic griešanas kustība uz priekšu.
- 4.Bumbiņa atrodas starp pirkstu galiem. Jāsaspiež ar pirkstiem bumbiņa.
5. Jāpārliet bumbiņa no vienas plauksta otrā, pakāpeniski jāpalielina temps.

Pedagoga darbība – aicina bērnus apsēsties aplīti, izdala katram bērnam pa bumbiņai. Pedagogs lēnām parāda priekšā vingrinājumu, bērni individuāli atkārto.

11.Pielikums
Roku vingrinājumi

“Vingrinājums ar diegiem”

Ar caurduri caurumo puķes šablonu, ver krāsainu dziju.

Pedagoga darbība – aicina bērnus apsēsties pie galda, izdala katram bērnam pa šablonam un dziju. Pedagoģs demonstrē priekšā vingrinājumu, bērni individuāli atkārtō. Pedagoģs atbalsta, iedrošina.

12.Pielikums

Roku vingrinājumi

“Vingrinājums ar šķirošanu”

Šķirošana ar sīkiem priekšmetiem, tās var būt – krellītes, pogas, akmentiņi, graudi, pupiņas, ķirbju sēklas. Vienā lielā traukā tika sabērtas dažādu krāsu pupas, ķirbju sēklas un kastaņi.

Pedagoga darbība – pedagoģs aicina bērnus apsēsties pie galda, katram bērnam noliek priekšā pa sīkiem priekšmetiem, bērns aplūko, patausta, pārrunā, apmainās ar blakus sēdošā bērna. Pēc tam pedagoģs katram noliek pa traukam, kurā ir sabērti dažādi sīki priekšmeti, bērniem uzdevums sašķirot pa trauciņiem katru priekšmetu.

13.Pielikums

Roku vingrinājumi

“Vingrinājums ar knaģiem”

Darbības ar knaģiem var būt visādas. Piestiprinot pie attēliem, attiecīgi tik cik ir pieprasīts skaits, matemātikas joma. Vai arī piestiprinot pie dažādu profesiju pārstāvjiem atbilstošiem viņu darba rīkiem ar kādiem šie pārstāvji strādā. Uz knaģiem var salīmēt dažādus produktu attēlus, bērnam uz viena kartona puses jāpiestiprina tie produkti, kas ir veselīgi, otrā pusē jāpiestiprina attēli, kas nav veselīgi.

Pedagoga darbība – pedagoģs parāda bērniem knaģus, bērni aplūko, mēģina saprast kā knaģis strādā, pēc tam tiek piedāvāts materiāls ar dažādiem profesiju pārstāvjiem, bērni individuāli izvēlas vienu profesiju pārstāvi un piestiprina knaģus pie tiem attēliem ar kuriem darba rīkiem šis pārstāvis strādā.

14.Pielikums

Roku vingrinājums

“Vingrinājums ar veltnēšanu”

Bērni tiek iepazīstināti ar plastilīnu, kā strādāt ar šo masu. Plastilīnam būtu nepieciešams būt mīkstum, lai vieglāk būtu veidojams. Ir dažādi procesi ka strādāt ar plastilīnu, sākumā sasildīt plaukstās, kad kļuvis mīksts tad var izveidot bumbiņas, desiņas. Veltnēt var arī uz paliknīša vai plaukstā.

Pedagoga darbība – Pedagoģs iepazīstina bērnus ar plastilīnu, veic priekšā demonstrējumus, kā sasildīt plastilīnu ko var izveidot un kā var veltnēt. Pamudina bērnus

paņemt pa plastilīnam un sasildīt to , ja kādam neveicas tad kopā ar pieaugušo atbalstu līdzdarboties kopā.

15.Pielikums

Roku vingrinājums

‘‘Vingrinājums ar plaukstām izmantojot čiekuru’’

- 1.Priežu čiekurs atrodas starp plaukstām, tās jākustina dažādos virzienos.
- 2.Jāripina vispirms pa vienas plauksts iekšpusi un virspusi, tad – pa otras.
- 3.Egļu čiekurs atrodas staro plaukstām jāripina uz priekšu un atpakaļ. Sākumā uzdevums jāveic ar vienu čiekuru, bet vēlāk – ar diviem.

Pedagoga darbība - aicina bērnus apsēsties aplīti, izdala katram bērnam pa čiekuram, liek bērniem salīdzināt priežu un egļu čiekuru. Pedagoģs lēnām parāda priekšā vingrinājumu, bērni individuāli atkārto.

Pašapkalpošanās prasmes



1.attēls



2.attēls



3.attēls



4.attēls



5.attēls



6.attēls



7.attēls



8.attēls



9.attēls



10.attēls



11.attēls



12.attēls

13.attēls



14.attēls



15.attēls



16.attēls



17.attēls



18.attēls



19.attēls



20.attēls



21.attēls



22.attēls



23.attēls



24.attēls



25.attēls



26.attēls



27.attēls



28.attēls



29.attēls



30.attēls



31.attēls



32.attēls



33.attēls

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs “**Patstāvības un pašapkalpošanās prasmju pilnveide bērniem pirmsskolā 3 – 4 gadu vecumā**”

izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Skolotāju izglītības nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: **Anete Volmane** _____
paraksts un datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītāja: Dr, psych., Prof. **Tija Zīriņa** _____
paraksts un datums

..... darbs aizstāvēts komisijas sēdē
____.____.2022. prot. Nr. _____ vērtējums ____ (_____)
Komisijas sekretāre: _____
paraksts un datums